

Ντμ Βα

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

ΑΧΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΤΥΡΝΟΒΟΥ

ὑπὸ

Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύποις Μακεδονίας.

1868.

1846

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΙΟΥ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

1802

Ba

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕ-
ΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΧΡΙΔΩΝ ΥΠΟ
Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ.

Α΄.

Τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ δύο ἐπόψεις. Ἐνθεν μὲν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος, ἐν τῇ ἀκραδάντῳ αὐτοῦ πεποιθήσει ὅτι ἀδικεῖται παρὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὰ ἀποκλειόμενον τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συστήματος, δύναται καὶ δικαιοῦται ν' ἀπευθύνῃ παράπονα εἰς αὐτήν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν δέουσαν ἰκανοποίησιν, ἔνθεν δὲ δύναται, βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, νὰ διεκδικήσῃ ἀφηρπασμένα Ἱστορικὰ δικαιώματα, ὧν ἡ ὑπαρξίς οὕτω ἐμχράνθη ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἡττημένων.

Ὑπὸ μὲν τὴν πρώτην ἔποψιν τὸ Ζήτημα ἐξητάσθη παρ' ἡμεῖν ἀποχρόντως, ὡς νομίζομεν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τὴν δευτέραν, ἀνεβάλομεν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, διότι ἤλπίζομεν, ὅτι θὰ ἐπήρχετο μέχρι τῆς σήμερον λύσις τις οἰαδῆποτε. Δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες ἡμῶν διεψεύσθησαν. Ἀλλ' ἀράγε συνδιαψεύδονται καὶ συναλησμονοῦνται τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἱερώτερα τῶν δικαιομάτων; οὐδαμῶς. Εἶχον τοιαῦτα Ἰερὰ Ἱστορικὰ δικαιώματα πλεῖστα τῶν Βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν; Τοῦτο θέλομεν ἐρευνήσει ἐν τισιν ἄρθροις, ὧν τὸ πρῶτον καταχωρίζομεν σήμερον ἐν τῇ **Μ α κ ε δ ο ν ί α**. Ἡ Κριτικὴ Ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, ἣν αὐτοσχεδιάζομεν ἐνταῦθα ἐρανιζόμενοι ἐκ **π η γ ῶ ν ν ε ω τ ά τ ω ν**, θέλει εἶσθαι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἄρθρων τοῦτων.

— 0 —

Μικρόν μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (11 Μαΐου 330) ἐπῆλθε νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς αὐτοκρατορίας

εἰς δύο μέρη εἰς Ἀνατολικόν καὶ Δυτικόν. Καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικόν τοῦ κράτους ἡμῶν, καθὼς καὶ τὸ Δυτικόν διηρέθη εἰς δύο τοπαρχίας (Praefecturas) τὴν Ἰλλυρικὴν καὶ Ἀνατολικήν. Ἐκάστη δὲ τῶν τοπαρχιῶν ὑποδιηρέθη εἰς διοικήσεις, αὗται δὲ παλιν εἰς ἐπαρχίας.

Ἡ Ἰλλυρικὴ τοπαρχία περιλαμβάνουσα δύο διοικήσεις, τὴν Δακίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Κρήτης, ὑποδιηρέθη εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Εἰς μὲν τὴν πρώτην διοίκησιν ἀνῆκον πέντε ἐπαρχίαι δηλ: ἡ ἄνω Μοισία, ἡ παρόχθιος Δακία, ἡ Δαρδανία, καὶ ἡ Πρεβαλία, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διοίκησιν ἀνῆκον ἕξ ἐπαρχίαι δηλ: ἡ πρώτη Μακεδονία, ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ἑπείρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἀχαΐα ἤτοι ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Κρήτη.

Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης καταφαίνεται, ὅτι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τοπάρχου τῆς Ἰλλυρίας ὑπέθησαν αἱ ἐπαρχίαι, αἵτινες κατωχοῦντο, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ, ὑπὸ βαρβαρικῶν φυλῶν. Τὰς φυλάς δὲ ταύτας, αἱ.

τινες συναπέρτιζον τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ νεώτατοι συγγράφεις, μὲτὰ πολλὰς καὶ ἐπιπόνους ἐρεῦνας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς προγόνους τῶν Σλάβων.

Τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς διοικήσεως ἦτο συνάμα κέντρον καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς. πρωτεύουσα τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίης ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ παρὰ τὸν Δούναβον πόλις Σίρμιον, ἐν ᾗ ἡδρευον οἱ δύο ἄρχοντες, ὁ πολιτικόν καὶ ὁ ἐκκλησιαστικός, ὁ τοπάρχης, καὶ ὁ Μητροπολίτης. Ἀλλὰ τὸ 442 οἱ Οὔνοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως αὐτῶν Ἀττίλα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βλέδα, ὁρμήσαντες ἐκ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως μερῶν (ἀπὸ τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας) κατέλαβον ἅπασαν τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, κατέσκαψαν πάμπολα ὀχυρώματα, ἐπολιόρχησαν καὶ ἐληλάτησαν τὴν μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν παραδουναβίων πόλεων, τὴν Ρατάριον, κατηρήμωσαν καὶ ἄλλην τινα ἐπίσης μεγάλην πόλιν τὸ Σιγίδουνον, καὶ δια-

βάντες τὸν Σαῦον ποταμόν, ἐκυρίευσαν τὴν ἄνωτέρω μνημονευθεῖσαν πρωτεύουσαν τοῦ ἀρχαίου Ἰλλυρικοῦ, τὸ Σίρμιον. Μὴ ἀπαν-
τῶντες δὲ μηδαμοῦ ἀντίστασιν, ἐστράφησαν εἰς τὴν Θράκην, κατέσκαψαν προθέλουμενα τὴν Νύσσαν, πατρίδα τοῦ μεγάλου Κωνσταντί-
νου, ἐξηνδραπόδησαν τὴν Σαρδικὴν (Σοφί-
αν), καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς κόνιν. Ἡ ἐπι-
δρομὴ αὕτη τῶν Οὐνῶν ἔγινε μετὰ τοσαύ-
της ὀξύτητος καὶ μανίας, ἥ σφαγὴ πάσης
ἡλικίας, καὶ παντὸς φύλου ἐπῆλθε τόσω
φοβερὰ καὶ ἀφειδῆς, ὥστε κατὰ τὸν Ἱστο-
ρικόν Πρόκλον, ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη ἀπασα
ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐρημωθεῖσα χώρα μέχρι τῶν
ὄχθων τοῦ Δουνάβεως αὐτοῦ κατεκαλύπτε-
το ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὀστέων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ
ὑπὸ τῶν Οὐνῶν κατακτηθεῖσαι χῶραι ἔμει-
ναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, διὰ τοῦτο
ἐδέησε νὰ μετατεθῇ ἡ τε πολιτικὴ καὶ ἡ
ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις τῆς Ἰλλυρικῆς το-
παρχίας ἀπὸ Σιρμίου εἰς Θεσσαλονίκην.
Ἡ Θεσσαλονίκη διετέλεσε πρωτεύουσα

τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἐπὶ 93, καὶ ἰδίως
μέχρι τοῦ 535, ὅποτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰου-
στινιανός ἐτίμησε τὴν Ἰλλυρικὴν τοπαρχίαν
μὲ ἀνεξάρτητον Ἀρχιεπίσκοπον ὀρίσας ὡς
πρωτεύουσαν τῆς τε πολιτικῆς καὶ ἐκκλη-
σιαστικῆς διοικήσεως τὴν γενέθλειον αὐτοῦ
χώραν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστιανός, τὸ μὲν γέ-
νος ἐκ τῶν Βυζατινῶν Σλάβων, υἱός δὲ τοῦ
Ἰστοκ, ἀνταλλάξας τὸ Σλαβωνικόν αὐτοῦ ὄ-
νομα οὐπράβδα (управда) ἀντὶ τοῦ ταῦτο-
σήμου Λατινικοῦ, Ἰουστινιανός, εἶχε πατρί-
δα Βέδρανα, ἥ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ ὄνο-
μα διεστράφη ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς προφορᾶς,
Μπέδρανα, ἥ Μπεδριάνα. Τὸ χωρίον τοῦτο
ἐπιθυμῶν ὁ Ἰουστιανός νὰ τιμήσῃ καὶ ἀνυ-
ψώσῃ ἐκόσμησε παντοδαπῶς, ἐπονομάσθη
καὶ ἐπτάστυλον ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατα-
σκευῆς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, ἐπίσης πρὸς
τιμὴν τῆς γενεθλίου αὐτοῦ χώρας ἐδείμα-
το περιφανῇ πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε
λατινιστὶ Iustinianum primam, πρώτην Ἰου-

στινιανήν, πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἄλλης τι-
νὸς πόλεως. τὸ αὐτὸ ὄνομα φερούσης, τῆς
ἀρχαίας Οὐλπιανῆς, ἣτις, ἀνακαινισθεῖσα καὶ
ὠραισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος,
ἐπονομάσθη δευτέρα Ἰουστινιανή. ἡ Νεό-
δμητος πόλις πρώτη Ἰουστινιανή διὰ τὰ
ἰδιαίτερα αὐτῆς προνόμια προίκίτατα ἐγένε-
το εὐρυχωροτέρα καὶ ὠραιοτέρα, διότι, κατ'
ἐντολήν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφωδιάσθη μὲ
ἀφθονίαν ὑδάτων, καὶ τῶν ἄλλων βιωτι-
κῶν χρειῶν, ἐστολίσθη μὲ πολλὰς ἐκκλη-
σίας καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς, ὥστε ἐντὸς ὀ-
λίγου χρόνου ἀπέβη ἡ ὠραιοτέρα καὶ περι-
φανესτέρα πασῶν τῶν περιχώρων πόλεων,
τελευταῖον δὲ ὁ Ἰουστιανὸς τιμῶν τὴν πα-
τρίδα αὐτοῦ κατέστησε τὴν πόλιν ταύτην
πρωτεύουσάν τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας.
Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστιανοῦ, ἱεροκόπιος
περιγρῆφων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦ-
τα κατάστασιν τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς,
μνημονεύει καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς,
λέγων: "Πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν Ἀρ-

χιερέα διακεκλήρωται τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ ἅτε πρῶτῃ τὸ μέγεθος οὔσῃ ἐξησταμένων.” Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὁ Ἰουστιανὸς ἔδωκεν ἰδιαίτερὰ τινὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, δηλ.: ἀνέδειξεν αὐτὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἡ ἐγκύκλιος αὐτοῦ ἐπιστολή, ἣται τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐπέστειλεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρὸς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Κατηλλιανόν.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Αὐγούστος Κατηλλιανῶ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς.

Πολλοῖς καὶ διαφοροῖς τρόποις τὴν ἡμετέραν πατρίδα αὐξάνεσθαι ἐπιποθοῦντες, ἥνπερ κατὰ πρῶτον ὁ θεὸς δέδωκεν ἡμῖν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντινα αὐτὸς ἐδημιούργησέ καὶ περὶ τὴν τῆς Ἱερωσύνης ἀξίαν βουλόμεθα πολλαῖς αὐτὴν τιμαῖς περισσευθῆναι, ὅπως ὁ τῆς κατὰ καιρὸν ἡμετέρας πατρίδος πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἱερώτατος ἐπί-

σκοπος, οὐ μόνον Μητροπολίτης, ἀλλὰ καὶ Ἀρχιεπίσκοπος γίνη· καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου ὥσι δηλ: τοσοῦτόν γε ἢ Μετόγειος Δακία, ὅσον γε καὶ ἡ παρόχθεις Δακία, ἡ πρώτη Μακεδονία, καὶ μέρος ἔτι τῆς δευτέρας Πανονίας ἣτις ἐν τῇ Βατζία ἐστὶ πόλις. Ἐπεὶ περ ἐν τοῖς τότε καιροῖς συνισταμένη ἦν ἡ ἐπαρχία τοῦ Σιρμίου, ἔνθα ἐθριάβευεν ἅπαν τὸ Ἰλλυρικόν μεγαλεῖον ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἐπισκοπικοῖς πράγμασι, μετὰ ταῦτα δὲ ἐν τοῖς τοῦ Ἀττίλα χρόνοις ἐκείνων τῶν μερῶν καταπορθηθέντων, ὁ τοῦ Πραιτορίου ἑπαρχος τῆς Σιρμιανῆς πόλεως Ἀπέννιος φυγὰς ὤχετο εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἠκολούθησε τῷ Ἱερῷ ἀξιωματι, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος οὐκ ἰδίᾳ ἐξουσία, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἡγεμονίας προνομίων τινῶν ἡξιώθη. Μεσιτευούσης τοίνυν τῆς θείας Προνοίας οὕτως, ἡ ἡμετέρα βασιλεία ηὔξυνθη καὶ διπλατύνθη ταῖς τοῦ ἐκατέρωθεν Δουναβίου

ἀκταῖς, καὶ τὸ γε νῦν ἔχον Βιμινακὸν τὸ
 Ῥεχόδιον καὶ τὸ Λιττεράτον, ἅτινα πέραν
 τοῦ Δουνάβεως εἰσὶν, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δ'
 αὐθις ἐξουσίαν ἐγένοντο, ἀναγκαῖον ἡγη-
 σάμεθα αὐτὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν,
 ἣτις ἐν τῇ Πανονίᾳ ἦν τῇ ὑμέτερα πα-
 τρίδι συντιθέναι, οὐ γὰρ πολὺ διίσταται τῆς
 μεσογείου Δακίας ἢ Δευτέρα Πανονία. Καὶ
 ἐπεὶ ἀνθρώπους αἰεὶ πολεμικοῖς ἰδρωσὶν ἀμφι-
 σθητούντας, ἥκιστα λυσιτελούμενον ἦν τῇ
 βασιλείᾳ μου εἰς τὴν πρώτην Μακεδονίαν
 μετὰ τοσοῦτον διάστημα καὶ τοσαύτας δυ-
 σχερείας ἀπελθεῖν, τούτων ἕνεκα ἀναγκαῖ-
 ον ἔδοξεν ἡμῖν αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὰ
 ἀνωτέρω ἐφελκῦσαι, ἵνα διὰ τούτου διευ-
 κολύνωμεν τὴν μετ' αὐτῆς σχέσιν πασῶν
 τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν ἐπαρχιῶν. Διό
 ἡ Μακαριότης σου καὶ πάντες οἱ τῆς προ-
 ειρημένης πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἱερῶτατοι
 Ἀρχιεπίσκοποι ἐχέτωσαν προνόμιον καὶ πᾶ-
 σαν τελείαν ἀδειαν δύναμίν τε καὶ ἐξου-
 σίαν ἐκείνοις μεταδιδόναι καὶ ἐπτάσσειν καὶ

ἐν πάσαις ταῖς προλεχθείσαις ἐπαρχίαις πόλεσί τε καὶ τόποις, ἔχειν τε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ ἄκραν ἁρχιερωσύνην, μεγίστην μεγαλοπρέπειαν, καὶ παρὰ τοῦ θρόνου σου ἐπιψηφίζεσθαι καὶ σὲ μόνον Ἀρχιεπίσκοπον ἐχέτωσαν, οὐδεμιᾶς κοινωνίας φυλλαττομένους τοῦ χειροτονεῖν ἐκείνους τῷ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ σὺ μόνον καὶ πάντες οἱ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς μέγιστοι Ἀρχιερεῖς ἔστωσαν ἐκεῖνοι κριταὶ καὶ διαγνώμονες εἰς πᾶσαν διαφοράν, διχόνοιάν τε καὶ διαλλαγὴν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. μηδὲ ἔχειν ἐκείνους οὐδεμίαν ἄδειαν ὑφ' ἐτέρου κρίνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ σοῦ μόνον τοῦ γνησίου ἀρχιεπισκόπου, αὐτὸν δεσπότην τε καὶ αὐτοκύριον πᾶσαι αἱ προειρημέναι ἐπαρχίαι προσεπιγιγνωσκέτωσαν, προσέτι οἱ διὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς ἀδείας καὶ ἐξουσίας ἀποστελλόμενοι κληρικοὶ ἐχέτωσαν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἐκκλησιασικὴν τιμὴν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀχθῇ ἥτις ἐστὶν ἐπαρχία τῆς παροχθείου Δαχίης ὀρίζομεν ἀπὸ

τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς χειροτονεῖσθαι τὸν αὐτῆς ἐπίσκοπον παρὰ τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ μηδόλως υποχεῖσθαι τῷ τῆς Μεσημβρίας ἐπισκόπῳ. Ἀλλ' ὁ τῆς Μεσημβρίας μενέτω ἐν Μεσημβρία, οὐδεμιᾶς κοινωνίας φυλαττομένης πρὸς τὸν τῆς Ἀκβῆς. Ὁ δὲ τῆς Ἀκβῆς ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν προῤῥηθεῖσαν ἐπαρχίαν καὶ πάντα τὰ αὐτῆς κάτρα περιοχάς τε καὶ ἐκκλησίας, ὅπως δυνήσεται δαμάσας πάντας τοὺς τῆς Βουσιακῆς αἵρέσεως (1). ὑποτάξαι ἢ ἐξελάσαι ἢ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον πίσιν. Ἵνα λοιπόν γνῶ ἡ σὴ Μακαριότης τὴν διάταξιν τῆς ἡμετέρας θελήσεως, διὰ τοῦτο, τὸν παρόντα νόμον πρὸς τὸν σὸν σεβάσμιον θρόνον ἐπέμψαμεν, ἵνα διηνεκῇ εὐεργεσίαν ἔχῃ ἡ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐκκλησία πρὸς δόξαν τοῦ Παντοδυνάμου

(1) Σημ. Βόνος ἐπίσκοπος ἐν Μακεδονίᾳ εἰς τῶν αἵρεσιάρχων τοῦ 4 αἰῶνος ἀπ' ῥρίπτων τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πολλάς βλασφημίας κατὰ τῆς Θεοτόκου εἰπὼν.

θεοῦ καὶ αἰωνίαν τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἀνάμνησιν. Ὅποτε δὲ τὸν προϊστάμενον τοῦ θρόνου τῆς σῆς Μακαριότητος τὸν παρόντα βίον μετελλάξαι συμβήσεται, τότε τὸν γεννησόμενον Ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν ἐκλέγεσθαι ὀρίζομεν, ὅπως προσήκει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὑπὸ πάσις τῆς ἐκκλησίας τιμώμενον προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας. Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεσπίζει Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεσπίζει Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγειν μὴ ἀναβαλλέτω. Ἐξεδόθη . . . ὑπατεύοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Βελισαρίου." δηλ. τῷ 535.

Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκδούς τῇ 17 Μαρτίου τοῦ 541 τὴν 131 διάτα-

ξιν αὐτοῦ “περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων καὶ ἄλλων κεφαλαίων” λέγει περὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τὰ ἐξῆς: ἐν τῷ γ. κεφ.” ὀρίζομεν, ἵνα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας Πατρίδος ἔχῃ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν: τῆς μεσογείου Δαχίας, τῆς παροχθείου Δαχίας, τῆς Πρεβαλιτάνας, τῆς Δαρδανίας, τῆς ἄνω Μοισίας καὶ Πανονίας, καὶ αὐτοὶ μὲν νὰ χειροτονῶνται ὑπ’ ἐκείνου, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας Συνόδου, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις νὰ ἐπέχῃ τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικοῦ τῆς Ῥώμης θρόνου, κατὰ τὰ ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ Πάππα Βιγιλίου. ἐξεδόθη τὴν 15 τῶν Καλενδῶν τοῦ Ἀπριλίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ βασιλέως τοῦ Αὐγούστου Ἰουστινιανοῦ, καὶ ὑπάτου τοῦ Βασίλειου.” δηλ. τῷ 541.

Ἐκ τῶν τούτων ἐγγράφων τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ βλέπομεν, ὅτι οἱ

Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Α. Ἰουστινιανῆς ἔτυ-
χον ἀκριβῶς τῶν αὐτῶν προνομίων, ὅποια
εἶχον καὶ ἔχουσιν ἄχρι τοῦ νῦν οἱ προ-
τεύοντες Θρόνοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ
τῶν Ἱεροσολύμων. Δυνάμει τῶν προνομί-
ων τούτων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης
Ἰουστινιανῆς ἐτιμήθη αὐτοκέφαλος, καὶ αὐ-
τόνομος. Τὰ δύο δὲ ταῦτα τοῦ Ἀρχιεπι-
σκόπου τῆς Α. Ἰουστινιανῆς προνόμια παν-
τάπασι δὲν ἤλαττοῦντο τῆς ἀνεξαρτησίας
καὶ αὐτονομίας τῶν ἄλλων τεσσάρων Πα-
τριαρχῶν.

Οὕτως ὁ Ἰουστινιανός ἡσφάλισε πο-
λιτικῶς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων διάτα-
ξιν. Ἐν τῷ προσεχεῖ ἄρθρῳ θέλομεν ἰδεῖ
καὶ ὅποιον ἐκκλησιαστικὸν κῶρος περιε-
βλήθη αὕτη εὐθὺς ἔπειτα.

B'.

Μετά τὴν πολιτικὴν τῶν προνομίων τῆς νέας Ἀρχιεπισκοπῆς ἐξασφάλισιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ προλαβόντι ἄρθρῳ, ἐπέρχεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ κύρωσις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης. Ὁ Αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαρωνίου (Baron ad. an. 535 T. VII. an. 537.), τὸν Πάππαν τῆς Ρώμης Βιγίλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τότε ἐξηρτᾶτο ἐκκλησιαστικῶς τὸ Ἰλλυρικόν, ἵνα παραδεχθῇ τὴν κατάστασιν τοῦ αὐτονόμου Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Πιθανότατα δὲ ἐπεκαλέσθη τὴν ἔγκρισιν τοῦ Πάππα, ὁ πολὺς τὴν σύνεσιν αὐτοκράτωρ ὅπως ἀσφαλίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ὑπ' αὐτοῦ χορηγηθέντα προνόμια τοῖς Ἀρχιεπισκόποις τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν Παππῶν, τῆς ὁποίας γνωρίσματα ἤρξαντο νὰ φαίνονται ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ φιλομαθὴς μακαρίτης Νικόδημος ὁ Ἀγιορίτης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι πηδαλίῳ, (ἐκδ. 1800 σελ. 112) ἀναγνωρίσθη καὶ ἐνεκρίθη ἐπὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Διότι ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας ταύτης Συνόδου γνωρίζομεν, ὅτι, ὅταν συνῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Πάππας τῆς Ρώμης Βιγίλιος δὲν ἠθέλησε νὰ μετάσχη τῆς Συνόδου οὔτε αὐτοπροσώπως, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν, ἀλλὰ διέδωκεν, ὅτι αὐτὸς ἰδιαιτέρως θὰ ἀνακοινήσῃ τὴν περὶ τῶν συζητηθησομένων γνώμην του τῷ αὐτοκράτορι, τότε οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς προσεκάλεσαν τοὺς ἄλλους δυτικούς ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀρνηθέντες εἶπον, ὅτι αὐτοὶ μὲν δὲν δύνανται νὰ παρακαθίσωσιν εἰς τὴν Σύνοδον, διότι οὐδ' ὁ Πάππας ἔλαβε μέρος, οἱ

δὲ τῆς Ἰλλυρίας δὲν δύνανται καὶ αὐτοὶ
 νὰ συμπαραδρεύσωσι χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ
 Ἀρχιεπισκόπου τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς: Τό-
 τε ἡ Σύνοδος περὶ τῶν δυτικῶν σιγήσασα
 διεδήλωσε περὶ τῶν τῆς Ἰλλυρίας, ὅτι ὡς
 ἔχουσα τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχιεπι-
 σκόπου αὐτῶν ἀρκεῖται εἰς αὐτήν. Ἐντεῦ-
 θεν ἐξάγεται ὅτι ἡ πέμπτη ἀγία οἰκου-
 μενικὴ Σύνοδος ἀνεγνώριζε τὸν Ἀρχιεπί-
 σκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς αὐτοκέ-
 φαλον καὶ αὐτόνομον. Ἐμεινε δὲ τοιοῦτος
 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινια-
 νῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινια-
 νοῦ, καθὼς μαρτυρεῖται τοῦτο ἐκ τῶν ἐ-
 πιστολῶν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Με-
 γάλου (590-604). Διότι ἡ Σύνοδος τῆς
 πρώτης Ἰουστινιανῆς, δυνάμει τῶν προνο-
 μιῶν αὐτῆς, ἐκλέξασα καὶ ἐγκαταστήσασα
 ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἰλλυρίας τὸν ἐπίσκο-
 πον Ἰωάννην ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὸ
 ἐπικρατοῦν ἔθος καὶ πρὸς τὸν ὀρθόδοξον
 Πάππαν τῆς Ῥώμης Γρηγόριον, αὐτὸς δὲ

ἐν τῇ ἀπαντήσει ἐπαινῶν τὴν ἐκλογὴν ὡς
γενομένην καθ' ὁμόθυμον συμφωνίαν αὐτῶν
προσθέτει: "Επειδὴ τηρεῖτε τὴν τάξιν, τὴν
ὀρισθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας συνηθείας (ὑ-
παινίττεται τὴν συνήθειαν τῶν αὐτοκεφά-
λων θρόνων τοῦ ἀναγγέλλειν, τιμῆς χά-
ριν, τοῖς ἄλλοις Ἱεράρχαις τὴν ἐκλογὴν
καὶ χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου διὰ τὸν
κενωθέντα θρόνον·) ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς διὰ
τὴν περὶ τούτου ἡμετέραν μέριμναν.....
Καὶ δὴ μαθόντες ἀπὸ τῆς ἐπισολῆς ὑμῶν
τὴν ὁποίαν ἐπέσειλατε ἡμῖν, ὅτι ἐξελέ-
ξασθαι Ἰωάννην τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν καὶ
συνεπίσκοπον, συμψηφίζόντων ἀπάντων καὶ
συναινοῦντος τοῦ ὀρθοδοξοτάτου ἄρχοντος
(1) σφόδρα ἐχάρημεν διότι θεία βοήθεια
ἀνήχθη εἰς τὸν βαθμόν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ κοινὴ ὑμῶν κρίσις
ἐθεώρησεν ἄξιον." καὶ ἐφεξῆς "ἀναγκαῖον

(1) Πιθανῶς ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὁ τοπάρχης τοῦ
Ἰλλυρικοῦ, ἴσως δὲ καὶ τις τῶν ἰθαγενῶν ἄρ-
χόντων τῶν Σλάβων (Κεδ. τομ. I σελ. 293).

ὑπολαμβάνομεν νὰ παραινέσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα, ἵνα ὑποτάσσησθε χωρίς τινος ἀντιλογίας τῷ παρ' ὑμῶν ἐκλεχθέντι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν, καὶ ὡς πρὸς πᾶν, ὅτι δὲν ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας. Τότε δὲ ἡ ὑμετέρα εὐπείθεια θὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαρτύριον, τοῦ ὅτι ἡ ὑμετέρα ἀγάπη μεθ' ὠριμον σκέψιν ἐξελέξατο αὐτὸν (Epist. Para e Greg. lib. IV epist. VII.)

Τοῦτ' αὐτὸ ἐπραξε ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἐτέρου, Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τοῦ Λέοντος, ὅτε δηλ: ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐκλέξασα τὸν ἐπίσκοπον Λέοντα Ἀρχιεπίσκοπον ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὴν συνήθειαν πρὸς τὸν Πάππαν Γρηγόριον, οὗτος ἀπαντῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λέοντα. “ Μαθόντες παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων, ὅτι ὑμεῖς ἐκλήθητε εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον

συμψηφίζούσης ἀπάσης τῆς συνόδου καὶ
 συνενουῶντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀρχοντος
 μετὰ μεγάλης χαρᾶς εὐχαρηστήσαμεν τὸν
 Θεόν, τὸν δημιουργόν ἡμῶν καὶ καθὼς ἡ
 σὴ ἀδελφότης οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐγνωμο-
 νοῦμεν αὐτῷ καὶ ἱκετεύομεν τὸν Παντο-
 δύναμον Θεόν, ἵνα αὐτὸς οὗτος ὁ τῇ θείᾳ
 αὐτοῦ χάριτι ἐκλεξάμενος τὴν σὴν ἀγάπην
 σκέπη σε ὑπὸ τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων τῆς
 ἀγαθότητος αὐτοῦ. ” (Epist. VIII lib. VIII.)

Τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Πάππα
 ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον
 τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς ἐγράφη πρὸς Φήλι-
 κα ἐπίσκοπον τῆς ἐν τῇ Ἀνω Μοισίᾳ Σο-
 φίας (Σαρδικῆς) διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης
 ὁ Πάππας Γρηγόριος παραινεῖ τὸν Φήλι-
 κα ἵνα ὑποτάσσεται καὶ μὴ ἀντιστῇται τῷ
 Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς. “ ἐ-
 πληροφορήθημεν, γράφει ὁ Γρηγόριος πρὸς
 τὸν Φήλिका, ὅτι ἡ ἀδελφότης σου ἀρνεῖ-
 ται νὰ ὑπακούῃ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἰ-
 ωάννῃ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α΄ Ἰουστι-

νιανῆς, ὡς ἀπατεῖ τοῦτο τὸ ἔθος, ζιὸν
 παραινοῦμεν, ἵνα καταβάλης τὴν ὑψηλο-
 φροσύνην, ταπεινωθῇς καὶ ὑποταγῇς διὰ
 παντὸς τῷ ἀρχηγῷ σου τῷ μνημονευθέντι
 ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπῳ (αὐτόθι ἐ-
 πιστολή χ). Τὶ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιστο-
 λῶν τούτων, θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῷ π ρ ο-
 σ ε χ ε ῖ ᾠ ρ θ ρ ω.

— 0 —

Γ΄

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάππα Γρη-
 γορίου καταφαίνεται ἐναργῶς, ὅτι περὶ τὰ
 τέλη τοῦ VI αἰῶνος οἱ ἐπίσκοποι τῆς Α΄
 Ἰουστινιανῆς ἐκυβέρνουν ἀνερξιατικῶς καὶ
 αὐτονόμως ὅλας τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες
 ἐμνημονεύοντο ἐν τοῖς διατάγμασι τοῦ Ἰ-
 ουστινιανοῦ καὶ διέσωζον τὰ προνόμια, τὰ
 ὅποια ἐχορήγησεν αὐτοῖς ὁ ῥηθεὶς αὐτο-
 κράτωρ, καὶ ἰδίως“ ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας
 αὐτοῦ ἐξηρτῶντο καὶ ἐχειροτονοῦντο οἱ ἐ-
 πίσκοποι, ἢ δὲ σύνοδος αὐτῶν συναινοῦν-

τος καὶ τοῦ ἐπιτοπίου διοικητοῦ τοῦ Ἀρ-
χοντος ἐξέλεγε καὶ ἐχειροτόνει τὸν Ἀρ-
χιεπίσκοπον, μὴ μετεχόντων τῆς ἐκλογῆς
μήτε τῶν Πατριαρχῶν, μήτε τοῦ Πάππα,
ἐκτὸς τῆς τυπικῆς καὶ συνήθους ἀγγε-
λίας" (1).

(1) αἱ σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Α΄
Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορίου ἠκιστα
ἀντίκεινται εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησί-
αν τῶν Ἀρχιεπισκόπων, διότι 1) ἡ σύνοδος τῶν
ἐπισκόπων τοῦ Ἰλλυρικοῦ συναινοῦντος καὶ τοῦ
τοπάρχου ἐξέλεξε καὶ ἐχειροτόνησε τοὺς Ἀρχιε-
πισκόπους Λέοντα καὶ Ἰωάννην, χωρὶς τινὸς προ-
ηγουμένης ἐγγράφου συνενοήσεως μετὰ τῆς Ῥώ-
μης ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπλῶς μό-
νον καὶ τυπικῶς ἀνήγγειλε τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ
Ἀρχιεπισκόπου τῷ Πάππα Γρηγορίῳ (βεβαίως καὶ
τοῖς ἄλλοις Πατριάρχεις) συνωδᾶ " τῷ ἀρχαίῳ
ἔθει, " καθὼς ῥητῶς λέγει αὐτὸς ὁ ἅγιος Γρη-
γόριος, τὸ ὁποῖον ἀπαραλάκτως σώζεται ἄχρι
τοῦ νῦν μεταξὺ τῶν προεστώτων τῶν ἀνεξαρτή-
των καὶ αὐτονόμων θρόνων. 2) ἡ ἄμεσος σχέσις
τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορί-

Περὶ τῆς ἐφεξῆς τύχης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς κατὰ τὸν VII, VIII, καὶ τὸ πρῶτον ἡμισὶ τοῦ IX αἰῶνος δυνάμεθα νὰ εἰχάσωμεν μόνον κρίνοντες εἴτε ἀπο τῆς γενικῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πρα-

ου παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν πιθανόν νὰ προήρχετο καὶ ἀπὸ ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα, πρὸς οὗ ὡς γνωστόν ἀπετείνοντο μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἄλλοι ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀγιότητα καὶ τὴν πνευματικὴν σοφίαν. Εἰς τῶν μᾶλλον ἀμερολήπτων συγγραφέων τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ὁ Ἀββᾶς Φλερῆς ἐξιστορῶν, πόσον μακρὰν ἐξετείνετο ἡ προσωπικὴ ἐπιρροὴ τοῦ Πάππα παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «δὲν βλέπωμεν ὅμως νὰ ἀπελάμβανε δικαστικοῦ τινος προνομίου ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Αυτοκρατορίας. Εἶχον ἀπλῶς ἀλλτλογραφίαν μετὰ τῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, χωρὶς παντάπχοι νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κυβέρνησιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων.» (οἴκουμ. ἀλήθεια Πετρούπ. 1849 σελ. 900).

γμάτων τῶν σκοτεινῶν τούτων αἰώνων, εἴτε ἀπὸ τῶν μεμονωμένων καὶ ἐλλειπῶν εἰδήσεων, αἵτινες ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς λίαν μεταγενεστέροις Ἱστορικοῖς. Οὕτως φ. εἶπ. ὁ Λεκιήνος διαβεβαίει, ὅτι τὰ πρόνομια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐτηροῦντο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν οἱ ἐθνικοὶ Βούλγαροι ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παγονάτου τῷ 678 διαβάαντες τὸν Δούναβιν ἐξετάθησαν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (Σουλινᾶ) μέχρι τῶν ἀντίπεραν ὀρίων τῆς Πρεβαλιτάνας, καὶ ἐάν μὴν ἐξηφάνισαν ὀλοτελῶς, ἀπέσβεσαν ὁμῶς καὶ ἐστενοχώρησαν τὸν χριστιανισμόν. Τότε πιθανώτατα ἔπαθε καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Α' Ἰουστινιανῆς τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ὡς ἐκ τῆς ὁποίας κατέστη ζήτημα Γεωγραφικόν ἅμα καὶ Ἱστορικόν ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀρχαίας καὶ περιφανοῦς ταύτης πόλεως.

Κατὰ τὸν X αἰῶνα πάλιν παρουσιάζεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἱστορικοῦ κόσμου ἡ

Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, ὡς κέντρον τοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν φωτισμοῦ τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβων, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων· Ἀλλὰ ποῦ κυρίως διεσώζετο ἀκμαῖος καὶ λάμπων ὁ Ἱερός σπινθὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ ἄχρι τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προωρισθέντι χρόνου, ἀπαντίβροητοι Ἱστορικάι ἐρεῦναι ἐβεβαίωσαν τὴν ἐξῆς ἀλήθειαν, ὅτι, ἕως οὗ ἐξαπλωθῇ ἡ χριστιανικὴ πίστις μεταξὺ τοῦ Βουλγαρικοῦ καὶ Σερβικοῦ βασιλείου, τὰ ὁποῖα ἐμορφώθησαν ἐν μέσῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὰ ἔχνη τοῦ χριστιανισμοῦ ἀποτριβέντα, χωρὶς καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ἐξαφανισθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐθνικῶν, διετηρήθησαν μεταξὺ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἵτινες ἔζων διεσπαρμέναι ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου χωρὶς νὰ ἀποτελῶσιν ἐν ὅλῳ, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παντελοῦς ὑποταγῆς αὐτῶν.

Ἄς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ παραθέσομεν ἐνταῦθα κατ' ἐπιτομὴν τεμάχιόν τι τοῦ Σα-

φάρικ, τὸ ὁποῖον καὶ πρὸς τὸ ἄνω τεθὲν
ζήτημα ἀπαντᾷ, συγχρόνως χρησιμεύει καὶ
ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς παραιτέρω ἐρεῦνας πε-
ρὶ τοῦ παρ' ἡμῶν πραγματευομένου ζητή-
ματος. “Πρὸ πάντων, λέγει ὁ Σαφάρικ,
πρέπει καλῶς νὰ διακρίνωμεν τὴν (εἰς τὸν
Χριστιανισμόν) προσέλευσιν τῶν Βουλγά-
ρων (τῷ 860-870) ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς
τῶν Σλάβων, οἵτινες κατώκησον ἐν τῇ
Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ, διότι ἡ μιὰ πρὸς
ἄλλην ὀλίγην ἢ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν. Δι-
ότι οἱ Σλάβοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Μυσίᾳ,
Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἑλλάδι,
καὶ ὅτε μὲν ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν Βυζαν-
τινῶν, ὅτε δὲ ἀπὸ ἰδίων ἡγεμόνων κατ'
ἀκριβεῖς πληροφορίας, προσῆλθον εἰς τὸν
Χριστιανισμόν, ἐὰν μὴ πάντες τοῦλάχισ-
τον τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος, πολὺ πρὸ
τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βυζαντινοὶ Ἱερεῖς,
καθὼς καὶ οἱ τῆς Ρώμης ἔσπευσαν, ἅμα
ἐγκαταστάντων τῶν Σλάβων εἰς τὰς ἐ-
παρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους,

νά διαδώσωσι μεταξύ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς ἀξιόπιστα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἀναγινώσκομεν, ὅτι οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κροᾶται ἐβαπτίσθησαν ἤδη κατὰ τὸν VII αἰῶνα τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπομεν καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Βιζαντινῷ κράτει Σλάβων, τὰς αὐτάς ἔχοντες σπουδαίας ἀποδείξεις. Οἱ Σλάβοι ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη τοῦ VI αἰῶνος κατεῖχον στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ, ἔζων μεταξύ Χριστιανῶν, εἶχον σχέσεις μετ' αὐτῶν. Δύναται τις λοιπὸν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦν ἀπρόσιτος αὐτοῖς μέχρι τῶν μέσων τοῦ IX αἰῶνος; οἱ Βούλγαροι πρεσβευταὶ ὠμολόγησαν ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ἥτις συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 869, ὅτι οἱ πρόγονοι των καθυποτάξαντες τὴν Μυσίαν (τῷ 678) εὗρον ἐν αὐτῇ Ἑλληνας Ἱερεῖς. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ Μυσία κατωκεῖτο ὑπὸ

Σλάβων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῶν Βυζαντι-
νῶν. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνω-
μεν, ὅτι οἱ Ἱερεῖς οὗτοι εἶχον ἤδη ἐξα-
πλώσει ἐν τῇ Μυσίᾳ τὴν Χριστιανικὴν πί-
στιν, ἥτις ἂν καὶ παρεμποδίσθη καὶ κατε-
πνίγη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων Βουλγά-
ρων, δὲν ἐξηλείφθη ὅμως καθ' ὁλοκληρί-
αν. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλ-
γάρων, Μορταγῶν (τῷ 815) ἀπεπειράθη
νὰ ἐξαλείψῃ διὰ τῆς βίας τὸν Χριστιανι-
σμόν, ὅστις εἶχε διαδοθῇ εἰς τὸ κράτος
αὐτοῦ, καὶ αὐστηρῶς κατεδίωξε τοὺς κή-
ρυκας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, δηλ. τοὺς
Χριστιανοὺς τοὺς μετοικισθέντας ἀπὸ τῆς
Θράκης καὶ Μακεδονίας (τῇ 836). Οἱ με-
τοικισθέντες οὗτοι Χριστιανοὶ ἦσαν βεβαί-
ως κατὰ μέγα μέρος Σλάβοι, διότι ὡρ-
μῶντο ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἥτη κατωκεῖ-
το τότε ὑπὸ μόνων σχεδὸν τῶν Σλάβων,
εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκε καὶ ὁ μέλλων αὐ-
τοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βασί-
λειος μετὰ τῶν συγγενῶν του. Τελευταῖ-

ον, πᾶσαν περὶ τοῦτου ἀμφιβολίαν αἶρει
 ἡ γνωστὴ μαρτυρία τοῦ Βουλγάρου μονα-
 χοῦ Χράβρου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐν Ἑ-
 λλάδι Σλάβοι ἐβαπτίσθησαν πολὺ πρὸ τοῦ
 Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, καὶ μετεχειρίζον-
 το τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, ἀπαραλλά-
 κτως καθῶς οἱ Κροᾶται, οἱ Χορουτανοὶ καὶ
 Βοημοὶ Σλάβοι μετεχειρίζοντο τὸ Λατινικόν,
 οἵτινες ἐπίσης προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισ-
 μὸν πρὸ τοῦ Μεθοδίου. Ἐνταῦθα ἐπίσης ду-
 νάμεθα νὰ ἀναφέρομεν καὶ τὴν μαρτυρίαν
 τοῦ αὐτοῦ Χράβρου καὶ τῶν Σερβικῶν χει-
 ρογράφων, καθ' ἣν Κωνσταντῖνος ὁ φιλό-
 σοφος ἐσχημάτησε τὸ Σλαβονικὸν ἀλφά-
 βητον ἀκόμη τὸ 855, καὶ ἤρξατο τῆς με-
 ταφράσεώς τινων ἀναγνωσμάτων τοῦ Εὐ-
 αγγελίου καὶ τῶν Ἐπιστολῶν, ἐνῶ οἱ Βούλ-
 γαροι προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν
 μόλις τῷ 861. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ
 μνημονευθεὶς Εὐαγγελιστῆς ἀρχόμενος τὸ
 ἔργον αὐτοῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τοὺς Βουλ-
 γάρους, ἀλλὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι Σλάβους,

οἷτινες δὲν εἶχον ἄκόμη στερεωθῆ εἰς τὴν πίστιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἶχον ἀνάγκην ἐνσιχύσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβοι, ὡς εἵπομεν, καίτοι ὑποτεταγμένοι τοῖς Βουλγάροις, καὶ καταδιωκόμενοι ὑπ' αὐτῶν διὰ τὸν Χριστιανισμόν, πιθανώτατα δὲν προέδωκαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ἐκτὸς τούτου, τινὲς τῶν Σλάβων καθὼς οἱ τῆς κάτω Μοραβίας, οἱ τῆς ἄνω Μακεδονίας, καίτοι ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ πληρόντες αὐτοῖς φόρον, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ διηκοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν δημογεροντιῶν. Ἐν τῇ ἄκρα ταύτῃ, πιθανώτατα, ὁ Χριστιανισμός εὗρισκε μεγαλύτεραν εἴσοδον, παρά ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ διότι ἐνταῦθα εὗρίσκομεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ἀγάθωνα, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σέργιον.”

Καὶ λοιπὸν ἰδοὺ ἡ ἐπαρχία ἐκεῖνοι, ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅπου φυσικώτατα (δηλ χωρὶς

πάσης βίας καὶ ἀντιστάσεως), ἀνέκαιε καὶ ἔλαμπε, ὁ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς βίας τῶν ἐθνικῶν σωζόμενος Ἱερός σπινθήρ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἕως τὸ κήρυγμα ἐνὸς τῶν Σλάβων ἀποστόλων, τοῦ Ἀγ. Μεθοδίου προσεῖλκυσε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν ἐθνικὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας, τὸν ἡγεμόνα Βορήσσην (Μιχαήλ), ὅστις βαπτισθεὶς ἀντεπάλεσε ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν ζηλωτῶν τοῦ ἐθνισμοῦ, ὅστις ὀλοτελῶς κατεστράφη, βαπτισθέντος μὲν ἅπαντος τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους, καὶ παραλαβόντος τὸν ἀνώτατον Ἱεράρχην οὐχὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωσήφ, καὶ ἔπειτα τὸν Θεοφύλακτον).

Δ'.

Ἐν τῷ τελευταίῳ ἄρθρῳ παραθέσαμεν
 τεμάχιον τοῦ Πατριάρχου τῶν Σλάβων
 φιλολόγων Σαφάρικ, καθ' ὃ ὁ χριστιανι-
 σμός διεσώθη ἄκμαϊος μεταξύ τῶν Σλά-
 βων τῆς Κάτω Μοραβίας, τῆς ὁποίας καὶ
 ἐπίσκοπος ἐπίσημος μνημονεύεται ὁ Ἀ-
 γάθων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰπωμεν ἐνταῦθα
 τινα περὶ τε τῆς Μοραβίας καὶ τοῦ Ἀ-
 γάθωνος. Δυστυχῶς τὰ στενὰ ὅρια τῆς
 ἐφημερίδος πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ ἐπίπο-
 νον καὶ ἄτερπές τῆς Γεωγραφίας καὶ μά-
 λιστα τῆς Παλαιᾶς μᾶς ἐμποδίζει νὰ δα-
 νεισθῶμεν ἐνταῦθα, ὅσα περὶ τῆς γεω-
 γραφικῆς θέσεως τῆς Μοραβίας λέγει ὁ
 πολὺς Σαφάρικ. Ἀρκούμεθα μόνον εἰς ὀ-
 λίγα τινα τὰ ἀναγκαιότατα. Κατ' αὐτὸν
 οἱ Βούλγαροι ἅμα εἰσδραμόντες εἰς τὴν
 Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐκυρίευσαν πι-
 θανώτατα τὰς χώρας τὰς μεταξύ τῶν πο-
 ταμῶν Τίμοκ, Δουνάβεως, Μοράβα. τὰς δὲ

ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ Δρήνου καθυπέτα-
ξαν βραδύτερον ἴσως ἐπὶ Βορίσου-Μιχα-
ήλ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπεξετάθησαν τὰ ὅρια τοῦ
Βουλγαρικοῦ Βασιλείου μέχρι τῆς Δράβας
αὐτῆς (μέχρι τοῦ 828) ἄπασαν τὴν χώ-
ραν ταύτην ὠνόμασαν Κάτω Μοραβίαν,
πρὸς διάκρισιν τῆς Ἄνω, τῆς ὁποίας ἤρ-
χον οἱ Σλάβοι ἡγεμόνες Μοϊμιρος, Ῥο-
στησλάβος, Πρηβίνας, Σβιατοπόλκος καὶ
ἄλλοι ὅτε μὲν ἀνεξάρτητοι, ὅτε δὲ ὑποτε-
λεῖς τῶν Σλάβων. Μαρτυρίας δὲ περὶ ταύ-
της τῆς Κάτω ἢ μικρᾶς Μοραβίας ἔχο-
μεν μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας παρα-
σιοπῶμεν, καὶ τὴν ἑξῆς. Εἰς τὴν Σύνο-
δον τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φωτίου
τῷ 879 Ἀγάθων τις ὑπεγράφη Ἀρχιε-
πίσκοπος Μοραβίας μετὰ δύο ἄλλων Βουλ-
γάρων ἐπισκόπων Γαβριήλ τοῦ Ἀχριδῶν,
καὶ Συμεών τοῦ Δεβέλτου. Ἡ συνυπογρα-
φὴ τῶν μνημονευθέντων δύο ἐπισκόπων
ιδίως μᾶς πείθει, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἦν Ἀρ-
χιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρικῆς καὶ οὐχὶ ἄλ-

λης τινός Μοραβίας. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν
 τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ
 αὐτῆς Μοράβα εὐρίσχετο τῷ 870 ἡ κα-
 θέδρα τοῦ προμνημονευθέντος Ἀρχιεπι-
 σκόπου Μοραβίας Ἀγάθωνος, ὅστις τῷ
 874 κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος τῶν
 Βυζαντινῶν Βασιλείου ἦλθε πρέσβυς εἰς
 Γερμανίαν, ὅπως συμφιλιώσῃ Λουδοβίκον
 (βασιλέα τῶν Φράγκων) μετὰ τοῦ Βορί-
 σου (βασιλέως τῆς Βουλγαρίας) καὶ τοῦ
 Σβιατοπόλκου (ἡγεμόνος τῆς Μεγάλης Μο-
 ραβίας), τῷ 878 προεχείρησεν ἐν Βελε-
 γραδίῳ (τῆς Σερβίας) ἐπίσκοπον τὸν Σέρ-
 γιον, καὶ τῷ 878 παρήδρευεν εἰς τὴν ὑπὲρ
 τοῦ Φωτίου συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει Σύνοδον μετὰ δύο ἄλλων ἐπι-
 σκόπων Βουλγάρων τοῦ Ἀχριδῶν Γαβριὴλ
 καὶ τοῦ Δεβέλτου Συμεών. Εἶναι αὐτὸς ἐ-
 κεῖνος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων, ὅστις
 τοσαύτην περιβεβλημένος σημαντικότητα καὶ
 ἀξίαν ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς κτήσεσι τῆς
 Βουλγαρίας ἐγένετο πέτρα σκανδάλου διὰ

τοὺς εὐφυεῖς Ἱστορικοὺς Σλάβους τινὲς τῶν ὁποῖων καὶ ἀπεπειράθησαν διὰ νὰ ἀποδείξωσι ὅτι πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μεγάλης Μοραβίας ἦν οὐχὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος, ἀλλ' ὁ προμνημονευθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων.

Ἡδὴ καὶ τὸ ζήτημα διασαφηνίζεται ἀπλούστατα. Ἡ χριστιανικὴ πίστις διεσώθη ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοραβίᾳ μᾶλλον, παρ' εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐπαρχίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Διότι ἡ προτεύουσα ταύτης τῆς κεντρικῆς (σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου) ἐπαρχίας, Μοράβα ἦν αὐτὴ «Πρώτη Ἰουστινιανή,» ἡ ἔδρα τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ἡ θέσις τῆς παλαιᾶς «Πρώτης Ἰουστινιανῆς» καὶ σήμερον ἀκόμη συζητεῖται ὑπὸ τῶν σοφῶν ἱχνευτῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὐτῶν ἄχρι τοῦδε δὲν συναπαντῶνται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμπεῖον περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ταύτου ἀντικειμέ-

ου. Περὶ ἐνὸς μόνου συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ
 Πρώτη Ἰουστινιανή, ἔκειτο ἐν τῇ ἀρ-
 χαίᾳ Δαρδανία. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς ἐπιστο-
 λῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ πρὸς
 τὸν ἐπίσκοπον Κατιλλιανόν, τὴν ὁποίαν πα-
 ρεθέσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ, πρόδηλον
 γίνεται, ὅτι ἡ Πρώτη Ἰουστινιανή ἔκειτο
 οὐχὶ ἐν τῇ Δαρδανίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὁμόρῳ
 ἐπαρχίᾳ τῇ Μεσογείῳ ἢ τῇ ἔσω Δακίᾳ. Ὁ
 αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐκθέτων τὰς αἰ-
 τίας, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν μεταφο-
 ρὰν τῆς ἐδρας τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας
 ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, οὐχὶ εἰς τὴν προ-
 τέραν αὐτῆς θέσιν τὸ ἐν τῇ Δευτέρᾳ Πα-
 νονίᾳ Σίρμιον, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
 πατρίδα τὴν "Πρώτην Ἰουστινιανήν," λέ-
 γει τὰ ἑξῆς: "ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα αὐ-
 τὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν, ἥτις ἐν τῇ
 Πανονίᾳ ἦν τῇ ἡμετέρα πατρίδι συντιθέναι,
 οὐ γὰρ πολὺ διάσταται τῆς Μεσογείου Δα-
 κίας ἢ Δευτέρᾳ Πανονίᾳ." Ἀπαριθμῶν δὲ
 τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν

δικαιοδοσοσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς
 “Πρώτης Ἰουστινιανῆς,” ἡ “Μεσόγει-
 ος Δαχία” πρώτη ἀναφέρεται ὑπ’ αὐ-
 τοῦ. Πρόδηλον ἄρα, ὅτι ἡ προτεύουσα πό-
 λιν τῆς τοπαρχίας ἡ Πρώτη Ἰουστινιανὴ
 ἔκειτο ἐν τῇ μεσογείῳ Δαχίᾳ, τὴν ὁποίαν
 πάντες οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς συγ-
 χέουσιν, ἀγνοοῦμεν διὰ τί, μετὰ τῆς ὁμόρου
 αὐτῇ, ἐπίσης δὲ Μεσογείου ἐπαρχίας — τῆς
 Δαρδανίας ἐμπεριλαμβάνοντες ἐκείνην ἐν τοῖς
 ὁρίοις ταύτης. Τὸν σκόπελον τοῦτον δὲν
 διέφυγεν οὐδ’ αὐτὸς ὁ πολὺς Σαφάριχ, διό-
 τι φαίνεται ἔχων λίαν συγκεχυμένην ἰ-
 δέαν περὶ τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς Μεσο-
 γείου Δαχίας. Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἀ-
 νίχνευσιν τῆς θέσεως τῆς Πρώτης Ἰουστι-
 νιανῆς. Κατὰ τὸν Σαφάριχ ἡ Πρώτη Ἰου-
 στινιανὴ ἔκειτο, ὅπου σήμερον τὸ Κεστέν-
 τίλιον. ὁ δὲ Ἐγγελος ὑποθέτει αὐτὴν ἐν
 Ἰπεκίῳ, ἄλλοι δὲ ἐν Σκοπίοις. Ὁ πλέον
 πάντων προσεγγίσας πρὸς τὴν ἀλήθειαν
 εἶναι ὁ Μάλτεβρουν εἰπὼν, ὅτι ἡ Πρώτη

Ίουστινιανή ἔκειτο, ὅπου ἡ σημερινή Πρι-
ζρένη προστιθείς ὅτι ἡ περὶ ταύτης τῆς
πόλεως παράδοσις ἄχρι τοῦδε διασώζεται
εἰς τὰ περίξ τῆς Πρίζρένης (Maltebrum Ge-
ogr. t. IV p. 333. Paris. 1841.) Καθ' ἡμᾶς ἡ
θέσις τῆς ἀρχαίας Ίουστινιανῆς πρέπει νὰ
ἀναζητηθῇ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς πόλε-
ως Μοράβας (Griolhan) χειμένης ἐπὶ
τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ Μοράβα,
ὅχι ποὺ μακρὰν ἀπὸ τῆς Πριστίνης (ἐπὶ
τῆς ἀπὸ τῆς Πριστίνης εἰς Βράνια ἀγού-
σης ὁδοῦ) ἣτις τὸν IX αἰῶνα ὑπῆρχεν ἡ
πρώτη πόλις τῆς Βουλγαρικῆς Μοραβίας.
(Ἡ δὲ παρὰ τοῦ Μάλτεβρου μνημομευο-
μένη παράδοσις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς
τὰ σωζόμενα ἐν τοῖς ὅρεσι τοῖς μεταξὺ
τῆς Πρίζρένης καὶ Μοράβας ἐρείπειον τῆς
Πετρίγης ἢ τῶν Πετράνων, ἀπὸ τῶν ὁ-
ποίων δὲν ἀπέχουσι πολὺ τὰ Βέδρανα —
ὄνομα, τῆς πατρίδος τοῦ αὐτοκράτορος
Ίουστινιανοῦ). Ἡ παρ' ἡμῶν προτεινομένη λύσις τοῦ

γεωγραφικοῦ τούτου ζητήματος ἔχει δύο τὰ πλεονεκτήματα. Ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν μετατοπίζει τὴν πρώτην Ἰουστινιανὴν ἀπὸ τῶν ὁρίων, τὰ ὅποια περιέγραψαν περὶ αὐτὴν οἱ πρότεροι ἐρευνηταί, δηλ' ἀπὸ τοῦ τετραγώνου, τοῦ ἐμπερικλειομένου μεταξὺ τῶν πόλεων: Πριζρένης, Κεστεντιλίου, Πριστίνης καὶ Σκοπίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διασαφηνίζει Ἱστορικόν γεγονός, εἰς ὃ προσέκοψαν ἀγγινοῦσατοι ἐρευνηταί τῆς Ἱστορίας.

Τὶς δὲ ὁ Ἀγάθων οὗτος ὁ Ἀρχιεπισκοπος Μοραβίας, ὁ σύγχρονος μὲν τῶν ἀγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τρισαύτην δ' ἔχων ἰσχὺν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ πρεσβείας αὐτοῦ, καὶ ἀπολαμβάνων προνόμια ἀνεξαρτήτου καὶ αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκόπου ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ προχειρήσεως ἐν Βελεγραδίῳ ἐπισκόπου Σεργίου, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πάππας Ἰωάννης VIII παρεπονέθη κατ' αὐτοῦ. Διότι διεφιλονείκει τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀξιώσεις αὐτοῦ; τοῦτο θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον.

Ε.

Τὸ τέταρτον ἡμῶν ἄρθρον περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν συνεπληρώσαμεν ὑποσχεθέντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ φαίνεται λαβὼν ἐνεργὸν μέρος, καὶ εἰς τὰς ἀδίκους καὶ παραλόγους ἀξιώσεις τοῦ Πάππα ἐπὶ τε τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ ἀπάσης τῆς Βουλγαρίας ἀντέστη δραστηρίως ταχθεὶς μετὰ τοῦ Φωτίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Δυστυχῶς αἱ περὶ αὐτοῦ σωζόμεναι εἰδήσεις εἰσὶ τόσον ἀνεπαρκεῖς, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξεικονισθῇ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ὁ ἐνεργὸς καὶ πλήρης Ἱστορικῆς σημαντικότητος βίος τοῦ ἀνδρός τούτου. Εἶναι μὲν γνωστὸν, ὅτι ὁ Πάππας εὔρεν ἐν τῷ Ἀγάθωνι πολέμιον καρτερικόν, καὶ τρωραχισμένον καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου. Ἀλλὰ τί κυρίως ἐπραξεν ὁ Ἀγάθων ἰδιαίτερον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀποσόβησιν τῶν Παππικῶν ἀξιώσεων, συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς

τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀποβολὴν τῶν
Δυτικῶν φρατόρων ἐπενεργήσας σωτηρίως
ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων Βορί-
σου, καὶ ποῖα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη μέ-
σα περὶ τούτων καθὼς καὶ περὶ πολλῶν
ἄλλων δυστυχῶς δὲν ἔχωμεν πληροφορί-
ας. Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε τὴν κατὰ τοῦ Πάπ-
πα ἀντίστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης
Ἰουστιανῆς ἐννοοῦμεν λίαν φυσικῶς. Ἡ
Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
ἰδρυθεῖσα καὶ αὐτοκέφαλος τιμηθεῖσα ἦτο
ἀνεξάρτητος καὶ ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ ἀπὸ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Πάππας Ρώ-
μης λοιπὸν διεκδικῶν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ
Ἰλλυρικοῦ ἐστερεῖτο παντὸς δικαίου. Ὁ δὲ
Ἀγάθων μὴ πολεμῶν ἀξιοχρέως τὰς Παπ-
πικὰς ἀπαιτήσεις θὰ προέδιδε τὸν θρόνον
αὐτοῦ, τὸν δὲ θρόνον αὐτοῦ προδδων θὰ
καθίστα αὐτὸν ἀνεπετήδειον νὰ λάβῃ το-
σοῦτον ἐνεργὸν καὶ σωτήριον μέρος εἰς
τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ
τῶν ἄλλων σλαβικῶν φυλῶν. Διότι ὡς

γνωστόν ὁ θρόνος οὗτος ἀπέβη τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ἄνδρες ἅγιοι καὶ φερέπονοι εἰσργάσθησαν τὰς πλείστας τῶν σωζομένων Σλαβωνικῶν μεταφράσεων τῶν Ἱερῶν βιβλίων, συνέταξαν δὲ πολλὰ καὶ πρωτοτύπως πρὸς διδασκαλίαν πρῶτον μὲν τῶν Σλάβων Μακεδόνων, ἔπειτα δὲ εἰς στερέωσιν καὶ τῶν ἄλλων Σλάβων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Εἶναι τῷ ὄντι μέγα εὐτύχημα διὰ σύμπαντα τὸν Σλαβωνικὸν κόσμον, διότι ὁ θρόνος ἐκεῖνος ἦν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν δύο γέντρων τῆς Ἑκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἄλλως σήμερον Σλαβωνικὴ φιλολογία δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Ζώντων τῶν Ἀγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἡ Μοραβία ἀπέβη κράτος τὰ μέγιστα ἰσχύσαν καὶ διὰ τὴν ὕλικὴν αὐτοῦ ἀκμὴν καὶ τὴν εἰς τὰ γράμματα προκοπὴν. Ἀμα ὅμως οἱ δημιουργοὶ τῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας ὁ Κύριλλος πρῶτον καὶ βραδύτερον ὁ Μεθόδιος ἐξέλιπον τὸν πα-

ρόντα κόσμον, ὑπερίσχυσε μὲν ἐν Μοραβία ὁ Δυτικὸς κληρὸς, ἐφυγαδεύθησαν δὲ εἰς Βουλγαρίαν οἱ ἅγιοι μαθηταὶ ἐκείνων, καὶ μετ' αὐτῶν συνεφυγαδεύθησαν τὰ γράμματα, καὶ ἅπασα ἡ ἀκμὴ τοῦ Μοραβικοῦ κράτους ἐξενευρίσθη, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, ἐμηδενίσθη. Ἐπίσης ἐν ὧσιν τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ἦτο ἀκμαῖον, ἐλευθέρα δὲ ἦτε ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ καὶ ἡ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικὴ ἐκκλησία, περὶ τὰς δύο αὐτὰς ἀνεξαρτήτους ἐκκλησίας συνεωθοῦντο πάντες οἱ τότε λόγιοι, οἵτινες ἐκλήροδότησαν ἡμῖν, ὅ, τι Σλαβωνικὸν ἔχομεν. Ἐπεσεν ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Βυζαντινῶν, καὶ μετ' αὐτῆς κατηργήθη καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ὁ δὲ Αρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν ἐξελέγετο οὐχὶ ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου κατὰ τοὺς κανόνας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτοτε σχεδὸν εἰπεῖν ἐσίγησαν καὶ τὰ Σλαβωνικὰ γράμματα, διὰ τοῦτο ὁ Ἀγάθων προασπισθεὶς γεν-

ναίως κατὰ τοῦ Πάππα τὴν ἀνεξαρτησί-
αν τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐξυπηρέτησεν οὐ μό-
νον τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἥτις αἰέπο-
τε εἶναι ἐλευθέρα, καὶ ἀδούλωτος, ἀλλὰ
καὶ τοὺς Σλάβους ἅπαντας. Ὡ! καὶ ἂν
ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκεί-
νου καὶ πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ
διαδόχων σήμερον δὲν θὰ εἴχομεν τόσας τα-
ραχὰς, καὶ τρσαῦτα πράγματα.

Παρεκτὸς τῶν λόγων τούτων ἡ περὶ τῆς
Βουλγαρίας ἔρις τῶν δύο θρόνων ἤγγι-
ζεν ἀμέσως τὸν Ἀγάθωνα καὶ διὰ τοῦτο,
ὅτι ἅπασα ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Βουλγα-
ρικοῦ Βασιλείου, καὶ ἡ σημερινὴ Σερβία
ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ
δικαιοδοσίαν. Ὑποτασσομένης λοιπὸν τῆς
Βουλγαρίας εἰς τὸν Πάππαν ἤρπάζετο ἀπ'
αὐτοῦ πολὺ μέρος τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸν
ὁποῖον ὥφειλε νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν διά-
δοχον αὐτοῦ ἀχέραιον. Ἡ παρὰ τοῦ Βασι-
λείου αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν εἰς
Γερμανίαν ἀποστολὴ τοῦ Ἀγάθωνος διὰ

νά συγδιαλλάξῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Λουδοβίκον μετὰ Βόρισον ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ Σβιατοπόλκευ ἡγεμόνος τῆς Μοραβίας, ἀποδεικνύει ἀφ' ἐνὸς τὴν προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ Ἀγάθωνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ, ὅτι ὁ Ἀγάθων ὡς Ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος πολιτικῶς μὲν συν-εφρόνει τῷ αὐτοκράτορι τῶν Βυζαντινῶν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ κοινωνῶν τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐπολέμει μετὰ αὐτοῦ τὰς τοῦ Πάππα ἀξιώσεις ἐπὶ τε τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ δὲ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀγάθωνος ἐν Βελιγραδίῳ ἐγκατάστασις καὶ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπισκόπου Σεργίου εἶναι πράξις πηγάζουσα ἀμέσως ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προνομίων, τὰ ὅποια ἐκέκτητο ὡς ἀνεξάρτητος καὶ Αυτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Ὁ Πάππας Ἰωάννης ὁ Η', παρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ μὴ λησμονῶν τὰς ἐπὶ τῆς Βουλ-

γορίας ἀπαιτήσεις τῆς ἁγίας ἑδρας, τὰς
ὁποίας ὀριστικῶς ἀπέρριψεν ἡ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει τῷ 870 συστάσα σύνοδος πα-
ρώντων καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάππα.
Ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Φωτίου τῷ 878 συγκρο-
τηθείσῃ συνόδῳ, καθ' ἣν συνηθροίσθησαν
ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας 383 ἐπί-
σκοποι ἐμφανίζεται πάλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀγάθων συνοδευόμενος ὑφ' ἐνὸς τῶν ἐαυ-
τοῦ ἐπισκόπων δηλ. τοῦ Ἀχρίδος Γαβρι-
ῆλ, (ὁ δὲ ἐπίσκοπος Δεβέλτου Συμεὼν ἀν-
τιπροσώπευεν προδήλως τὸν Βουλγαρίας
(Πρεσλάβας) Ἀρχιεπίσκοπον) καὶ ὑπερα-
σπίζειται τὸν Φώτιον μετὰ ζήλου, τὸν ὁ-
ποῖον ἡ θέσις αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ
συμφέροντα πρὸ πάντων δικαιολογοῦσι.

Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ
Ἀγάθων τοιοῦτον ἔχων ρέκτην χαρακτή-
ρα, καὶ τοσαῦτα μοχθῶν ἵνα διαδώσῃ τὸν
χριστιανισμόν μεταξὺ τῶν λαϊπῶν Σλάβων
χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δύσκαλον,
ἐὰν μὴ ἀδύνατον, χωρὶς τῆς Σλαβωνικῆς

λειτουργίας, θὰ εἰσῆγαγε πιθανώτατα τὴν
Σλαβωνικὴν λειτουργίαν εἰς τὴν Μητρό-
πολιν αὐτοῦ Μοράβαν ἐνωρίτερον, παρ'
εἰς πάντα ἄλλον τόπον· ἀλλ' ὅποιος ἦτο
τὴν ἐθνικότητα ὁ Ἀγάθων; καίτοι πρὸς
λύσιν τοῦ ζητήματος δὲν ἔχομεν οὐδὲν δι-
δόμενον, δηλ. : οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν,
ἐμβατεύοντες ὅμως εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ
τὰς πράξεις τὰς τε ἐκκλησιαστικὰς καὶ πο-
λιτικὰς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ καταντήσω-
μεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο Σλάβος.
Πρὸς τούτοις δὲ διότι καὶ ἅπασα ἡ κεν-
τρικὴ ἐπαρχία (ἡ Βουλγαρικὴ Μοράβα) ἐκ-
παλαι κατωκεῖτο ὑπὸ Σλάβων, καὶ οἱ Ἀρ-
χιεπίσκοποι πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τὰ
προνόμια αὐτῶν ἐξελέγοντο καὶ ἐχειροτο-
νοῦντο ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν ὑπ' αὐτοὺς
ἐπισκόπων, οἵτινες πιθανώτατα ἦσαν Σλά-
βοι τὸ γένος.

Δυστιχῶς δὲν ἔχομεν ἱκανὰ διδόμενα,
ὅπως ὀρίσωμεν ἀκριβῶς ποῖά τινα μέσα
μετεχειρίσθησαν, καὶ τί ἐπραξάν ὅτε Ἀ-

γάθων, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα διάδοχοι αὐτοῦ, ὅπως διαιωνίσωσι τὴν ἐπιρροὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Δαλματῶν, ὅπου ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 870 συγκροτηθείσης συνόδου μέχρι τοῦ παντελοῦς χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλας ἢ τῆς Ρώμης ἐκκλησία, καὶ ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς). Ἐκ τινῶν ὁμῶς μεμονωμένων μαρτυριῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη περὶ τὰ τέλη τοῦ IX καὶ τὰ πρῶτα μέσα τοῦ I αἰῶνος ἠγωνίσθη ὄχι πάντῃ ἀτελεσφόρως κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρώμης, ἥτις ἐπενήργει ἐπὶ τοῦ Σλαβικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δαλματίας, Κροατίας, καὶ ἐν μέρει τῆς Σερβίας διὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Δαλματίας. Ἀπὸ τῆς ἐν Σπαλάτρω Συνόδου συγκροτηθείσης τῷ 925 οἱ Κροᾶται παρεδόθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ἐν ᾧ

τοῦναντίον οἱ Σέρβοι ἐκλονίζοντο μεταξύ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἕως ἐπὶ τέλους ὀριστικῶς συνηνώθησαν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας βαπτισθέντος κατὰ τὸ ὀρθόδοξον Δόγμα τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Ζουπάνου Στεφάνου τοῦ Νεμάνου (τὸν ΧΗ αἰῶνα), εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὁποῖου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ὁ ζῆλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α΄ Ἰουστινιανῆς ἐνεργήσαντος δι' ἐνὸς τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ τοῦ Ράσκας Λεοντίου. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο βραδύτερον τὸν ΧΗ αἰῶνα, ὅτε ἡ καθεδρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετετέθη ἀπὸ τῆς Μοράβας εἰς τὴν προτεύουσαν τῆς Δευτέρας Βουλγαρικῆς Βασιλείας, τὴν Ἀχρίδα.

Ἡ Ἱστορικὴ ἀκρίβεια ἀπῆτει νὰ εἵπωμεν εἰς ποίαν σχέσιν εὕρισκετο ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς πρὸς τὴν νεοσύστατον ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίαν· ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦτα θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε πολὺ τοῦ κυρίου θέματος, διὰ τοῦτο ἀναβάλλοντες τὴν σκιαγράφησιν τῶν

ταχῶν τῆς ἐν Βουλγαρία ἐκκλησίας εἰς
 μᾶλλον εὐθετον καιρὸν, ἐπανερχόμεθα εἰς
 τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν πρώτης Ἰουστινιανῆς
 καὶ ἐξετάζομεν ἐπιτροχάδην, ὁποῖαν ἐπιρ-
 ροὴν ἔσχεν αὕτη ἐπὶ τῶν Σερβικῶν γω-
 ρῶν. Οἱ Σέρβοι, ὡς γνωστὸν, δὲν εἶχον
 ἰσχύσει ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην,
 ὅπως σχηματίσωσι κράτος συμπαγὲς καὶ
 αὐθήπαρκτον ὅπως οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' ἔ-
 ζων κατὰ κοινότητος (жупа) διηρημένοι,
 ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἰδίων ἀρχόντων (жу-
 панъ). Παραδέχοντο δὲ ὅχι τόσον τὴν ἐφ'
 ἑαυτῶν ἐξουσίαν, ὅσον τὴν κηδεμονίαν καὶ
 προστασίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων,
 εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη-
 σαν οὐχὶ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, καθὼς
 οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' Εἰρηνικῶς· πρώτην δὲ
 φορὰν ἑνοπλοὶ διεφιλονείκησαν τὰς παρ'
 αὐτῶν κατοικουμένας χώρας πρὸς τοὺς
 ὄβρους (Ἀβάρους). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν
 τοῦ Βασιλικοῦ ἱστορικοῦ Κωνσταντίνου τοῦ
 Πορφυρογεννήτου, μία μερίς Σέρβων κα-

τοικούντων ἐν τῇ σημερινῇ Σερβίᾳ περὶ τὸ Βελιγράδιον ἐβαπτίσθη τὸν VII ἀκόμη αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὁ αὐτὸς ὅμως Ἱστορικὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ὀριστικὴ εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσις τῶν Σέρβων ἐτελέσθη συγχρόνως καὶ μετὰ τὰς ἄλλας Σλαβικὰς φυλὰς (Βουλγάρους καὶ Μοραβούς). Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, διότι εἴλκυσε καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν σαγήνην τοῦ Χριστοῦ ἡ αὐτὴ παντοδύναμος αἰτία δηλ. τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγωγή τῆς Σλαβωνικῆς ἀκολουθίας.

Δὲν ἔχομεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν διὰ νὰ ἀπορρίψωμεν ὡς μυθώδη τὴν Σερβικὴν παράδοσιν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καὶ Μεθόδιος μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν ἄνω Μοραβίαν κατήχησαν καὶ τὰς εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῶν παρατυγχανούσας Σερβικὰς φυλὰς. Ἀλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν, τίς προώρισ-

νά ποτίζη καὶ κηπεύη τὰ ὑπ' ἐκείνων εἰς
 τὰς καρδίας τῶν Σέρβων ριφθέντα σπέρ-
 ματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀπαντῶμεν
 καὶ αὖθις αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον, δη-
 λὸν Ἀγάθωνα, ὅστις πόσον συνήργησεν
 εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Σλάβων διάδοσιν τοῦ
 Χριστιανισμοῦ, ἄχρι τοῦδε δὲν διευκρινή-
 σθη μετὰ τῆς δεούσης ἀκριθείας· γνωρί-
 ζομεν, ὅτι τῷ 870 ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον
 Βελιγραδίου τὸν Σέργιον· ἀλλὰ χάριν τί-
 νων ἐγένετο ὁ προορισμὸς οὗτος; προ-
 δήλως ὑπὲρ τῶν Σέρβων Χριστιανῶν, οἵ-
 τινες συνωκίσθησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Βε-
 λιγραδίου κατὰ τὸν VII αἰῶνα, καὶ κατὰ
 τὴν μαρτυρίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυ-
 ρογεννήτου ἀκόμη τότε προσῆλθον ἐν μέρει
 εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐν ταῖς χρονογρά-
 φαις ἔχνος τῆς ἐπιβρότης τῶν Ἀρχιεπισκό-
 πων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ τοῦ Σερ-
 βικοῦ αὐτῶν ποιμνίου (ἡ ἄνω Μοισία, ἡ
 Δαρδανία καὶ ἡ Πρεβαλιτάνα, ἀπετέλεσαν

μέρος τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀπὸ τοῦ 535.) "Οτι δὲ ἡ ἐπιρροή αὕτη ἦν καὶ εὐρεῖα καὶ καρποφόρος μαρτυρεῖ ἡ εἰρηνικὴ καὶ τελεσφόρος διάδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως μεταξὺ τῶν Σέρβων κατὰ τὸν IX. X καὶ XI αἰῶνα (ἕως οὗ κατὰ τὸν XII αἰῶνα ὁ κατὰ τὸν 1222 ἀκμάσας Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Σέρβων ἁγ. Σάββας ἐμόρφωσε τὴν ἀνεξάρτητον Σερβικὴν ἱεραρχίαν), ὁπότε οἱ Σέρβοι Χριστιανοὶ εὕρισκοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Α.΄ Ἰουστινιανῆς.

Εἵπομεν ἤδη, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἅμα προσδιορίσας ἐπίσκοπον τοῦ Σερβικοῦ Βελιγραδίου ἐπεσπάσατο τὰ παράπονα τοῦ Πάππα Ἰωάννου τοῦ Η.΄ διότι ὁ Πάππας διεφίλονε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸ Ἰλλυρικόν, ἃν καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς καθιδρύων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον ἐπέτυχε καὶ τὴν εἰς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ τότε

Πάππα Ρώμης Βιγιλίου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οἱ μετὰ ταῦτα Πάππαι δὲν θὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἀπαίτησιν ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ· ἀλλ' ὥς γνωστὸν ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων· διότι καὶ ἡ παρὰ τοῦ Πάππα Βιγιλίου ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν ἐκώλυσε τοὺς διαδόχους του, ἵνα μέχρι τῆς ὀλοσχεροῦς ἀποχωρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐνότητος τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας διεκδικῶσιν οὐ μόνον τὸ Ἰλλυρικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρχίας ἀπ' εὐθείας ἀνηκούσας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ἐννοοῦμεν τὴν κάτω Μοισίαν καὶ κάτω Σκυθίαν, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸν VII αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἡ κυρίως καλουμένη Βουλγαρία.

Ἡ κατὰ τὸν X αἰῶνα μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ Βουλγαρικῆς Μοράβας πρὸς νότον εἰς τὴν Ἀχρίδα δὲν ἡλλοίωσε παντάπασι τὰς σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ αὐτῶν ποιμνίου. Ἀπ' ἐ-

ναντίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἰσχυρο-
τάτου τῶν Βουλγάρων Βασιλέων Συμεὼν
ἀπέκτησαν δραστικωτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ
ὁμογενοῦς αὐτοῖς ποιμνίου, καὶ ἐλευθερίαν
μείζονα περὶ τὰς πράξεις. Ἀλλ' ὅταν κα-
ταπεσόντος τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου τῷ
1018 συγκατέπεσε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ
τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ὑπὸ τὴν ἐπιρρο-
ὴν τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἀρχιε-
πισκόπων, οἵτινες ἦσαν Βυζαντινοί, ἐπὶ
τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων ἤρξατο νὰ ἐλλατ-
τοῦτε καὶ ἐξασθενῇ. Φυσικὸν δ' ἀποτέλε-
σμα τούτου ἦτο ἡ διαρκὲς τάσις ἀμφοτέ-
ρων τῶν ἐθνῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρ-
βων, τοῦ νὰ δημιουργήσωσι ἰδίαν ἐθνικὴν
Ἱεραρχίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1018
1340. Καθόσον πρῶτον μὲν ἐμορφώθη ἡ
ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Σερβικὴ Ἀρ-
chiepiscopie (1222) καὶ κατόπιν (τῷ 1234)
τὸ Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον Τυρνόβου.
Ἐπὶ τοῦ παρόντος παραλείποντες ἀμφοτέ-
ρα τὰ ζητήματα παῦτα ἐπιχειροῦμεν ἐν

τοῖς ἐπομένοις ἄρθροις νὰ σκιαγραφήσω-
μεν τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Ἀρχιεπι-
σκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, ἥτις ὡς στενῶς
συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Βασι-
λείου καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Βουλγάρων,
δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν
Βουλγαρικὴ Περίοδος τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς ταύτης.

Τῷ 885, ἐπομένως ζῶντος ἔτι τοῦ Βο-
ρίσου-Μιχαήλ (τελ. τῷ 888), ὅτε οἱ μα-
θηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου καταδιωκόμενοι
μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀπὸ τῆς ἁνω
Μοραβίας ὑπὸ τῶν Λατίνων Τερέων ἠναγ-
κάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι διὰ παντὸς
τὸ στάδιον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τοῦ
Διδασκάλου αὐτῶν, εὖρον προστάτην μὲν
εὖνουν καὶ δυνατόν τὸν πνευματικὸν υἱὸν
τοῦ Μεθοδίου καὶ ἡγεμόνα τῶν Βουλγά-
ρων Βορίσην-Μιχαήλ, στάδιον νέον πρὸς
ἐργασίαν τὴν Βουλγαρίαν. Δύω ἐξ αὐτῶν
ὁ Ἅγιος Κλήμης καὶ Ναοῦμ διατρίψαν-
τες ὀλιγόν τινα χρόνον εἰς τὴν προτεύου-

σαν τῆς Βουλγαρίας, ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ ἡγεμόνος ἔχοντες τὴν πρὸς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἀρεσκόμενοι φαίνεται νὰ κοπιῶσιν ἄγνωστοι καὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ φθόνου καὶ τῶν λοιδοριῶν τῶν ἀνθρώπων ἐξέλεξαν ὡς τόπον διαμονῆς καὶ ἐνεργητικότητος τὴν Νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῆς Βουλγαρίας τὴν κειμένην παρὰ τὴν Ἀχρίδα, καὶ ὀνομαζομένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Κουτμάβιτζα (Кутмавица), ἥτις ὀλιγότερον πασῶν τῶν πλησίον χωρῶν ἐδοκίμασε τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κατακτητικοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, καὶ ἡ ὁποία ἔμενεν ἐκάστοτε ἀνεπιρέαστος, ὅσάκις τὸ Βυζάντιον ἐπολέμει πρὸς τοὺς κατακτητὰς τῆς Βουλγαρίας. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἐγκαταστάσεως τῶν δύο τούτων ἀγίων δὲν ἦτο ἡ εἰς τὸν χριστιανισμόν ἐπιστροφή τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς ὑποθέτουσιν τινες τὸν χριστιανισμόν εἶχον πρὸ πολλοῦ ἤδη φυτεύσει ἐνταῦθα αἱ μέριμναι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς

Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ ἐπίσκοπον Ἀχρίδος ἐχειροτόνησε τὸν Σέργιον συνοδεύσαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐν ἔτει 879 συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον. Ἀλλ' ὥς φαίνεται ὅ, τι πρὸ πάντων εἵλκυσεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἦν ἡ μονήρης καὶ ἀπεριμέριμος τοποθεσία τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἡ κατὰ πάντα συμφερομένη εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἐκείνων ἀγῶνας, εἰς οὓς ἐσκόπευον νὰ καθιερώσωσιν ἑαυτοὺς καθ' ὁλοκληρίαν οἱ τρισμακάριοι οὗτοι μαθηταὶ τῶν διδασκάλων τῶν Σλάβων. Πρὸς τοῦτο δὲ δομήσαντες ἐν Ἀχρίδι μονὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου καὶ Ἰαματικοῦ Παντελεήμονος συνέστησαν ἐν αὐτῇ καὶ πνευματικὴν σχολήν, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν πρωτίστην ἀνάγκην τοῦ νεωφωτίστου ἔθνους, τὴν ἐξ αὐτοῦ προπαρασκευὴν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς μητρῴας Σλαβωνικῆς γλώσσης. Πόσον δὲ εὐεργετικὸν ἦν τὸ μέτρον τοῦτο δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ βιογράφου τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, ὅτι εἰς διά-

στημα ὀλίγου χρόνου ἐμόρφωσε 3500 ἀνθρώπους ἱκανοὺς, ὅπως ἀναλάβωσιν ἱερατικάς καὶ ἄλλας θέσεις ἐν τῷ κλήρῳ. « οὐδέποτε οὐδεὶς εἶδεν αὐτὸν ἄεργον, λέγει ὁ βιογράφος, ἀντὶ τὰ ἐπιποθήσει ἀνάπαυλαν ἀπὸ τῶν σπουδαίων καὶ σοβαρῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τὸ Σλαβωνικὸν ἀλφάβητον, παύων τὰς εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις τῶν εἰσέτι ἀμεταφράστων τελετουργικῶν βιβλίων καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἤρχιζε τὴν δημόσιον διδασκαλίαν τῶν ἠθικῶν κανόνων τοῦ χριστιανικοῦ βίου, τοὺς ὁποίους ἠρύετο ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ἐπίστου διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου. οὕτως ὡς οὐκ

Μετὰ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Ναὺμ ἦλθον εἰς Βουλγαρίαν καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, ὁ Γοράσδος, Ἀγγελάριος καὶ Σάββας. Ὁ Γορίσδος, ὡς γνωστὸν, ἦτο διάδοχος τοῦ

ἁγίου Μεθοδίου εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν
 ἑδραν τῆς Πανοτίας. Ἡ παράδοσις βεβαι-
 οῖ, ὅτι ἐλθὼν εἰς Βουλγαρίαν κατέλαβε
 καὶ αὐθις Ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀλλὰ
 ποίαν κυρίως, τοῦτο εἶναι ἄδηλον· μήποτε
 ἄρά γε διεδέχθη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀγά-
 θωνα εἰς τὸν θρόνον τῆς πρώτης Ἰουσι-
 νιανῆς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοράβᾳ, ἢ ἐν
 Ἀχρίδι; Ὁ διάδοχος τοῦ Βορίσου-Μιχα-
 ῆλ συμπαθέστατα διακείμενος πρὸς τὸν
 ἅγιον Κλήμεντα ἠνάγκασεν αὐτὸν, ὅπως
 ἀνταλλάξῃ τὸν ἀθόρυβον μοναστικὸν βίον
 ἀντὶ τῆς ἐπισκοπικῆς καθέδρας ἀναδείξας
 αὐτὸν ἐπίσκοπον Βελίτσης· καὶ ἐνταῦθα
 ὁ ἅγιος Κλήμης ἐξηκολούθησεν ἀκαμάτως
 μοχθῶν ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ
 μέχρι τοῦ μακαρίου αὐτοῦ τέλους· ἀνε-
 παύθη δὲ ἐν κυρίῳ τῇ 27 Ἰουλίου 916
 καὶ ἐτάφη ἐν Ἀχρίδι, ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ
 Μοναστηρίῳ. Τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα καὶ
 σήμερον ἐπαναπαύονται ἐν μιᾷ τῶν ὀκτῶ
 ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ὅπου σώζεται καὶ

ἡ ἐπιτάφιος αὐτοῦ πλάξ μετὰ τῆς ἀκολουθίου ἐπιγραφῆς: „ Ἐν ἔτει 6424 (966) μηνὶ Ἰουλίῳ ἀνεπαύθη ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀχρίδος. „ Ἡ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ συνταγεῖσα ἀκολουθία ἐξετυπώθη ἐλληνιστὶ ἐν Μοσχοπόλει τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: “ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. „ (1741). Ἡ δὲ κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ἐπταρίθμους ἁγίους ἀκολουθία ἐξετυπώθη αὐτόθι ἐλληνιστὶ τῷ 1741 καὶ 1746, προηγουμένης συντόμου βιογραφίας τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.

Ὁ δὲ ἅγιος Ναοῦμ ὁ συναγωνιστὴς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐξετέλεσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν Διαβίᾳ κειμένη ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τῆς Λυχνιδοῦ, λίμνης κειμένης μετὰ τῆς Ἀχρίδος καὶ τῆς Διέβελου, καὶ ἀπεχούσης ἀφ’ ἑκατέρας τῶν πόλεων τρία μίλια. Ἐκεῖ ὠκοδόμηται ἡ ἀρχαία καὶ ἐπ’ ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένη μονή, ἐν ᾗ ἐπαναπαύονται καὶ τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα. Τὸ δὲ μνημόσυνον αὐτοῦ

ἐπιτελεῖται τῇ 20 Ἰουλίου. Κατὰ τὴν ἄνωθι μνημονευθεῖσαν ἀκολουθίαν, ὁ ἅγιος Ναοῦμ οὐ μόνον αὐτὸς ἐμόχθη ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὥξυνεν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καθὰ περὶ τούτου μαρτυρεῖ εἰς τῶν μαθητῶν καὶ συνεχδήμιων τῶν ἐπταρίθμων ἁγίων ὁ Βούλγαρος ἐπίσκοπος Κωνσταντῖνος. Οἱ λοιποὶ τῶν ἐπταρίθμων εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Τὸ ἔργον τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐναρχθὲν μετὰ ζήλου ἐξηκολούθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ μόλις γνωρίζομεν τὰ πονήματα τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξάρχου Ἰωάννου, τῶν πρεσβυτέρων Κοσμᾶ καὶ Γρηγορίου, τῶν Μοναχῶν Θεόδωρου, Δούξα καὶ Χράβρου.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἀχρὶς ἢ ἀποβᾶσα ἐπὶ τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου κέντρον τῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, προητοιμάσθη ἀρκούντως, ἵνα κα-

τασταθῇ ἐπὶ τέλους καὶ Μητρόπολις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α΄ Ἰουστινιανῆς τοῦ ἀνωτάτου Ἀρχιποίμενος τῶν “Βουλγάρων καὶ Σέρβων,, καθὼς ἐτιτλοφορεῖτο, ἀφ’ ὅτου ἐπὶ Σαμουήλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἡ Ἀχρὶς ἐγένετο προτεύουσα τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου (ἀπὸ τοῦ 970). Ἀλλ’ ὅμως πότε ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς (Μοράβας) εἰς τὴν Ἀχρίδα, καὶ συνεπεία τίνων αἰτιῶν πολιτικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν, δι’ ἑλλειψιν πληροφοριῶν δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν τι παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι ἡ μετάθεσις αὕτη δὲν ἐγένετο ἐνωρίτερον τοῦ 916· διότι ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, λέγει, ὅτι αὐτὸς ἐκτὸς τοῦ Μοναστηρίου ὠκοδόμησεν ἐν Ἀχρίδι καὶ ἐκκλησίαν, ἣτις βραδύτερον ἀπέβη μητρόπολις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. ὁ δὲ ἅγιος Κλήμης ἀνεπαύθη, ὡς εἶδομεν, τῷ 916. Ἀλλ’ ἐκτὸς τοῦτου, ἐὰν ζῶντος ἐτι τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἡ Ἀχρὶς ἐγένετο μη-

τρόπολις καὶ ἑδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α΄
 Ἰουστινιανῆς, ὁ βιογράφος αὐτοῦ δὲν ἤ-
 θελε παρασιωπήσει τοιοῦτον σπουδαῖον γε-
 γονός. Εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ μετάθε-
 σις ἦν ἔργον τοῦ Βασιλέως Συμεῶν, ὅστις
 πιθανῶς ἔπραξε τοῦτου διὰ τὴν δώσιν πε-
 ρισσοτέραν συμαντικότητα εἰς τὴν Ἀχρί-
 δα, τὴν πολύδοξον ἤδη διὰ τοὺς ἀγῶνας
 τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, καὶ ὑ-
 ποστηρίξῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου
 προκατήρξατο ὁ ἅγιος Κλήμης. εἶναι δὲ
 γνωστὸν πόσον ὁ Συμεὼν ἠγάπα τὴν ἱε-
 ρὰν φιλολογίαν καὶ πόσον ἐπροστάτευσεν
 αὐτήν. Πιθανόν τὰ συνέβη ἡ μετάθεσις κα-
 τὰ τὰ 923-927 μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σέρ-
 βων ἐκστρατείαν αὐτοῦ, ἢ μετὰ τὸν θάνα-
 τον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινι-
 ανῆς ἐν Μοράβα, ὁ Συμεὼν ἐπωφελοῦμε-
 νος ἀπὸ τῶν περιστάσεων κατήργησε τὴν
 Μοράβαν, ὡς ἑδραν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
 Α΄ Ἰουστινιανῆς καὶ ὥρισεν εἰς τὸν διά-
 δοχον αὐτοῦ ὡς ἑδραν τὴν Ἀχρίδα. Ὁ-

πωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἶναι θετικῶς γνωστὸν, ὅτι ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιμισχῆ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων εὔρε τὴν Ἀχρίδα πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κενδρινός, καὶ τὸ κέντρον τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἀνεδείχθη ἡ κοιτίς τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο συνέβη ὡς ἑξῆς. Τῷ 976 ὁ ἐξ Ἀρμενίων καταγόμενος Ἰωάννης Τιμισχῆς ἀπέθανεν ἐγκαταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς δωδεκάετη παῖδα τὸν Βασίλειον υἱὸν τοῦ Ρωμανοῦ. Οἱ Βούλγαροι ἐξανέστησαν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τεσσάρων ἀδελφῶν, τοῦ Δαβίδ, τοῦ Μοῦσέως, τοῦ Ἀαρῶν, καὶ Σαμουήλ. Τὴν ἐξανάστασιν ἔστεψε λαμπρὰ ἐπιτυχία. « Ὁ Σαμουήλ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυζαντινοῦ χρονογράφου Θεοφάνους, ἵπτατο μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, δηλ. καθ' ἅπασαν τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον,

ἐπεκτείνων τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ ὅχι μόνον
κατὰ τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ τῶν
περιχώρων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ
κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἑλλάδος αὐτῆς.,
Ἡ προτεύουσα μητρόπολις τοῦ Σαμουῆλ
ἦν ἡ Ἀχρίς, ἡ δὲ δευτερεύουσα οὐ μακρὰν
τῆς Ἀχρίδος τὰ Πρέσπα. Ἐν Ἀχρίδι εὐ-
ρίσκετο τὸ παλάτιον αὐτοῦ· ἐκεῖ ἐν τῷ
θησαυροφυλακίῳ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος
ἦσαν ἐναποτεθειμένοι στέφανοι πολυτιμῆ-
τοις λίθοις κεκοσμημένοι, χρυσοῦφεῖς ἐν-
δυμασίαι, νομίσματα καὶ ἄσημος χρυσός,
καὶ ἄλλα πολύτιμα μέταλλα. Ὅτε δὲ ἀ-
κολούθως ὁ διαρκὴς κατὰ τοῦ Βυζαντίου
πόλεμος ἐξήντηλσε τὸ Βουλγαρικὸν ταμεῖ-
ον, εὗρον ἐν αὐτῷ ἑκατὸν κεντηνάρια χρυ-
σίου.

Ὁ Σαμουῆλ ἔχων βοηθὸν τὸ ἐθνικὸν
αἶσθημα καὶ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις ὑπερέ-
βη τὰς προσπαθείας κατακτητῶν τοιούτων,
ὅποιοι ἦσαν οἱ τῆς πρώτης δυναστείας βα-
σιλεῖς, ὁ Κροῦμος καὶ ὁ Συμεών. Τὸ Βουλ-

γαρικὸν βασιλείον ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δου-
νάβεως διήκον διὰ τῆς Πρεσλάβας μέχρι
τῆς Θράκης, διὰ τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς
Ἀδριατικῆς Θαλάσσης, διὰ τοῦ Μελεΐ-
κου, Σερρών καὶ Βερβοΐας μέχρι τοῦ Ἀρ-
χιπελάγους, διὰ τῆς Λαρίσσης μέχρι τῶν
Θερμοπυλῶν. Ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουήλ
Ἀρχιεπίσκοπος Α΄ Ἰουστινιανῆς ἠδύνατο
νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μόνον τὸν Τίτλον: “ Ἀρ-
χιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας, ” χωρὶς
νὰ ἀπαριθμῶνται λεπτομερῶς αἱ ἐπαρχίαι
αἱ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς παλαιᾶς αὐ-
τοῦ καθέδρας· διότι πραγματικῶς ὅλαι καὶ
ἐκ περισσοῦ μάλιστα, ἐμπεριλαμβάνοντο
εἰς τὸ βασιλείον τοῦ Σαμουήλ. Ἐκ τῆς
ῥογραφίας τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου τοῦ ἐξ
Ελβασανίου συγχρόνου τοῦ Σαμουήλ, κα-
ταφαίνεται, ὅτι κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν
Ἀρχιποιμὴν Ἀχρίδος ἦν ὁ ἁγιώτατος καὶ
σοφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Νικόλαος. Ἐκ
δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶναι γνωστοί,
κατὰ τὸν Λεικηνὸν καὶ τὸν Κεδρινόν, ὁ

Φίλιππος, ὁ Δαβίδ, καὶ ὁ Ἰωάννης· οἱ πάντες Βούλγαροι τὸ γένος ἐκ Δεβρῶν. Ὁ Σαμουήλ ὡς ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῶν Βυζαντινῶν καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν οὐδ' ἅπαξ ἦλθεν εἰς διαλλαγὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐνθεῦθεν δὲ καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκοινώνησε τῷ Πάππᾳ ἐξαιτουμένος, ἵνα ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν βασιλέα κατὰ τὴν τότε σηνήθειαν, δὲν στερεῖται καθ' ὀλοκλήριαν πιθανότητος· αἱ σχέσεις αὗται δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἔχωσιν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπορρίψωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουήλ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, ὡς Βούλγαρος τὸ γένος, ἠδύνᾳτο κατ' ἀπαίτησιν βασιλικὴν στήριζομένην εἰς τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάππα· γὰρ τιτλαφορῆται “Πατριάρχης,, καθάπερ μνημονεύει περὶ τούτου ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIII αἰῶνος ἀκμάσας βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Καλοῖωάν-

νης ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάππαν Ἰνοκέντιον
τὸν τρίτον ἐπιστολῇ αὐτοῦ.

Τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ Σαμου-
ῆλ συνετάραξεν ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων,
κατὰ τῆς ὁποίας ὁμῶς ἀνεφάνησαν καὶ
δραστήριοι ἀντίπαλοι. Τοιοῦτος ἦν ὁ Βούλ-
γαρος πρεσβύτερος Κοσμάς, ἀκμάσας ἐν
αἰῶνι δεκάτῳ, οὗτινος οἱ κατὰ τῶν Βο-
γομίλων λόγοι οἷσι πλήρεις θείου ζήλου
καὶ ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτῶν πειστικοὶ καὶ
ἀποδεικτικοί. Οἱ λόγοι οὗτοι καθιστῶσιν
ἡμῖν ἀρκοῦντως γνωστὴν τὴν οὐσίαν τῆς
αἵρέσεως ταύτης, τῆς ὁποίας γενέτειρα κα-
τὰ IX αἰῶνα ἦν ἡ Ἀρμενία. Ἐνεῖθεν δὲ
μετενεχθεῖσα εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρα-
τορίαν ὑπὸ Ἀσιανῶν ἀποίκων ἐνισχύθη πρὸ
πάντων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῆς Βασιλείας
τοῦ ἀσθενοῦς Πέτρου. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς αἵ-
ρέσεως ταύτης σωζόμενοι ἄχρι τῆς σή-
μερον εἰσὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παβλι-
κιάνοι, οἵτι ἐς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη προσῆλ-
θον εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπάρ-

χει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας ἠγωνίσθησαν, ἵνα ἐκριζώσωσι τὰ ζιζάνια τῆς αἵρέσεως ταύτης τὰ σπαρέντα ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτῶν. Τοῦτο τουλάχιστον δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τούτου, ὅτι Σικελιώτης Μοναχὸς Πέτρος ὅστις ἐπὶ βασιλείῳ τοῦ Μακεδόνοιο διατρίψας (868) ὡς βασιλικὸς πρεσβευτὴς ἐν τῇ Ἀρμενικῇ πόλει Τιβρίκη, ὅπου ἔζων Παβλικιάνοι, ἐξέμαθε τὰς λεπτομερείας τῆς αἵρέσεως αὐτῶν, καὶ συγγράψας περὶ τούτου ἀφιέρωσε τὴν συγγραφὴν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.

Ὁ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν αἰματηρὸς πόλεμος ὁ διαρκέσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Σαμουήλ ἐτελείωσε διὰ τῆς δευτέρας κατακτῆσεως τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Βασίλειος ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος. Ὁ Σαμουήλ καθορῶν τὴν προσεγγίζουσαν πτῶσιν τοῦ Βασιλείου αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ

εἰς τὴν τελευταίαν καταστροφὴν, ἀπέθανεν αἰφνηδίως τῷ 1014. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριήλ Ραδομίρος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλέως αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ Βλαδισλάου τοῦ τελευταίου βασιλέως ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Σαμουήλ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῦν ἡ Βουλγαρία τελειωτικῶς ἠλώθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (1018). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται νέα περίοδος τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀ. Ἰουστινιανῆς, ἥτις, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἀκολούθως, διαρκέσασα τρεῖς καὶ ἥμισυ αἰῶνας (μέχρι τοῦ 1340) δύναται νὰ ὀνομασθῇ διὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν Βυζαντινῶν Βυζαντινὴ Περίοδος.

— 0 —

Ὁ τοῦ Λεκιηνοῦ κατάλογος τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Βουλγαρίας μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας οἱ ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγοντο ἐπὶ τινα εἰσέτι χρόνον ἀπὸ

τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων, καὶ ὅτι ὁ
 πρῶτος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀχρίδος ἀ-
 ναβιβασθεὶς Ἕλληνα ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχιεπίσκο-
 πος Λέων ἀναρρήθεις Ἀρχιεπίσκοπος Βουλ-
 γαρίας, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ
 μονομάχου (1042-1054) (Christ. Orient. t.
 11. pag. 292). Τότε δὲ, καὶ ἀκριβῶς τῷ
 1053 ἐγένετο καὶ ὁ τελειωτικὸς χωρι-
 σμὸς τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολι-
 κῆς καὶ Δυτικῆς, ἐπὶ Πάππα Λέοντος τοῦ
 ΙΧ, καὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως
 Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου. Ἀφορμὴν ἐξω-
 τερικὴν εἰς τὸ θλιβερόν τοῦτο γεγονός ἐ-
 δωκε τὸ ἀκόλουθον συμβεβηκός: ἀπεσαλ-
 μένοι τοῦ Πάππα ἐλθόντες εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν ἀπεπειράθησαν ὅπως δῆποτε νὰ
 ἐκθιάσωσιν ἢ παραπείσωσι τοὺς Ἱεράρχας
 τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸν
 Πάππαν ἀνώτατον Κυβερνήτην καὶ ἡγε-
 μόνα τῆς ἐκκλησίας· αἱ προσπάθειαι ὅμως
 αὐτῶν προσέκοψαν εἰς τὴν ἀσάλευτον πέ-
 τραν τῆς εὐσεβείας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ

Κηρουλάριος καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς Βουλ-
γαρίας Ἀρχιεπίσκοπος Λέων ἔχοντες ὁ-
μόφρονας καὶ ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἀ-
νατολῆς ἐπὶ τούτῳ συνελθόντας εἰς Κων-
σταντινούπολιν ἀπέρριψαν τὰς ἀγερῶχους
καὶ φιλοδόξους ἀπαιτήσεις τῶν ἀποστόλων
τῆς Ρώμης οἵτινες χολωθέντες διὰ τοῦτο
συνταξάμενοι κατέθεντο ἐπὶ τῆς ἁγίας
τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας λί-
βελλον, ἐν ᾧ ἀνεθεμάτιζον καὶ συγκατα-
λέγοντες μετὰ τῶν Αἰρετικῶν παρέδιδον
τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ τὸν
Πατριάρχην Κηρουλάριον, τὸν Ἀρχιεπί-
σκοπον Βουλγαρίας Λέοντα, τὸν Πατρι-
αρχικὸν Σάκελάριον Νικηφόρον, καὶ καθό-
λου πάντας τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς.
Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν Παπικῶν ἀποστό-
λων θρασύτητι φρίξαντες αἱ Ἀρχιερεῖς
συνῆλθον εἰς σύνοδον ἀδεία τοῦ αὐτοκρά-
τορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ
ἀνεθεμάτισαν τὸν λίβελλον καὶ τὸν γράψαν-
τα, παραινέσαντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτὸν ἐπὶ

τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ παρῆσαν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ ἄλλοι συχνοὶ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οἱ μετὰ τὸν Λέοντα Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας διετέλουν προσδιοριζόμενοι ἐπινεύσει αὐτοκρατορικῇ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην συμμετοχὴν. Μάρτυρα δὲ τούτων δυνάμεθα νὰ ἐπαγάγωμεν τὸν Ἰωάννην Σκυλίτσην, ὅστις διηγούμενος τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδεξαμένου τὸν Λέοντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀχρίδος λέγει, ὅτι ἡ Βασίλισσα Θεοδώρα ἀνήγαγεν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος τὸν Θεόδουλον ἡγούμενον τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μωκίσου τιμωμένου Μοναστηρίου, μὴ ὑποδεικνύων παντάπασιν, ὅτι εἰς ἐκλογὴν ταύτην ἔλαβε μέρος εἴτε ὁ Πατριάρχης, εἴτε ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον (δηλ.:

θελήσει αὐτοκρατορικῇ ἐγκαταστάθῃσαν δὲ ὑπὸ Συνόδου ἐγγχωρίων ἐπισκόπων) καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδούλου καὶ ἰδίως Ἰωάννης ὁ δεύτερος ὁ ἐν Λάμπῃ μονάσας καὶ συνασκητεύσας τῷ Πατριάρχῃ Εἰφιλίνῳ, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα Memor. porph. t. 11. pag. 666. καὶ Ἰωάννης ὁ τρίτος ὁ ἐπικληθεὶς ἄοινος, βασιλεύοντος Νικυφόρου τοῦ Βοτανιάτου Memor. porph. t. 11. pag. 667.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118) ἤκμασεν ἐν Ἀχρίδι ὁ τεσσαρασκεδέκατος Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, Ἕλληνα τὴν καταγωγὴν πολυμαθέστατος, καὶ εὐσεβέστατος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀφῆκαι μετ' αὐτὸν ποικίλα συγγράμματα ἄχρι τοῦδε σεβαστὰ τῇ ἐκκλησίᾳ, οἷον ἐρμηνείαν εἰς τοὺς Ἑλλάσσοντας Πρωφῆτας, εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

μιμούμενος ἐν πᾶσι τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον· ὁ αὐτὸς Θεοφύλακτος ἀφῆκε καὶ πολλὰς ἐπιστολὰς γραφείσας πρὸς διάφορα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, αἵτινες ἐξετυπώθησαν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς πλήρους συλλογῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκδοθείσης ἐν Βενετῶν τῷ 1758. Ἐνιαχοῦ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εὐρίσκονται ἐρρίμμεναι πολύτιμοι τινες πληροφορίες περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν ἐκείνων (α), αἵτινες ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Βουλγαρίας. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν καταφαίνεται, πόσον ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος ἦν ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν τὸ τότε καιροῦ, ὅτε

(α) οὕτω π. χ. ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ταύταις μνημονεύεται, ὅτι ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἐξηρτῶντο αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ Βιδύνης καὶ Σοφίας. Ἰδ. τὴν πρὸς τὸν Διοικητὴν Σκωπῶν ἐπιστολὴν ἐπιστολ. 13.

ἡ Βουλγαρία ὑπεῖκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ πόσον ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνομιγνύεσθαι εἰς τὰς ἐσωτερικάς αὐτῆς ὑποθέσεις. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα πρὸ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος ἔχει ὧδε πῶς: “Ἐως μὲν μόνα τὰ χρηματικὰ τῶν ἐκκλησιῶν διηρπάζοντο, τιμιώτατε ἀδελφὲ καὶ δέσποτα, ἡχθόμεθα μὲν, πλήν ἀλλὰ τὸ ἄχθος ἡμῖν ἐτέρωθι ἐκουφίζετο, ὁρῶσι τὰ πνευματικώτερα μὴ λυόμενα, κἀντεῦθεν παρακαλουμένοις τὰ μέγιστα. Νῦν δὲ καὶ τούτων ἡμῖν λυομένων, οἵχεται πᾶσα παράκλησις! ὅταν γὰρ οἱ μὲν θεῖοι καὶ Ἱεροὶ κανόνες οὐδὲν ἄλλο περὶ πλείονος ἐποιήσαντο τοῦ τὰς ἐκάστου ἐνορίας ἀκατηνοτομήτους φυλάττεσθαι, καὶ μὴ τύφον κοσμικῆς ἐξουσίας τοῖς τοῦ πνεύματος παρεισδύεσθαι. Οἱ δὲ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλειν διδαχθέντες, καὶ τοὺς σφαλλο-

μένους ἐπανορθοῦσθαι, μάλιστα πάντων τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀνηκοίαν τρέφουσι καὶ ἀδρύνουσι, καὶ πρὸς ἀλλοτρίας ἐνορίας εἰσωθιζόμενοι, πάντα φέρουσι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα δίκαια, οὐκ οἶδα ποίαν ἄλλην παράκλησιν ἔξομεν, ἢ μόνην τὴν τῶν γενομένων κακῶς διόρθωσιν· πρὸς ἣν καὶ τὸν ὑμέτερον ζῆλον οὐ μικρὰν ἡμῖν εἰσοῖσιν πιστεύοντες τὴν συντέλειαν, γνωρίζομεν τῇ σῇ Ἱερότητι τὸ παρὰ κανόνας γινόμενον. Κίτταβα—ἀλλ' ὅπως μὴ μοι γελάσης πρὸς τὸ βάρβαρον ὄνομα—ἐνορία τίς ἐστὶ, τῇ καθ' ἡμᾶς ἀρχιεπισκοπῇ διαφέρουσα, ἐν ἣ τῶν τις μοναχῶν ἀνεγείρων οἶκον εὐκτήριον, ἐκωλύθη παρ' ἡμῶν, ὡς παρὰ γνώμην ἡμετέραν τοῦ ἔργου ἄρξάμενος, καὶ μήτε τοῖς κανόσι, μήτε τοῖς τῆς πολιτείας νόμοις ἐγνωσμένα ποιῶν. Ὁ δὲ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν λαβεῖν ἔφησε,

καὶ οὕτω τοῦ ἔργου ἄρξασθαι. Ἐκεῖνος
 μὲν οὖν ἀκκινωνησίας παρ' ἡμῶν ἐνεδέθη
 δεσμοῖς, τὰ τοῖς κανόσιν, ὡς οἴσθα, διω-
 ρισμένα ἐπιβαλόντων αὐτῷ. Ἡμεῖς δέ, οὐ
 περὶ ἐλαχίστου τὸ πρᾶγμα τιθέμενοι, καὶ
 τῷ τιμιωτάτῳ μὲν χαρτοφύλακι Κυρίῳ
 Πέτρῳ περὶ τούτου ἐγράψαμεν, ὅσα τὸ
 μέτρον τῆς ἐπιστολῆς ἐνεδίδου· καὶ τῇ σῇ
 φιλοθέῳ καὶ διὰ τοῦτο φιλοκάνονι, τιμιό-
 τητι γράφομεν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς περὶ
 τούτου τῷ ἀνδρὶ (τῷ Κωνσταντινοπόλεως
 Ἀρχιεπισκόπῳ) ὁμιλήσης, εἰδὼς τι μὲν
 οὐδ' ἐνόησεν, ἅ τοῖς κανόσι
 διώριστα, καὶ ἥτις ἐπίκειται
 ποινὴ τοῖς ταῦτα παραλύειν
 ἐθέλουσι· πλὴν οὐκ οἶδ' ὅπως συγχω-
 ροῦντι τὸ τοιαῦτα γίνεσθαι, ὅφ' ὧν πᾶ-
 σα εὐταξία καὶ εἰρήνη τῶν ἐκ-
 κλησιῶν ἀπελεύνεται, καὶ τὸ
 αἷμα τοῦ Χριστοῦ, χυθὲν, ἵνα εἰρηνοποιή-
 σῃ τὰ πάντα, κενὸν ἀποδείκνυται. Τίς
 γὰρ ἐν Βουλγαροῖς μετουσία

τῷ Κωνσταντινουπόλεως πα-
τριάρχῃ, μήτε χειροτονίας
ἐπ' αὐτῇ δικαίωμα ἔχοντι, λά-
χούσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐ-
τοκέφαλον, μήτ' ἄλλο διαδε-
ξαμένῳ κατὰ ταύτης προνόμι-
ον; (Θεοφυλ. ἐπιστολ. 27 πρὸς τὸν Χαλ-
κηδόνος Μιχαήλ.) Ἴδου πῶς ἡμύνετο ὁ
Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς
τὰ προνόμια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1140 προΐστατο τῆς Ἀρχιε-
πισκοπῆς Ἀχριδῶν ὁ Ἰωάννης Δ. διὸς Ἰ-
σαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ παρεδρεύσας εἰς δύο
ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσας συ-
νόδους κατὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Βογομίλων
(chris. orient¹ 1. 1. τούτων ἡ μὲν πρώτη
συνεκροτήθη τῷ 1143 ἐπὶ τῆς Πατριαρ-
χείας τοῦ Λέοντος, καὶ κατέκρινε τὰ συγ-
γράμματα Κωνσταντίνου τοῦ Χρυσομάχου
μολινθέντος ὑπὸ τῆς αἵρέσεως τῶν Βο-
γομήλων, ἡ δὲ δευτέρα συνεκροτήθη τῷ
6)

1146· ἐν ᾗ κατεκρίθησαν δύο ἐπίσκοποι ὡς ὁποδοὶ τῆς αὐτῆς αἵρέσεως.

Ἐν ἔτει 1222 ὅτε ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ὁ δὲ Βασιλεὺς τῶν Βυζαντινῶν, Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης, καὶ ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γερμονὸς παρέμενον ἐν Νικαία. Βυζαντινὸς τις ἡγεμὼν ὀνομαζόμενος Θεόδωρος Ἄγγελος ἢ Κομνηνὸς διαδεξάμενος τὸν πατέρα αὐτοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας, τὰς ὁποίας ὁ Μιχαὴλ κατέκτησε πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῶν θορυβωδῶν περιστάσεων τῆς αὐτοκρατορίας ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ ἀπῆτει, ἵνα ὁ Θεσσαλονίκης Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος χρήσῃ καὶ στέψῃ οὐτὸν βασιλέα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μητροπολίτης οὗτος φοβούμενος τὸν Ἰωάννην Βατάτσην ἠρνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοδόρου Ἀγγέ-

λου, τότε οὗτος ἐκεῖνον μὲν ἀπέστειλεν εἰς ἐξορίαν, ἐξητήσατο δὲ τὴν στέψιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Δημητρίου, ὅστις ἄσμενος δεξάμενος τὴν παράκλησιν τοῦ Θεοδόρου ἔστεψεν αὐτὸν βασιλέα. Ἡ τοιαύτη πράξις τοῦ Δημητρίου, ὡς εἰκὸς, παρώργησε τὴν ἐν Νικαίᾳ, αὐλήν, ἥτις ἠθέλησε γὰρ ἐπιτιμήσῃ τὸν Δημήτριον. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπάντησεν ὅτι ὡς ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος εἰς οὐδένα ὤφειλεν εὐθίνας τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει τὴν ἐξουσίαν γὰρ στέφῃ βασιλέα ὄντινα, ὅπου, καὶ ὅταν ἡθελε θελήσῃ (Γεωγρ. Ἀκροπολιτ. κεφ. 21 εκδ. Βονν. σελ. 36). Κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην «Δημήτριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων περιέβαλε τὸν Θεόδωρον τὴν βασιλικὴν πορφύραν· διότι αὐτόνομος ὢν εἰς οὐδένα δίδει εὐθύνας ἐν τῇ διοικήσει αὐτοῦ, καθὰ αὐτὸς περὶ εαυτοῦ λέγει. Ἡ ἐπιρροή τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀχρί-

δος ἐπὶ τῶν Σλάβων Βουλγάρων καὶ Σέρ-
βων ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἤρξατο μειου-
μένη κατὰ μικρὸν καὶ ἀδυνατιζόμενη· διό-
τι οἱ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ
βασιλείου κυβερνῶντες τὸ ποίμνιον τούτου
Ἀρχιεπίσκοπος Ἕλληνες τὸ γένος (πιθανώ-
τατα δὲ καὶ οἱ πλεῖσται τῶν ἐπισκόπων)
ὥς ξένος πρὸς τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν κα-
ταγωγὴν τοῦ ἔθνους καὶ κυριεύοντες μᾶλ-
λον, ἢ διακονοῦντες αὐτῷ δέν ἠδυνήθησαν,
οὔτε αὐτοὶ νὰ συνταυτισθῶσι μετ' αὐτοῦ,
οὔτε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην
νὰ προσελκύσωσιν. Ἴδου διὰ τί, ὅτε περὶ
τὰ τέλη τοῦ XII αἰῶνος ἡ Βουλγαρία ἐ-
ξανέστη καὶ αὖθις κατὰ τοῦ ἀσθενοῦς Βυ-
ζαντίου, αἱ δὲ μεμερισμένοι κοινότητες τῶν
Σέρβων (жyны) ἀπήρτισαν ἐν ὅλον συμ-
παγὲς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγάλου αὐ-
τῶν Ζουπάνου Στεφάνου τὸν Νεμάν, πρῶ-
τον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν ἐθε-
ώρησαν τὴν ἰδρυσιν ἰδίας ἐθνικῆς Ἱεραρ-
χίας, ὅπερ ἐπέτυχον πληρέστατα συντελε-

σασῶν εὐνοϊκῶς πολλῶν ἐξωτερικῶν περι-
στάσεων. Τότε οἱ μὲν Σέρβοι ἐμόρφωσαν
ἐθνικὴν Ἱεραρχίαν ὑπὸ ἓνα Ἀρχιεπίσκο-
πον αὐτόνομον, οἱ δὲ Βούλγαροι συνέστη-
σαν τὸ ἐν Τουρνόβῳ Πατριαρχεῖον, τοῦ
ὁποίου τὴν Ἱστορίαν ἐπιτόμως καὶ οὕτως
εἰπεῖν ἀκροθιγῶς σκοπεύομεν ἐν τῷ τέλει
τῆς παρούσης νὰ πραγματευθῶμεν. Ἡ ἱ-
δρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Ἀρχιεπισκοπῆς
τῶν Σέρβων, καὶ τοῦ ἐν Τουρνόβῳ Πα-
τριαρχείου οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιρροὴν ἔσχεν
ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, τὴν τρο-
φὸν μητέρα τῶν ὀρθοδόξων Σλαβικῶν ἐκ-
κλησιῶν παρὰ μόνον ὅτι συνεσφύγχθησαν
καὶ ἐστρογγυλλώθησαν τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ τὴν
δικαιοδοσίαν αὐτῆς εὐρέας χώρας. Ἐκ τῶν
ἐπαρχιῶν τῆς Σερβίας, αἵτινες ἀνῆκον αὐ-
τῇ μέχρι τοῦ 1221 εἶναι γνωστὰί μόναι
αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῆς Ράσ-
κας, δυνάμεθα ὅμως μετὰ πολλῆς
πιθανότητος νὰ εἰκοτολογήσωμεν, ὅτι ὑ-
πῆρχον καὶ ἄλλαι. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἀ-

νακχυθείς ανεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους, ἀμελητεῖ συνέστησεν ἐν Σερβίᾳ, κατὰ τοὺς χρονογράφους αὐτῆς 12 ἐπισκοπὰς. Ἐκ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον Τουρνόβου, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ἀσέν τοῦ II, ἀνῆκον, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου αἱ ἐξῆς ἐπαρχίαι : αἱ Μητροπόλεις Σεβρῶν, Φιλιππουπόλεως καὶ Μεσημβρίας, ἐπισκοπαὶ δὲ αἱ τοῦ Βρανιτσέβου, Νύσσης, Κεστεντίλιου καὶ Βελεγραδίου.

Ἄλλ' ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν σημαντικοῦ τμήματος τῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν χώρας, ὑπελείφθησαν αὐτῇ πολλάι ἐπαρχίαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθησαν ὅπως ἀνακτήσωντες ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες τῆς τρίτης Βουλγαρικῆς βασιλείας, ὅπερ κατώρθωσαν, ἀπ' ἐκείνων ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν ὁ κραταῖος. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνήκει εἰς

τὴν τετάρτην περίοδον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν; τὴν ὁποίαν διὰ τοῦτο ἀποκαλοῦμεν Σερβικὴν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Σερβικὸν βασίλειον προσαρτήσεως τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ Βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος.

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀχρίδος διὰ τὴν ἐπίκαιρον αὐτῆς θέσιν ὡς ἐν τῷ μέσῳ τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων κειμένη δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχῃ ἄμεσον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Σέρβων, ἂν καὶ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην ἐπὶ μακρὸν καὶ οὐχὶ πάντῃ ματαίως διεφιλονείκησε πρὸς αὐτὴν ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία διὰ τῆς ἐν Δαλματία Ἱεραρχίας αὐτῆς, ἥτις μεταβάσας τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν Σαλῶνων εἰς τὸ Σπαλάτρον συνεκεντρώθη τελευταῖον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παραλίου τμήματος τῆς παλαιᾶς Σερβίας, εἰς τὴν Δίσκληϊαν (παρὰ τὴν Ποδγορίτσαν). Ὁ βασι-

λεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ ἐκπορθή-
 σας τὴν κατασκοπτικὴν καὶ στρατιωτικὴν
 ταύτην θέσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Προπαγάνδας
 ἐχώλυσε πρὸς καιρὸν τὴν ἐν ταῖς χώραις
 ταύταις ἐπικράτησιν τοῦ Λατινικοῦ Ἱερα-
 τείου. Ἀλλ' ὅτε βραδύτερον ὁ τῶν Σέρ-
 βων ἡγεμὼν Μιχαήλ Βοϊσλάβιτς, (ἄρχη-
 γέτης τῶν Βοδινώφ) παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν
 Ῥαγουζαίων ὑπετάγη τῷ Πάππᾳ, ὁ Πάπ-
 πας Ἀλέξανδρος Β. (περὶ τὸ 1062) ἀνε-
 καίνισε τὴν ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Διο-
 κλείας Σερβικὴν Ἱεραρχίαν ὑποβαλλὼν αὐ-
 τῇ τὰς ἐξῆς ἐπαρχίας: "Ecclesiae cum suis
 pertinentis: Diocliensis, Antibarensis, eccataren-
 sis, Palechensis, suacensis, Seodrensis, Polate-
 nensis, Sebiensis, Borniensis, Tribuniensis, Mo-
 nasteria quoque tam latinorum, quam Oraccorum,
 sive Slavorum etc. Crux etiam ante te, si cuti
 ante prædecessores tuos per Dalmatiam et Sla-
 voniam ubique geratur (Ἰδ. Γλάσνικ τῆς φι-
 λολογικῆς ἐταιρείας τῶν Σέρβων φυλλ.
 8. ἐτ. 1856 σελ. 119)

Εἰ καὶ ἡ ἐν Δισκλείᾳ Λατινικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ δὲν κατεῖχε πραγµατικῶς οὐδὲ τὸ τεταρτηµόριον τῶν προσαρτηθεισῶν αὐτῇ ἀδείᾳ τῆς Παππικῆς Βούλλας χωρῶν, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ Βούλλα αὕτη καταδεικνύει τὴν ἀόριστον καὶ ἀκατάστατον θέσιν, ἐν ᾗ εὗρίσκετο ἡ Σερβικὴ ἐκκλησία ἐν τέλει τοῦ XI καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ XII αἰῶνος μέχρι τοῦ Στεφάνου Νεµάν, ὅστις συνήνοσεν εἰς ἓν ὅλον τὴν κατακερµετισµένην Σερβικὴν χώραν. Γεννηθεὶς καὶ βαπτισθεὶς ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐν Δισκλείᾳ Λατινικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (ὅτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ φυγαδευθέντες ἀπὸ τῆς πατρίδος των ἔζων ἐν Ριβνίτση (ποταμίῳ τοῦ Μαυροβουνίου παρὰ τὴν Παδγυρίτσαν πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς Δισκλείας εἰσβάλλοντι ἀριστερόθεν εἰς Μοράτσον) ὁ Νεµάν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν πρωτεύουσαν πόλιν Ράσχαν (περὶ τὰ 1124 καὶ ὡς αὐθις ἡξιώθη νὰ λάβῃ τὸ βάπτισµα ἀπὸ τῶν χειρῶν Ἀρχιερέως Ὁρθοδόξου ἐν

μέσω τῆς Σερβικῆς γῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.” Ὁ ὀρθόδοξος οὗτος Ἀρχιερεὺς ἦν ὁ Ῥάσκας ἐπίσκοπος Λεόντιος, ἐξαρτημένος ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς. Τὸ βάπτισμα τοῦ Νεμάν ἐγένετο ἀρχὴ τῆς τελειωτικῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σέρβων εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ Στέφανος ἐκληρονόμησε τὸν πατρικὸν αὐτοῦ κλῆρον καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρασία τῷ 1144, τῷ 1159 ἀνεβῆθη μέγας Ζουπάνος, τῷ 1195 παρητήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐκάρη μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Συμεὼν ἐν τῇ ὑπ’ αὐτοῦ ἰδρυθείσῃ Λαύρα Στουδενίτσα, τῷ 1197 ἀπεμακρύνθη εἰς τὸ ἁγιώνυμον Ὅρος τοῦ Ἀθω παρὰ τῷ—υἱῷ αὐτοῦ Σάββα, τῷ δὲ 1200 ἀνεπαύθη ἐν τῇ ὑπ’ αὐτοῦ ρυθμισθείσῃ μονῇ τοῦ χιλιανταρίου κατὰ τὸν Ἀθω. Ὁ Στέφανος Νεμάν ἡγούμενος τῆς Σερβίας ἐκράτυνε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, καὶ ἀνέδειξεν ὑπεριοχύουσαν τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκ-

κλησίαν. Εἰς τοῦτο δὲ τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ ἡ ἐν Σερβίᾳ συστηθεῖσα αὐτόνομος ἐκκλησία, τῆς ὁποίας πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος μνημονεύεται ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, ἅγιος Σάββας.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Στεφάνου τοῦ Νεμάν, Στέφανος ὁ Β΄ ὁ πρῶτος στεφθεὶς ἡγεμὼν τῶν Σέρβων ἐπιτυχῶς ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐναρχθέν. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τούτου τὸ Σερβικὸν βασίλειον ὁσημέραι κραταιούμενον ἐσωτερικῶς παρεξέτεινε τὰ ὅρια αὐτοῦ ἐξωτερικῶς, εὐρύνθη δὲ μάλιστα ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Δουσάν, ὅστις ἐπωνομάσθη καὶ κραταιὸς. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν ἅπασαν τὴν σημερινὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν, καὶ Μακεδονίαν μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης ἠδύνατο χωρὶς τινος ὑπερβολῆς νὰ ἀποκαλῇ ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ "Βασιλέα τῶν Σερβικῶν, ἐλληνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν χωρῶν." Τῷ δὲ 1340 κυρίευσας καὶ τὴν Ἀχρίδα συμ-

περιέλαβεν καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτῆς ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου. Μικρὸν μετὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην συνεκάλεσεν ὁ Δουσάν ἐν Σχοπόοις σύνοδον, ἐν ᾗ παρεκάθησαν ἐκτὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σερβίας καὶ δύο ἄλλοι αὐτοκέφαλοι Ἱεράρχαι, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς, καὶ ὁ Πατριάρχης Τουρνόβου ὡς ὑπήκοοι τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας Ἰωαννίκιος (γεννηθεὶς ἐν Πριζρένῃ, καὶ Λογοθέτης τῆς Σερβικῆς αὐλῆς γεγονῶς) θελήσει τοῦ Στεφάνου καὶ ἐπιψηφίσει τοῦ Πατριάρχου Τουρνόβου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου τῆς Σερβικῆς γῆς ἀνεκηρύχθῃ Πατριάρχης, καὶ ἀκολούθως ἔστεψε τὸν Στέφανον ἡγεμόνα τῶν Σέρβων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννικίου, ἐν ἔτει 1347, συνεκροτήθη νέα σύνοδος ἐν Σέρραϊς, ὅπως ἐκλέξῃ τὸν διάδοχον αὐτοῦ· ἐξελέγη δὲ καὶ προεχειρίσθῃ Πατριάρχης

Σάββας ὁ IV· ὁ νεωστὶ χειροτονηθεὶς Πα-
τριάρχης μεγαλοπρεπῶς ἔστεψε τὸν ἡγε-
μόνα Στέφανον Δουσάν βασιλικῶ στεφά-
νω, ὅστις ἔκτοτε ἐτιτλοφορεῖτο βασιλεὺς,
καθὰ μαρτυροῦσι περὶ τούτου τὰ ἀπὸ τοῦ
1347 ἐκδεδομένα Χρυσόβουλλα. Οὕτως ἐν
μὲν φέρει τὴν, ἀκόλουθον αὐτοῦ ὑπογρά-
φην: " Ἐλέω θεοῦ βασιλεὺς Ρωμανίας, Σλα-
βωνίας καὶ Ἀλβανίας. " Ἀλλὰ δὲ πάλιν
τὴν ἐξῆς " Στέφανος Δουσάν ἐλέω Θεοῦ
βασιλεὺς τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ
Βουλγάρων. "

Στέφανος ὁ Δουσάν, ὅσπερ ἄλλοτε καὶ
ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ ἐ-
σχόπευε προδήλως νὰ ἰδρώσῃ ἐπὶ τῶν ἐ-
ρειπίων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτο-
κρατορίας σφριγῶσαν καὶ Ἰσχυράν Σλα-
βωνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦ-
τον σχέδιον σφόδρα κατεθορύβησε τὸ πο-
λιὸν καὶ ἀσθενὲς γῆρας τοῦ Βυζαντίου.
Ἀδύνατον πολιτικῶς κατέφυγε εἰς ἀνεπί-
φθονα μέσα εἰς τοὺς κεραυνοὺς τῆς ἐκ-

κλησίας, ὅπλον, τοῦ ὁποίου εὐτυχῶς πρὸς τιμὴν ἑαυτῆς ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδέποτε σχεδὸν ἄχρι τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς ἐποιήσατο χρῆσιν χάριν πολιτικῶν σκοπῶν· δυστυχῶς ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ἡ φρόνησις ὑπεχώρησεν εἰς τὰ πάθη, ἅτινα ἐκατέρωθεν ἦσαν λίαν διηρηθισμένα· ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης Κάλλιστος ἐθεώρησε προσβεβλημένην τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης, χωρὶς νὰ φροντίσῃ νὰ ἐπερωτήσῃ τὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἀνακηρυχθέντα ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων διότι ὁ Στέφανος κατὰ προτροπὴν τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας Ἰωννικίου (κατὰ τοὺς Σέρβους χρονογράφους) ἐξεδίωξεν αἰσχυρῶς ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπισκοπικῶν καθεδρῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς Σερβίας τοὺς Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν Ἀρχιερεῖς ἀντικαταστήσας αὐτοὺς δι' αὐτοχθόνων Σλάβων· ὁ Πατρι-

άρχης Κάλλιστος ἐκδικούμενος τὰς εἰς τὸ οἰκουμένικόν Πατριαρχεῖον προστριβείας ὕβρεις, προτρεπόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος (Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ) ἀφώρισεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων Στέφανον τὸν Δουσάν, τὸν Πατριάρχην τῶν Σέρβων Ἰωαννίκιον, τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρον, καὶ σύμπαν τὸ Σερβικὸν ἔθνος. Ἀλλὰ πόσον ἐθρόησαν ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα τὸν Στέφανον, γνωστὸν διὰ τε τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καθὼς μαρτυροῦσι τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ Χρυσόβουλλα τὰ δοθέντα εἰς Μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, καὶ πόσον ἐφρόντισε νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ τοῦ Πατριαρχείου, ἀγνοοῦμεν. Τινὲς τῶν μεταγενεστέρων Σέρβων хроνογράφων παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη συνδιαλλαγή ἦτο ἀκατόρθωτος, καθόσον τὸ Βυζάντιον πρῶτον ὅρον αὐτῆς προέτεινε τὴν εἰς αὐτὸ ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ

τοῦ Στεφάνου κατακτηθεισῶν πόλεων, αἵ-
 τινες πρότερον ὑπεῖχον τοῖς Βυζαντινοῖς,
 ἀλλ' εἰς τοῦτο ἴσα ὁ Στέφανος οὔτε
 ἡδύνατο, οὔτε διάθεσιν εἶχε νὰ συμφωνή-
 ση. Ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Λα-
 ζάρου ἀνανέωσις τῆς καθ' ὀλοκληρίαν ἐ-
 πιλησθείσης ταύτης ὑποθέσεως ὀφείλεται
 εἰς τὸν ζῆλον ἰδιωτικῶν ἐνεργειῶν. Εἰς
 τῶν Σέρβων ἱστορικῶν διηγεῖται τὰ πε-
 ρὶ τούτου ὡς ἐξῆς: " Δύω ἔτη μετὰ τὴν
 εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Λαζάρου, ἐν
 ᾧ οὗτος ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν
 παραλελυμένων ὑποθέσεων τοῦ κράτους,
 προσελθὼν αὐτῷ σεβάσμιός τις γέρων
 ὁ Ἱερομόναχος Ἡσαΐας ὑπέμνησε τὸ ἀνά-
 θεμα καὶ τὸν ἀφορισμὸν, εἰς τὰ ὅποια ὑ-
 ποβλήθην τὸ Σερβικὸν ἔθνος ἐν ἡμέραις
 τοῦ μεγάλου Στεφάνου Δουσάν, τοῦ πρῶ-
 του βασιλέως τῶν Σέρβων ἔμενεν ἀκόμη
 ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀρᾶς ἐκείνης, καὶ διε-
 ξελθὼν αὐτῷ πάντα λεπτομερῶς συνεβού-
 λευσε τί ὀφείλε νὰ πράξη. Ὁ δὲ Λάζα-

ρος προθυμηθεὶς προσκαλεῖ διὰ τοῦ αὐ-
τοῦ γέροντος Ἡσαίου τὸν Πατριάρχην
τῶν Σέρβων Σάββαν δεύτερον, τούτου δὲ
ἀμέσως ἐλθόντος συνεσκέφθησαν ὁμοῦ καὶ
ἀπεφάσθησαν νὰ στείλωσι τὸν ῥηθέντα Ἡ-
σαϊαν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντι-
νουπόλεως, ὅπως ἐξαιτήσῃται ὑπὲρ τε τῶν
τεθνεώτων καὶ ζώντων ἐκ τοῦ Σερβικοῦ
ἔθνους λύσιν τοῦ ἀναθέματος. Ὁ δὲ εὐ-
λαβῆς γέρων Ἡσαίας ὑπακούσας εἰς τὴν ἐν-
τολὴν καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἱκανὰ τὰ
χρειώδη ἔρχεται εἰς τὸ ὄρος Ἀθων ἐκεῖθεν
δὲ συμπεριλαβὼν ἄνδρα τυμιώτατον τὸν
πρῶτον τοῦ ἁγίου ὄρους Κήριον Θεοφάνην,
καὶ δύο μαθητὰς τὸν Σίλβεστρον καὶ Νή-
φωνα, πρὸς τούτοις δὲ τὸν Νικόδημον
διερμηνέα, ἀφικνεῖται εἰς Κωνσταντινού-
πωλιν βασιλεύοντος μὲν τοῦ Καλο-Ιωάν-
νου Παλαιολόγου, Πατριαρχέοντος δὲ τοῦ
Θεοφάνους ἐναρέτου καὶ συνετοῦ ἀνδρός·
ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης ἅμα μαθὼν τὴν
αἰτίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἡσαίου καὶ τῶν

μετ' αὐτοῦ, διέταξε νὰ ὑποδεχθῶσιν αὐ-
 τοὺς μετὰ τιμῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
 αὐτός, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ
 τῆς Συνόδου σκεφθεὶς, κοινῇ ἀποφασεῖει
 ἔλυσεν ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος τὸν Στέφανον
 Δουσάν, Ἰωαννίκιον Β! τὸν πρῶτον Πατρι-
 ἀρχην τῶν Σέρβων, καὶ πάντας τεθνεῶτάς
 τε καὶ ζῶντας Σέρβους. Καὶ πάντας ἐκ
 τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ τάγματος ἐ-
 δέχθησαν εἰς κοινωνίαν ἐπὶ τῷ ἐξῆς ὄρω
 ἵνα τοῦ λοιποῦ τὸ Σερβικὸν ἔθνος παύσῃ
 ἐπιτιθέμενον καὶ πολεμοῦν τῷ ἑλληνικῷ
 λαῷ. Ἐπὶ ταύτοις δὲ συνοδικῶς ἐξέθεντο
 καὶ ἐσαεὶ ἐκύρωσαν, ἵνα τοῦ λοιποῦ ὁ
 Σλαβοσερβικὸς λαὸς μὴ μόνον ἔχῃ τὸν ἴ-
 διον αὐτόνομον Ἀρχιεπίσκοπον, καθὼς ἡ
 πρώτη Ἰουστινιανή, καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκ-
 κλησία, ἀλλὰ συνοδικῶς ἀπεφασίσθῃ, ἵνα
 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σλαβοσερβικοῦ λαοῦ
 ᾖ αὐτόνομος καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρ-
 χαι, καὶ τιτλοφορῇται Πατριάρχης μὴ ὑ-
 ποκείμενος εἰς οὐδένα. Ταῦτα ἡ ἁγία Σύ-

νοδος διαταξαμένη ἐκύρωσε δι' ἐγγράφου καὶ ἀπέστειλε τοῖς Σέρβους πρεσβευτὰς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης ἐπιδοῦσα αὐτοῖς καὶ συνοδικὰς ἐπιστολάς χάριν μείζονος ἀσφαλείας, καὶ δύο λογάδας ἱερεῖς τὸν Μιτθαῖον καὶ Μωϋσῆν, οἵτινες ἀφικόμενοι εἰς τὴν Θεοφρούρητον πόλιν Πρηζρένην, τελειωθείσης τῆς ἁγίας λειτουργίας, ἐκοινώνησαν τελειωτικῶς πρῶτον μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν Σέρβων, ἔπειτα δὲ μετὰ παντός τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ χοροῦ, οἵτινες προτοῦ ἦσαν ἀφωρισμένοι. » (Ἱστορ. τῶν Σέρβ. Ραϊτσ. μερ. 3. σελ. 18-20.) Τὸ ἐκτεθὲν γεγονός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Σέρβων χρονογράφων, συνέβη τῷ 1376.

Ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ Σέρβου (Ἰπεκίου) Πατριάρχου προαγόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεῖχε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην αὐτόχθων τις Σλάβος ὅστις μὴ φρον-

τίζων παντάπασιν περὶ τῆς δυσμενείας τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡδύνατο νὰ περιπέσῃ συνήργησεν εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου· καθ' ὅσον μαλιστα ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις, ὡς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, προσεκάλεσεν τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου πρὸς τὸν ἐν Τουρνόβω κληρὸν.

Ἐπέπρωτο λοιπὸν, ἵνα ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν συνενώσῃ κατ' ἀρχάς, ὑπὸ τὴν μητρικὴν αὐτῆς μέριμναν ἀμφοτέρω τὰ Σλαβικὰ φύλα, νηπιάζοντα ἐν τῷ μετὰ Χριστὸν βίον. Ὅτε δὲ ἔφθασαν τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη ταῦτα ἐνδρωθέντα ἡδύναντο ἀκινδύνως νὰ ἔχωσι ἐθνικὸν θρησκευτικὸν βίον, τότε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ὡς μήτηρ φιλόστοργος ἄνευ δυσμενείας καὶ κατάρας, ἀλλ' μετ' ἀγάπης καὶ εὐλογίας, συνήνεσεν εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν αὐτῶν, ἐπιδοῦσα εἰς ἑκάτερον τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς ἐθνικῆς περιουσίας, καὶ διατηρήσασα

μετ' αὐτῶν μέχρι τέλους φιλάδελφον συγκοινωνίαν. Τόσον ἐνυργετική καὶ διαρκὴς ὑπεῖρξεν ἡ ἐπιρροή ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέχνων τῆς ἀληθινῆς ταύτης μητρὸς τῶν Σλαβικῶν ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, καὶ ἅπασαν τὴν Κυρίως Ἀλβανίαν μέχρι τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου.

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς ἐν Ἀχρίδι αὐτοκαιφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1764.

Αἱ ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν διασωθεῖσαι ἡμῖν εἰδήσεις εἰσὶν ὀλίγαι μὲν, Ἰκαναὶ ὅμως, ἵνα ἀποδείξωσιν, ὅτι μέχρι τοῦ 1767 ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ἀπῆλαυε τῶν ἀρχαίων αὐτῆς προνομίων, χωρὶς παντάπα-

σι νὰ μειωθῇ ἡ πνευματικὴ αὐτῆς ἐξουσία ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπαρχίαις. Αἱ εἰδήσεις αὗται περιορίζονται εἰς δύο μόνον ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐπεστάλη ὑπὸ τοῦ Βοεβόδα Μολδοβλαχίας πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν Δωρόθεων, ἡ δὲ, ἀπάντησις τοῦ τελευταίου τούτου πρὸς τὸν Βοεβόδαν, αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Ἐλέω Θεοῦ Ἰωάννης Στέφανος Βοεβόδας, αὐθέντης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς.

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ Κυρίῳ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, καὶ Δακικῶν χωρῶν χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Ἐστω σοῖνι γνωστὸν, ὅτι ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν Κύριος Βισπαρίων ἐκοιμήθη, καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ στείλωμεν ἐκεῖσε ἄλλον, ὅπως χειροτονήσῃς αὐτὸν κτλ: τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν τὴν Μακαριότητά σου, ἵνα ἀποστείλῃς ἡμῖν τὴν εὐλογίαν σου καὶ ἄ.θ.ρωπον, ὅπως

ἐγκαταστήσῃ ἡμῖν Μητροπολίτην. Προσέτι δὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μὴ ὑπερίδῃς τὴν παράκλησιν ἡμῶν καὶ σὲ προσαγορεύσωμεν εἰς ἔτη πολλὰ. Ἀμήν. Ἐν ἔτει 6,964 (1456) μῆνι Ἀπριλίῳ Ἰνδικτιῶνος 14.

Ἀπάντησις.

Δωρόθεος ἐλέω θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, βορείων χωρῶν καὶ λοιπῶν. Τῷ εὐσεβεστάτῳ θεοπροβλήτῳ καὶ φιλοχρίστῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Στεφάνῳ Βοεβόδα πάσης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς, χάρις, ἔλεος, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴη μετὰ σοῦ. Μετὰ ταῦτα γινωσκέτω ἡ εὐσέβειά σου, ὅτι λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν σου, καὶ γνοὺς, ὅσα μοὶ ἔγραψας περὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑμετέρου Μητροπολίτου ἐπεθύμουν ἵνα αὐτὸς ἔλθῃ ἐκεῖσε, ἢ ἀποστείλῃ ἄνθρωπόν μου. Ἀλλ' ὁ Μισόκαλος καὶ ἀπ' ἀρχῆς πολέμιος τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν διάβολος διήγειρε διχόνοιάν

τινα μεταξὺ τῶν προυχόντων (болгари, τὸ ὁποῖον τινες ἀναγινώσκουσι ὀρθότερον ἴσως болгары) τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τούτου ὁ βασιλεὺς Σουλτὰν Μεχμέτης ἐπανακάμπτων ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἀλβανῶν διέταξεν ἡμᾶς, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων προυχόντων καὶ κληρικῶν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἐστάλη τῇ εὐσεβίᾳ σου ἐπιστολὴ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ἵνα ἐκλεξάμενοι Μητροπολίτην σύμφωνα τοῖς κανόσι καὶ τοῖς διατάξεσι τῶν ἁγίων Πατέρων χειροτονήσῃτε διὰ τῶν αὐτόθι ἐπισκόπων, μετακαλεσάμενοι καὶ τὸν Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Κύριον Μαχάριον, διότι καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶναι ἡμετέρα, ἕως οὗ ὁ θεὸς μετατρέψῃ τὴν θλίψιν ἡμῶν εἰς χαρὰν. Κύριος δὲ ὁ θεὸς πληθύνει τὴν εὐσέβειάν σου εἰς ἐτῶν πολλῶν περιόδους. Ἀμὴν. ἐν ἔτει 6,964 (1456) μηνὶ Ὀκτωμβρίῳ ἰνδικτιῶνος 5.

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταφαίνε-
ται, ὅτι τὴν XV ἑκατονταετηρίδα αἱ Μη-
τροπόλεις τῆς Μολδοβλαχίας καὶ οὐγγρο-
βλαχίας ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκο-
πῆς Ἀχριδῶν, διότι πιθανώτατα αὐτὴ μό-
νη συνήργησεν εἰς τὴν μόρφωσιν κατὰ τὴν
XIII καὶ XIV ἑκατονταετιρίδα. Ἡ ἀνά-
μνησις τοῦ συνδέσμου τούτου μετὰ τῆς
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ὑπῆρχεν ἀκμαία
ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τοῦ Κυρίου Γρηγόριεβιτς μέχρι τῆς XVII
ἑκατονταετιρίδος.

Ἐν ἔτει 1536 Πατριαρχεύοντος Ἱερε-
μίου τοῦ XXI (τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1536
1545) ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ἐστερή-
θη μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς
ἐπαρχιῶν, τῆς Βερβροίας, ὡς ἐξῆς “ Πα-
τριαρχεύοντος τοῦ Ἱερεμίου ἐλθὼν εἰς Κων-
σταντινούπωλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης
Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν Πρόχορος ἐνεφανί-
σθη εἰς τὸ Διβάνιον, καὶ ἔδειξε βασιλικά
χρυσόβουλα, τὰ ὅποια ὡμολόγουν καὶ ἐ-

βεβαίουν, ὅτι εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοῦ ἀνῆκει ἡ Βέρροια, μία τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης· προσήνεγκε δὲ καὶ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα δι' αὐτὴν ἀντὶ Χαρατσίου, τὸ ὁποῖον μαθὼν ὁ Πατριάρχης ἠπόρει τί νὰ πράξῃ, ὥπως μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἐπαρχίαν. Ἀλλ' ὅμως κατὰ παραίνεσιν ἄλλων ἐνεργήσας ἔλαβε ῥήτραν (φετβᾶν), κατὰ τὴν ὁποίαν οἷονδῆποτε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον νέμεται τις ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, εἶναι ἀναπαλλοτρίωτον ἀπ' αὐτοῦ. Τότε προσελθόντες εἰς τὸ Διβάνιον ἔδειξαν τὴν ῥήτραν ταύτην, καὶ παρέστησαν μάρτυρας, ὅτι ἡ διαφιλονεικουμένη ἐπαρχία ἀπὸ 300 ἡδὴ ἐτῶν καὶ τι πλέον ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν. Οἱ Πασσάδες Ἰδόντες τὴν ῥήτραν ἀνεγνώρισαν μὲν εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ δικαίωμα τῆς Ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ πληρόνῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα, ὅσα δὴ ὑπέσχετο ὁ Πρόχορος Μὴ γνωρίζων ὁ Πατριάρχης τί νὰ πράξῃ πε-

ρισσότερον ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ τὸν προτιθέντα ὅρον. καὶ τοιουτοτρόπος ἀπεδίωξαν τὸν Πρόχορον ἀπὸ τοῦ Διβανίου (Turcograeciae bib. 11 Historia ecclesiast). Μετὰ τὸν Πρόχορον μνημονεύεται ἐν ἔτει 1564 Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας Παΐσιός τις, ὅστις παρῆν ἐν τῇ Συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα καθαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ εἰκουμενικοῦ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ (Χρονικ. Φιλίππ. τοῦ Κοπρ. σελ. 407-409. Βουλγ. Φιλολ. 1860 ἀριθ. 6. σελ. 220-221). Ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Ζωγράφου διεσώθησαν τρεῖς ἐπιστολαὶ αὐτοῦ χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ 1566 καὶ ἐπιγραφόμεναι πρὸς τὸν Μητροπολίτην Τιμόθεον, ἑξάρχον τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν τῶν οἰκούντων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν τέλει τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ Παΐσιος γράφει: “ἐξεδόθη ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀχρίδα ἡμετέρῳ Πατριαρχείῳ τῆς Πρώτης Ἰου-

στινιανῆς καὶ ἐπετέθη ἡ ἐκ πρασίνου κη-
ρίου σφραγὶς τῆς Μητροπολιτικῆς ἡμῶν
ἐκκλησίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπερα-
γίας Θεοτόκου, καὶ ἐπεγράφη τῇ ἰδίᾳ μου
χειρὶ διὰ πρασίνης μελάνης κατὰ τὸ ἔθος
τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. „ Ἀκολουθῶς ἔ-
πεται ἡ ὑπογραφή ὡς ἐξῆς : « Παῖσιος ἐ-
λέω θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστι-
νιανῆς, Ἀχριδῶν, καὶ πάσης Βουλγαρίας,
Σερβίας καὶ τῶν λοιπῶν. „ Μετὰ τον Πρό-
χορον καὶ Παίσιον, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρι-
δῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας εὐρίσκομεν τὸν
Γαβριὴλ Σλάβων ἐκ Βοσνίας, ὅστις ὑπε-
γράφετο ὡς ἐξῆς : « Γαβριὴλ ἐλέω θεοῦ
Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀ-
χριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας,
Ἀλβανίας, Μολδοβλαχίας, Οὐγγροβλαχί-
ας καὶ τῶν λοιπῶν „ (Christ. Orien. t. 11
σελ. 299. Χρον. Φιλιππ. Κυπρ. προσθ.
σελ. 407-409 Βουλγ. Φιλολ. 1860 σελ.
221-222).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περίπου ἤρ-

ἔσαντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατο-
λῆς νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ρωσσίαν,
ὥπως συλλέξωσιν ἐλέη παρὰ τῶν ἐκεῖ
Χριστιανῶν ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀ-
πόρων, καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν τῶν ἐκ-
κλησιῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Κωνσταντι-
νουπόλεως, ὁ Ἱεροσολύμων, ὁ Ἀντιοχεί-
ας ὑπὸ ποικίλων ἀναγκῶν καταστενοχω-
ρούμενοι ἤρχοντο εἰς Ρωσσίαν χάριν
χρηματικῶν βοηθειῶν. Εἰς τὸ τότε κοινὸν ἔ-
θος ἀκολουθοῦντες, ἢ μᾶλλον μὴ δυνάμε-
νοι νὰ ἐξοικονομίσωσι τὰς τότε δυσχερεῖς
ἐποχὰς χωρὶς χρημάτων καὶ οἱ Ἀρχιεπί-
σκοποι Ἀχριδῶν ἐπεκαλέσθησαν πολλάκις
τὴν χρηματικὴν ἀντίληψιν τῶν ὁμοδόξων
καὶ ὁμοφύλων Ρώσων. Οὕτω τέσσαρες
τῶν Ἀρχιεπισκόπων τούτων αὐτοπρόσωποι
ἀπῆλθον εἰς τὴν Μόσχαν, ἄλλοι δὲ ἀπέ-
στειλαν αὐτόθι ἄνδρας ἐμπίστους ἐφοδιά-
ζοντες αὐτοὺς δι' αἰτητικῶν ἐπιστολῶν ἀ-
πευθυνομένων πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Ρώσ-
ων καὶ τὸν Πατριάρχην τῆς Μόσχας· αἱ

εἰς τὴν Ρωσσίαν χάριν συλλογῆς ἐλεημο-
 συνῶν ὁδοιπορίας εἴτε τῶν Ἀρχιεπισκόπων
 τῆς Ἀχρίδος, εἴτε τῶν ἀπεσταλμένων αὐ-
 τῶν ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ 1586 λήγουσιν
 τῷ 1645.

Δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον νὰ διεξέλθω-
 μεν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει τῶν
 τυχῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν τὰ
 καθ' ἑκάστα τῶν τοιούτων ὁδοιποριῶν, αἵ-
 τινες οὐδ' ἅπαξ δὲν διέψευσαν τὰς ἐλπίδας
 τῶν ἀναλαβόντων τοὺς μόχθους καὶ τὰς
 δυσχερείας τῶν τότε ταξιδείων εἰς οὕτω
 μακρινὴν χώραν· ἢ μάλλον ἐνδιαφέρουσα
 ἡμῖν ἐκ τῶν ὁδοιποριῶν τούτων εἶναι ἐκεί-
 νη, ἣν ἀνέλαβε τῷ 1634 ὁ Ἀρχιεπίσκο-
 πος Ἀχριδῶν Ἀβράμιος συνοδευόμενος
 καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου· διότι
 ἐκ τῶν ὁμολογιῶν, ἃς ἔδωκεν ἐν Μόσχᾳ
 ἀνακρινόμενος, ἃν ἐκεινώνησε τοῖς Παπι-
 σταῖς, καταφαίνεται, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐ-
 ξαγοράσῃ τὴν μητροπολιτικὴν αὐτοῦ ἐκ-
 κλησίαν διὰ χρημάτων, τῶν ὁποίων ἀπο-

ρῶν ἦλθεν εἰς Ρωσσίαν, ἵνα συλλέξῃ βοη-
 θεας παρὰ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν, Ἐπὶ
 τούτῳ δὲ ἔφερε καὶ ἐπιστολὴν τῆς περὶ
 αὐτῶν Συνόδου ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν
 Μητροπολιτῶν Καστορίας Χαρίτωνος καὶ
 πρωτοθρόνου Ἀχριδῶν, Βοδενῶν Δανιήλ,
 Κορυτσᾶς Μητροφάνους, Πελαγωνείας Δα-
 μασκηνοῦ, Στρωμνήτης Μεθοδίου, Γρεβε-
 νῶν Μητροφάνους, Βελεγράδων Παρθενίου,
 καὶ τῶν ἐπισκόπων Μαλεσχῶν Σωφρονίου,
 Πρεσπῶν Διονυσίου, Μόκρας Καλλιστρά-
 του, Σπατίνης Ἰωσήφ, Δεβρῶν Κοπριανοῦ.
 Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατὰ τοῦτο εἶναι ἀξιο-
 σημείωτος, ὅτι γνωστοποιεῖ ἡμῖν τὰς ἐπαρ-
 χίας, αἵτινες ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδο-
 σίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν κατὰ
 τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα.

Οἱ τελευταῖοι Ἀρχιεπίσκοποι Ἀχριδῶν,
 οἷον προαισθανόμενοι τὴν ἀναμένουσαν αὐ-
 τοὺς μοῖραν ἐπεσκέπτοντο συχνὰ τὴν Κων-
 σταντινούπολιν, τινὲς δὲ καὶ διέμενον ἐπὶ
 πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἀποσο-

θήσωσι τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον,
καὶ προφυλάξωσι τὰ ἀρχαιοπαράδοτα αὐ-
τῶν προνόμια· οὕτω π. χ. ἐκ τῶν πρω-
τοκόλλων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πα-
τριαρχείου γνωρίζομεν περὶ τοῦ προτελευ-
ταίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν τὰ ἀκό-
λουθα: «ἐπειδὴ ἡ ἁγιωτάτη Μητρόπολις
Μογλενῶν καὶ Κασάνης ἡ ὑποκειμένη τῇ
Ἀγιωτάτῃ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν μετὰ
τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωακείμ ἔ-
μεινε χωρὶς ποιμένος, ὁ δεσπότης τῆς Μη-
τροπόλεως καὶ Πατριάρχης τῶν Βουλγά-
ρων Κύρ Κύριλλος ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τέ-
ως τὰς διατριβὰς ποιούμενος συνιστᾷ κα-
νονικὴν ἐκλογὴν καὶ φροντίζει, ἵνα γίνῃ
αὕτη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας.
Καὶ δὴ ἐπινεύσει καὶ ἀδεία τῆς αὐτοῦ Ἀ-
γιότητος συνελθόντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἱε-
ρομάρτυρος Φωκᾶ κατὰ τὸ Ὁρτάκιοι ἐ-
ποιησάμεθα τὴν κανονικὴν ἐκλογὴν. 1762
κατὰ Δεκέμβριον.

Πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα δηλ: τῷ 1767

ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ, καὶ ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἀρσενίου, ἐχειρώθη ἡ ἀρχαία αὕτη Ἀρχιεπισκοπὴ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἐκδούς τὸν κατάλογον τῶν Ἱεραρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας Ζαχαρίας ὁ Μαθᾶς λαλῶν περὶ τοῦ Πατράρχου Σαμουήλ ἀποκαλεῖ αὐτὸν σοφώτατον, δίκαιον καὶ εὐσεβῆ. Ἀπαριθμῶν δὲ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, ὡς ἐξόχου πηδαλιουχοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐπιπροστίθῃσιν, “ ὑπέταξεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν τὰς τέως αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Ἰπεκίου ἔπραξε δὲ τοῦτο διὰ δύο μάλιστα αἰτίας· πρῶτον μὲν διότι ἄνθρωποι ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐχόμενοι τοῦ Παππισμοῦ καὶ ποικιλοτρόπως κακόβουλοι παρεισέδυσον εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἔσπειρον τὰ ζιζάνια τῶν αἵρέσεων αὐτῶν εὐκόλως ἐξαπατῶντες τὸν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπίσκο-

πον, ὅστις πολλάκις οὐδὲν περὶ τούτου ἀνεκοινοῦτο τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Ἐπειτα δὲ διότι ἤθελεν, ἵνα καὶ αἱ δύο αὗται Ἀρχιεπισκοπαὶ μετάσχωσι τοῦ κοινοῦ χρέους, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων εὐκολώτερον ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον.

Ἄλλ' ὅμως ὁ ἐξιστορήσας τὰ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλύπτει, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ τότε Μέγας Διερμηνεὺς Ἰωάννης ὑψηλάντης ἔχων σύμμαχον καὶ τὸν Σαμουήλ ἐφενάκισε τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀνοικοδομῆσαι τὴν ἑκτοτε μορφωθείσαν μεγάλην ἰδέαν. Τὸ ἐξελληνίσαι τοὺς Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου ἀπέτελει μέρος τῆς μεγάλης ἰδέας· πρὸς ἐπιτυχίαι δὲ τούτου ἔδει ἢ μὲν πνευματικὴ ἐξουσίᾳ νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς μόνου, νὰ κεντραριθῶσι δὲ αἱ δύο Σλάβικαὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ, ὅ δὴ καὶ ἐτελέσθη ταῖς ἀπὸ κοινοῦ προσπάθειαις τοῦ ὑψηλάντου (προδικαθίσεως εἰς ταῦτο τὴν Ὑ-

ψηλὴν Πύλην, καὶ παραστάντος ἐπιτηδεί-
ως ὡς ζηλωτοῦ τῶν συμφερόντων Ἀυτῆς)
καὶ τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ, τὸν ὁποῖον
διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλεῖ
«πρόθυμον καὶ ἐπιτήδειον συνεργὸν τοῦ
Ὑψηλάντου.

Ἡ ἀρχὴ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ ἐν Ἰπεκίῳ
Σερβικοῦ Πατριαρχείου. Περὶ τοῦ σπου-
δαιοτάτου τούτου ἀντικειμένου τὰ πρωτό-
κολλα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπό-
λεως περιέχουσι συντόμους τινὰς καὶ ἀ-
νεπαρκεῖς φαινομένας πληροφροῦν, τὰς ἐ-
ξῆς : « ἐν ἔτει 1765 κατεδικάσθη εἰς εἰκτρὸν
θάνατον ὁ δυστυχὴς Γεωργάκης Σπαθάρης,
ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύθη. Καὶ ἐκεῖ-
νος μὲν ἀπῆλauseν οὕτως ἀξίαν τιμωρίαν
τῶν πράξεων, τὰς ὁπίας ἔπραξε
μετὰ παρέλευσιν ὅμως ἐνὸς ἔτους παρου-
σιάσθη μία τις ἀπόδειξις χρεωστικὴ τῆς
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου, ἣτης ἐχρεώσται
τῷ ῥηθέντι Γεωργάκη Σπαθάρη. Τοῦτο ἔ-
δωκεν οὐχὶ μικρὴν λαβὴν εἰς τὸ ὕψηλόν

κράτος, ἡμῖν δὲ οὐκ ὀλίγας φροντίδας,
διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ Ἰκανοποιῆσαι αὐτὸ
. ὡς ἀμοιβὴν δὲ τῶν ἀγώνων ἡ-
μῶν ἡξιώθημεν παρὰ τοῦ Ὑψηλοῦ κράτους
να συνενώσωμεν καὶ ὑποτάξωμεν ὑπὸ τὸν
ἡμέτερον οἰκουμενικὸν θρόνον τὸ ποίμνιον
Ἰπεκίου, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν συγκα-
τάθεσιν τοῦ Νύσσης Κυρ Γαβριήλ, τοῦ
Οὐζίτσης Μητροφάνους, τοῦ Ἐνιπαζαρίου.
Βοσώνης Κυρ Σεραφεῖμ, τοῦ Σαμακοβίου Νεο-
φύτου, τοῦ Κεστεντηλίου Γαβριήλ τοῦ Ἐρζε-
γοβίνης Ἀνθίμου, καὶ τοῦ Πριζρένης Γαβρι-
ήλ. 1766 Ἰνδικτιῶνος 15 Σεπτεμβρίου 11.

Τὸν τελευταῖον ἐν Ἰπεκίῳ Πατριάρχην
τῶν Σέρβων Καλλίνικον ἔλληνα τὸ γένος
στερηθέντα καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώμα-
τος καὶ τοῦ θρόνου ἀντικατέστησε ὁ πρῶ-
την Ἀμασείας Γαβριήλ· ἐν δὲ τῷ κώδικει
τοῦ Πατριαρχείου ἐγράφη αὐτοῦ τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς ὀνόματος ἀποξεσθῆναι τῶν
βασιλικῶν πινάκων, καὶ ὡς μηδέποτε γε-
γονότος λογιζομένου. »

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ αὐτὴ μοῖρα κατέ-
φθασε καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν
ὁ ἔσχατος αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος
αὐτῆς μνημονεύεται ὁ Ἀρσένιος, ἀνὴρ ἄ-
πειρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀμβλὺς τὸν
νοῦν· ἀπορῶν καὶ τῶν μέσων, καὶ τῆς ἱ-
κανότητος τοῦ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ προνό-
μια αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ραδιουργιῶν, αἵτινες
κατὰ μικρὸν περιεχύκλωσαν καὶ συνέσφιγ-
ξαν αὐτὸν, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν
παρ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένην· “ π α ρ α ἰ τ ῆ -
σ ι ν , ” ἐλπίζων πιθανῶς νὰ ἀπαλλαγῇ διὰ
παντὸς διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπὸ πα-
σῶν τῶν δυσχερειῶν· ἡ παραίτησις αὕτη
κατεστρώθη ἐπίσης εἰς τὸν κώδικα τοῦ
Πατριαρχείου πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γε-
γονότος.

“ Διὰ τῆς παρούσης μου οἰκειοθελοῦς
καὶ ἀδιάστου παραιτήσεως φανερῶ ὁ κά-
τωθεν ὑπογεγραμμένος, ὅτι διὰ τὸ ἀδυνά-
τως ἔχειν με οἰκονομῆσαι καὶ διορθῶσαι

τὰς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἀχριδῶν
 χρείας ἀλλεπαλλήλως ἐπισυμβάσας, ἐπὶ
 τε τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡ-
 μῶν, λαβὴν οὐ μικρὰν λαβόντων τῶν κα-
 κοποιῶν τὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὄνομα εἰς
 τὸ κατατρέχειν καὶ ζημιοῦν καὶ βλάπτειν
 καὶ τὰς ὑποκειμένας τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ
 Ἀχριδῶν Μητροπόλεις, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ
 πτωχοὺς ῥαγιάδες, καὶ διὰ τὸ μὴ ἄλλως
 ἔχειν ἐλευθερωθῆναι τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ
 ἔχεϊσε κλίμα καὶ ὅλον τὸ χριστιανικὸν γέ-
 νος εἰμὴ τῇ ἀναιρέσει τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς,
 δι' αὐτὰ ταῦτα παραιτοῦμαι ἤδη τῆς Ἀρ-
 χιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς
 προτέρας μου ἐπαρχίας Πειραγωνείας. Ἐ-
 πὶ τοιαύτῃ δὲ συμφωνίᾳ μετὰ τῶν συνα-
 δέλφων μου ἀγίων Ἀρχιερέων ἐγένετο καὶ
 ἡ παροῦσα οἰκειοθελής καὶ ἀβίαστος πα-
 ραίτησις, ἥτις ὀφείλει καταστρωθῆναι καὶ
 ἐν τῷ Ἱερῷ κώδῃκι τῆς τοῦ Χριστοῦ Με-
 γάλῃς ἐκκλησίας., 1767 Ἰαννουαρίου 15.
 Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπετάγη μεν ἡ

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἔπαυσε δὲ καὶ ὁ ἀνεξάρτητος Αὐτῆς βίος.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΗ ΚΥΡΙΩΣ ΒΟΥΛ-
ΓΑΡΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α-
ΠΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙ-
ΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛ-
ΓΑΡΩΝ (ΤΩ 861) ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡ-
ΓΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΥΡΝΟΒΩ ΠΑ-
ΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ (ΤΩ 1463).

Συμπληρώσαντες τὰς ὀλίγας πληροφο-
ρίας, ὅσας ἠνθολογήσαμεν, περὶ τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς, καθῆ-
κον ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν νὰ ἀφιερώσω-
μεν ὀλίγας ἀκόμη λέξεις καὶ περὶ τῆς ἐν
τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου ἐκκλη-
σίας, ἥτις ἀναποσπᾶστως οὔσα συνδεде-
μένη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης
Ἰουστινιανῆς συνειργάσθη καρποφόρως εἰς
τὴν στερέωσιν καὶ αὐξήσιν τῆς ὀρθοδόξου
πίστεως μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ'
ὅμως πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τοῦτο, ὀφεί-

λομεν νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν κυρίως καλουμένην Βουλγαρίαν.

Πάντες οἱ σύγχρονοι Ἱστορικοὶ συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ προδιέθεσε τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βορίσην κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ αἰχμάλωτος μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Κουφαρᾶς, ἔπειτα δὲ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βορίσου, ἡ ὁποία αἰχμαλωτισθεῖσα παῖς ἔτι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀνετράφη καὶ ἐξεπιδεδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν γενέθλιον χώραν ἐπενήργησε τελεσφορότερον ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ὅπως παραδεχθῇ εὐκολώτερον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ συμπληρώσας καὶ ἐπικοσμήσας τὸ ἔργον ἀμφοτέρων τούτων ἦν ὁ Μεθόδιος. Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν ἐρμανείαν τῶν

ἀρχαῖον μαρτυριῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Μεθόδιος οὗτος ἦτο αὐτός ἐκεῖνος ὁ ἅγιος Ἀπόστολος τῶν Σλάβων, ἀδελφός Κωνσταντίνου τοῦ φιλοσόφου τοῦ μετονομασθέντος ἐν τῷ μοναχικῷ βίῳ Κυρίλλου· ὁ Μεθόδιος παρεσκεύασεν εἰς τὸ βάπτισμα, (κατ' ἄλλους δὲ καὶ ἐβάπτισε) τὸν Βορίσην τῷ 861, ἀποκαλέσας αὐτὸν ἐν τῷ ἁγ. βαπτίσματι Μιχαήλ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως τῶν Βιζαντινῶν Μιχαήλ. Ἄν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ Βουλγαρικόν ἔθνος ἦτο ἱκανῶς παρεσκευασμένον εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως διὰ τῆς ἐπιμιξίας καὶ συγχωνεύσεως αὐτῶν μετὰ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς παρὰ τῶν Βουλγάρων κατὰ ἑβδόμον αἰῶνα κυριευθείσας χώρας, συνάμα δὲ καὶ ὡς ἐκ τῶν συχνῶν σχέσεων καὶ συγκρούσεων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ὅμος ἢ εἰς τὸν χριστιανισμόν εἰσοδος τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγένετο ἁ-

ναιμωτὶ οἱ δυσαρεστιθέντες διὰ τὴν καινοτομίαν Βογιάροι συνέστησαν ἰσχυρὸν κόμμα κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν Μιχαήλ πεποιθὼς εἰς τὴν ἀγιότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ γενναίως ἀντέσθη κατὰ τῶν συνομωτῶν, οἵτινες ἐπολιόρχησαν αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ μεγάρῳ, καὶ τοιουτοτρόπως κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν· οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως ἐτιμωρήθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ὑποταγέντες ἐβαπτίσθησαν· ἀλλ' αἱ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων ἀναφυεῖσαι ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ρώμης περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ κυριαρχίας οὐκ ὀλίγον παρεχώλυσαν τὴν εἰρηνικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν νεοφώτιστον χώραν. οὕτω λοιπὸν οἱ νεωστὶ φωτισθέντες ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως Βούλγαροι ἔσχον τὸ δυστύχημα νὰ ἴδωσι τὰς δύο ταύτας ἐκκλησίας ἐριζούσας περὶ αὐτῶν· ὁ ἅγιος Μεθόδιος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγά-

ρων ὤφειλε κατ' ἐντολὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν μεγάλην Μοραβίαν, ὅπως προσελκύσῃ καὶ τοὺς αὐτόθι Σλάβους εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερε μέσον τελεσιουργότατον τὴν Σλαβωνικὴν μετάφρασιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἀλλὰ τότε δὴ κατέκλυσαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν διαφορῶν αἵρέσεων κήρυκες, τῶν ὁποίων τολμηρότεροι καὶ θρασύτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ προασπισταὶ τῆς εἰς τὸ Σύμβολον προσθήκης « καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. »

Ἡ θέσις τοῦ Βορίσου-Μιχαήλ ὁμολογουμένως δὲν ἦτο λίαν εὐχάριστος νεοφώτιστος αὐτὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοῶν τὴν ἀκρίβειαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας πόθεν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἀνόθευτον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῆς κυβδήλου διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων τῆς Δύσεως; Τοῦτο ἴσως ἦτο ἡ θρησκευτικὴ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βορίσης ἔκρινε νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὴν

Ῥώμην. Ὑπῆρχον ὁμῶς καὶ ἄλλαι αἰαῖαι αἱ ἐνισχύσασαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην· ἦσαν δὲ αὗται, αἱ ἀπὸ πολλοῦ ὑφιστάμεναι σχέσεις μετὰ τῶν Φράγκων τῆς Δύσεως, οἵτινες εἶχον κατορθώσει νὰ καθυποτάξωσι τὴν Πανονίαν καὶ τοὺς πρὸς Δυσμᾶς ἐγκατεστημένους Σλάβους, καὶ ὁ φόβος τῶν Βουλγάρων, μήπως αἱ στεναὶ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιφέρωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν, ἐν ᾧ τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡ ἐξάρτησις.

Ὅπωςδὴποτε τῷ 866 ὁ ἡγεμὼν Βορίσης Μιχαήλ ἐπεμψε πρεσβείαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων, καὶ τὸν Πάππαν Νικόλαον, ἐξαιτούμενος νὰ λάβῃ τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ· ὁ Μιχαήλ ἠλπίζεν ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκτή-

ση διὰ τὴν Βουλγαρίαν κληρὸν ἀνεξάρτητον καὶ ἐθνικόν· Αἱ ἐλπίδες ὁμῶς αὐτοῦ ἐψεύσθησαν· διότι ὁ Πάππας πᾶν ἄλλο διελογίζετο παρὰ νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐκκλησίαν Ἀνεξάρτητον. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Βορίσου προσδιορισθέντα Φορμόζον ὡς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας συγκατετέθη νὰ ἐπικυρώσῃ. Τούναντίον μάλιστα καὶ δολίως ἀποσύρας τὸν Φορμόζον ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας καθήρεσε βραδύτερον καὶ ἀνεθεμάτισε. Ἡ τοιαύτη ἀποτυχία τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ καὶ αἱ ραδιουργίαι τῶν Δυτικῶν Ἱεραποστόλων ἥλλαξαν τὴν παροδικὴν κατάστασιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε συνέχροτεῖτο νέα Σύνοδος (ἀπὸ τοῦ 869-870)· γινώσκων τοῦτο ὁ Μιχαὴλ ἔπεμψεν εἰς αὐτὴν τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Πέτρον μετ' ἄλλων τριῶν Βογιάρων, καὶ ἐχεῖ παρόντων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάππα ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ νεοσύστατος

Βουλγαρία ἀναφέρεται ὡς πρὸς τὰς ἐκ-
κλησιαστικὰς ὑποθέσεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν
Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὅχι εἰς τὴν τῆς
Ρώμης.

Ὁ ἡγεμὼν Μιχαήλ ἄσμενος ἐδέχθη τὴν
ἀπόφασιν τῆς συνόδου, καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ
Ἀυτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως
Βασιλείου, καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου
ἀποσταλέντα (συναινέσει πάντως καὶ τοῦ
Μιχαήλ) εἰς Βουλγαρίαν Ἀρχιεπίσκοπον
Θεοφύλακτον τὸν πρῶτον. Ἡ ἀπὸ τῆς
Βουλγαρίας ἀποχώρησις τοῦ ἐπισκόπου
Γριμοάλδου καὶ τοῦ Λατινικοῦ Ἱερατίου
ἦτο τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῶν μετὰ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ἀνακαινισθεισῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν σχέσεων· ἀλλ' ὅποια πρόνό-
μια ἔτυχεν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων-
σταντινουπόλεως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεο-
φύλακτος, καὶ ποῖαί τινες ἐπαρχίαι ὑπε-
βλήθησιν ὑπὸ τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ ;
ὁ ἑγγονος τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ
Μακεδόνης, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν-

νητος περιγράφων τὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκδουλεύσεις τοῦ Πάππου αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα. « Ὁ Βασίλειος συνεβούλευσε τοὺς Βουλγάρους (ὅτε ἐσαλεύοντο μεταξὺ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως) νὰ δεχθῶσι Ἀρχιεπίσκοπον ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντα τὸ δικαίωμα τοῦ καθιεροῦν ἐπισκόπους ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ νὰ ἔχωσι ἐπισκόπους ἰδίους (δηλ. : αὐτοχθόνους Βουλγάρους). » Τὰς δὲ εἰς αὐτὸν ὑποκειμένας ἐπαρχίας ἐξάγομεν ἀπὸ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου. Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι : ἡ Πρεσλάβα (ἡ καὶ πρωτεύουσα κατ' ἀρχάς), τὸ Ρουστσούχιον, ἡ Λόβτσα, ἡ Σοφία, ἡ Ὀβέτσκα (Προβαδὴ) καὶ ἡ Δρύστρα. Ἀλλ' ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ἐγένετο βραδύτερον.

Ὁ ἡγεμὼν Βορίσης Μιχαήλ συνενωθείς τελειωτικῶς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ στερεωθείς εἰς αὐτὴν

ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Πατριάρχου Φωτίου (878-889) ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βασιλείας αὐτοῦ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως ἐν τῷ ἔθνει μετὰ ζήλου βοηθῶν πρὸς τοῦτο τὸν κλῆρον, ὅστις μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν Δυτικῶν ἀποστόλων ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ ποιμαντορικὰ αὐτοῦ καθύκοντα. Ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς προσπάθειας καὶ ἐν ἄλλο περιστατικὸν συνετέλεσέν, ἵνα βασισθῇ ἐπὶ ἐδραιωτάτων βάσεων ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐν Βουλγαρίᾳ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τῆς Μεγάλης Μοραβίας ὑπὸ τοῦ Δυτικοῦ κλήρου κατέφυγον πάντες εἰς Βουλγαρίαν ὅπου καὶ τὰς ἀνηκούσας τιμὰς εὗρον καὶ στάδιον ἐνδόξων πνευματικῶν ἀγώνων. Τοὺς ἀγῶνας τούτους ὑπαινίχθημεν ἀπλῶς πραγματευόμενοι περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς· ἠθέλομεν δὲ ἀπομακρυνθῇ πολὺ τοῦ προκειμένου, ἐὰν ἐπεχειροῦ-

ἦεν νὰ ἐνασχοληθῶμεν εἰς τὸ ἀντικείμε-
νον τοῦτο· διὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦμεν ἐ-
πιθεωροῦντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα
ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ υἱοῦ
τοῦ Βορίσου Συμεών. Ἀνατραφεὶς ὁ Συ-
μεὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παιδευ-
θεὶς τὴν ἐλληνικὴν παιδίαν ἐπὶ τοσοῦτον
ὥστε καὶ Ἡμιέλλην ἐπωνομάσθη, συνω-
κειώθη συγχρόνως καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς
τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν
διπλωματίας, ὃ δὴ καὶ προῖαίτατα ὑπεμ-
φαίνεται εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ. Μετὰ τὴν
πρώτην ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Βυ-
ζαντινῶν, καθ' ἣν ἤρατο λαμπροτάτην νί-
κην παρὰ τὴν Ἀγχιάλον (817), ὁ Συμε-
ὼν ἑαυτὸν μὲν ἀνεκήρυξε βασιλέα τῶν
Βουλγάρων, τὸν δὲ Ἀρχιεπίσκοπον Πρε-
σλάβας Πατριάρχην. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
βασιλέως, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Συμεὼν,
ὑπεκρύπτετο κατὰ τινὰς τὸ δικαίωμα τοῦ
νὰ διαδεχθῇ τὸν Καίσαρα. Ἀφ' οὗ δὲ ἅ-
παξ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς δὲν ἐβράδυνε καὶ

τὴν ἀλλήν ὑπερήφανον προσωμίαν τὴν
ὁποίαν ἔφερον οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου,
“ Ἀὐτοκράτωρ Ρωμαίων, ” Ἀλλ’
διὰ νὰ νομιμοποιήσῃ καὶ καθαγιάσῃ ἐνώ-
πιον τοῦ ἰδίου ἔθνους τὸν βασιλικὸν τί-
τλον, ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ λάβῃ εὐλο-
γίαν ἢ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ
ἀπὸ τῆς Ρώμης, — ἀπὸ μιᾶς τῶν δύο
πρωτεύουσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου· ὡς
ἐκ τῶν πολεμικῶν καὶ ἐχθρικῶν αὐτοῦ δια-
θέσεων, τὰς ὁποίας ἔτρεφε κατὰ τοῦ Βυ-
ζαντίου, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ περιμεί-
μῃ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπό-
λεως εὐλογίαν, ἀλλὰ κατάραν. Τότε καὶ
ἐκεῖνος ἔκλινε πρὸς τὴν Ρώμην· ὁ Πάπ-
πας, ὅστις δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἐπὶ τῆς
Βουλγαρίας ἀξιώσεις αὐτοῦ ἔσπευσεν μετὰ
παραδειγματικῆς προθυμίας νὰ ἐπικυρώσῃ
τὴν Βασιλικὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Συμεῶν· ὅ-
πως καὶ ἂν ἔχει, ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἐν Πρε-
σλάβῃ Πατριαρχεῖον εἶναι γεγενὸς, ἀνε-
πίδεκτον ἀμφιβολίας. Ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ

Βασιλέως Βορίσου, ἀνευρεθέντι ἐν Τουρ-
νόβω, καταλέγονται καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόμα-
τα τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν Πρεσλάβας
ἢ σειρὰ τῶν ὁποίων ἀποπερατοῦται μετὰ
τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ
βασίλειου τῷ 971. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην
ἀφορμὴν ἔχομεν, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν,
ὅτι αἱ μετὰ τῆς Ρώμης σχέσεις τοῦ Συ-
μεῶν ἥλλαξαν κατὰ τι τὴν ἐσωτερικὴν
ποροίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων·
διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὑπὸ τὴν κραται-
ὰν προστασίαν τοῦ ἐνδόξου τούτου βασι-
λέως ἀνεπτύχθη λαμπρῶς ἡ ἐκκλησιαστι-
κὴ Σλαβωνικὴ Φιλολογία μὴδὲ κεραίαν
παρεγηλίνασα ἀπὸ τῆς ἀκριβείας τῆς ὀρ-
θοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Ὅτε ὅμως βραδύτερον τῷ 923 ὁ Συ-
μεῶν κηρύξας πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαν-
τινῶν προήλασε νικηφόρος δι' ὅλης τῆς
Θράκης καὶ ἔφθασεν ἀπειλητικὸς ὑπὸ τὰ
τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε Ρω-
μανὸς ὁ Λεκαπηνὸς ἠναγκάσθη νὰ ζητή-

ση μετὰ δακρύων παρὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην. Αἱ Βλαχέρναι ἦσαν ὁ τόπος, ὅπου ἐξῆλθον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν Λεκαπηνὸς καὶ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικὸς, ἵνα παραχωρήσωσι τοὺς ὑπὸ τοῦ νικηφόρου Συμεῶν προβαλλομένους ὅρους τῆς εἰρήνης. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς παρασιωπῶντες τοὺς ἄλλους ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ Λεκαπηνὸς ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον καὶ ἔγκυρον τὸν βασιλικὸν τίτλον τοῦ Συμεῶν. Πιθανώτατα δὲ κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐπεκυρώθη καὶ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρεσλάβας. Βεβαιούμεθα δὲ εἰς τοῦτο ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον ἔχωμεν μίαν τινὰ μαρτυρίαν τοῦ «Βουλγαρικοῦ Συκοδικοῦ» λέγουσαν ἐπὶ λέξεως ταῦτα: «ὁ Συμεῶν ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ παραδεχθῶσιν, ὅπως οἱ Βούλγαροι ἔχωσιν ἀνεξάρτητον Πατριάρχην, ἐκ τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων ἐκλεγόμενον. Καὶ ἠδύναντο νὰ ἀντιστῶ-

σιν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Συμεὼν, τοῦ ὁποίου ἐκάστη αἵτησις ἦτο νόμος δι' αὐτοὺς, καθ' ὅσον εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν τύχην τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνων.

Δὲν παρήλθεν ὁμως πολὺς χρόνος, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐπεκύρωσαν καὶ ἀπένειμαν τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου οὐχὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου καὶ τῆς αἰγλῆς τῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποστραπτόντων ἐχθρῶν ὅπλων, ἀλλ' ἐκουσίως. Ὁ Συμεὼν ἐτελεύτησε τῷ 927 ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ προῦξενησεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χαρὰν ἀνέκφραστον διότι ἐθεώρισεν αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν μεγίστων καὶ κινδυνωδευτάτων ἐχθρῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας των· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνέβη εἰς τὸν Βουλγαρικὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος, ὅστις ἐκληρονόμησε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου Συμεὼν τὴν ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου κυριαρχίαν, δὲν

εἶχεν ὅμως οὔτε τὸν φιλοπόλεμον καὶ γοργὸν ἐκείνον χαρακτῆρα, οὔτε τὰ ἄλλα προσόντα τοῦ μεγαλεπιβόλου καὶ δεξιοῦ πατρός του· διὰ τοῦτο ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, τὴν ὁποίαν ἐκράτυνε καὶ διὰ γαμικῶν δεσμῶν, συνοικήσας μετὰ τῆς ἐγγονῆς τοῦ Λεχαπινοῦ Μαρίας, ἡ σπανία καλλονὴ τῆς ὁποίας ἐσαγήνευσεν αὐτόν. Οἱ Γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεφά-
 νου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (τῇ 8 οκτωμβρίου 927). Τὸ Βυζάντιον περὶ πολλοῦ ποιούμενον τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, προφυλάττον δὲ καὶ τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν Παπικῶν ἀξιώσεων, τὸν μὲν Πέτρον ἀνεγνώρισε βασιλέα, τὸν δὲ ἐπίσκοπον Δοροστόλου (Δρύστρας) Δαμασκινὸν (α) ἐκύρωσε Πατριάρχην. Ἀλλ' ὅμως τὸ Πατρι-
 αρχικὸν ἀξίωμα δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ

ἐν Βουλγαρία, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ πτώ-
σις ἐπέφερε καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πα-
τριαρχικοῦ ἀξιώματος. Ὁ τῷ 967 ἀρξά-
μενος κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος τοῦ
Σβιατοσλάβου ἡγεμόνος Κιέβου ἐπεσφρα-
γίσθη διὰ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ
Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Ὁ Φιλοπόλεμος
Σβιατοσλάβος προτραπείς ὑπὸ τοῦ αὐτο-
κράτορος τῶν Βυζαντινῶν Νικηφόρον τοῦ
Φωκᾶ καθυπέταξεν ἅπασαν τὴν βόρειον
Βουλγαρίαν τὴν περὶ τὸν Δούναβιν, ἐκυ-
ρίευσε τὴν Δρύστραν, καθυπέταξεν ἄλλας
ὀγδοήκοντα παραδουναβείους πόλεις (κατὰ
τὸν Νέστορα) καὶ τελευτεῦον ἔστησε τὴν
ἐδραν αὐτοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Πρεσλάβα

(α) Ἰδ. Assem. Calend. eceles. Univer. t. 111
σελ. 143. Πιθανῶς τὸ ὄνομα Δαμιανὸς ἐτέθη
ἐνταῦθα ἐσφαλμένος ἀντὶ τοῦ Δημήτριος· διότι
ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν ἐπὶ Συμεῶν καὶ τῶν διζ-
δόχον αὐτοῦ μνημονευομένων Πατριαρχῶν τοῦ
Βουλγαρικοῦ βασιλείου ὑπάρχει ὁ Δαμιανὸς, οὗ
ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπισκόπων Δοροστόλου.

(6). Παραχειμάσας δὲ ἐνταῦθα ἐπανῆλθε τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς Κίεβον χωρὶς νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατακτησιν τῆς Βουλγαρίας· ἀλλὰ τῷ 969 καὶ αὖθις ἐμφανισθεὶς εἰς Βουλγαρίαν ὑποστριζόμενος δὲ ὡς φαίνεται ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς Βουλγαρίαν εἰσελάσεως αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τινος ἐθνικοῦ κόμματος, μισοῦντος τὸν Πέτρον διὰ τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰρηνικὰς αὐτοῦ σχέσεις, ἐκυρίευσεν τὴν Πρωτεύουσαν αὐτῆς Πρεσλάβαν, καὶ διαβάς τὸν Αἴμον ἐξ ἐφόδου κατέλαβε τὴν τελευταίαν πρὸς νότον Βουλγαρικὴν πόλιν Φιλιππούπολιν, καὶ συντόμως εἰπεῖν διελθὼν νικητῆς τὴν Βουλγαρίαν ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπέτυχεν διότι ὁ Σβιατοσλάβος μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπε τὴν Βουλγαρίαν,

(6). Ἄλλη πρὸς τὴν μεγάλην Πρεσλάβαν τὴν πρωτεύουσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν κατέκτησε βραδύτερον. Ἴσως τὸ σιμερίνον Ρουστσαύκιον (Рустичукъ.)

τὴν ὁποίαν ἐξησθενημένην καὶ ἀδύνατον διὰ τοὺς κατὰ τῶν Ρώσων πολέμους κατὰ κράτος ἐκυρίευσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς. Ὁ ἔσχατος τῶν κληρονόμων τοῦ βασιλείου τοῦ Συμεὼν ἠναγκάσθη νὰ ἀρνηθῇ τὸν βασιλικὸν Τίτλον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐτιμῆθη ὑβριστικῶς “ Μάγιστρος. ” Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐτελείωσε τὸ πρῶτον Βουλγαρικὸν βασίλειον, μετ’ αὐτοῦ δὲ καθρέθη καὶ ἡ Ἀνεξάρτητος ἐν Βουλγαρία Ἱεραρχία τῷ 971.

Εἰς ταῦτα δεόν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Πρεσλάβας. Αἱ σχέσεις αὗται διετηρήθησαν αἱ αὐταί, ὁποῖαι ᾔσαν καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου (ἢ κατ’ ἄλλους Ἰωσήφ), ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνορία τοῦ ὁποίου, ὡς εἰδομεν, περιελάμβανεν ἐπαρχίας, αἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαίαν διαίρεσιν τοῦ Βυζαντι-

νοῦ κράτους ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν
 τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ἡ
 κάτω Μοισία, καὶ ἡ κάτω Σκυθία.) Ἐν
 ταύταις λοιπὸν ταῖς χώραις οἱ Ἀρχιεπί-
 σκοποι Πρεσλάβας εἶχον τὸ προνόμιον
 τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους ἀντιχειροτονού-
 μενοι καὶ ἐχεῖνοι ὑπὸ τῆς συνόδου τούτων.
 Οἱ δὲ Ἀρχιεπίσκοποι Πρώτης Ἰουστινιαν-
 νῆς εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐν ταῖς
 ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημέναις χώραις ἀκόμη ἀπὸ
 τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ σχέσεις λοιπὸν τὸν
 ὅσο τούτων Βουλγαρικῶν ἀνεξαρτήτων
 θρόνων περιωρίζοντο εἰς τὴν δογματικὴν
 ἐνότητα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνί-
 αν, καὶ τὴν ἀμοιβεῖαν ἀρωγὴν πρὸς ἐξά-
 πλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ὑπὸ
 τὴν δικαιοδοσίαν ἐκάστου χώραις. Σλάβοι
 αὐτοὶ ὡς ὑπὸ τῶν ἰδίων συνόδων ἐκκλη-
 γόμενοι δὲν ἠδύναντο οἱ Ἀρχιεπίσκοποι
 οὗτοι νὰ ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ
 πρωτείου καὶ ἐκτάσεως χωρῶν, ὅποτεν
 τὰς φροντίδας αὐτῶν ἐπεσπᾶτο ἡ εἰς τὴν

πίστιν στερέωσις τῶν ποιμνιῶν αὐτῶν.
 Ἐν τούτοις ὁ ὑπαγαγὼν τὴν Βουλγα-
 ρίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἰωάννης
 ὁ Τσιμισχῆς ἀπέθανε τῷ 976. Οἱ δὲ Βούλ-
 γαροι ἀναθάρρησαντες συνέστησαν αὐθις
 ὑπὸ τὸν Σαμουήλ ἰσχυρὸν βασίλειον ἐν
 Μακεδονίᾳ, περιλαμβάνον σύμπασαν τὴν
 κυρίως Βουλγαρίαν, τὴν Ἀλβανίαν, Ἡ-
 πειρον, καὶ Θεσσαλίαν. Τὸ ὄνειρον τοῦ Σα-
 μουήλ ἦτο νὰ συμπήξῃ ἀπάσας τὰς διε-
 σπαρμένας Σλαβικὰς φιλάς τὰς κατοι-
 κούσας ἐν ταῖς χώραις, ταύταις καὶ μορ-
 φώσῃ ἐξ αὐτῶν ἐν καὶ μόνον βασίλειον
 ἰσχυρὸν, εὐρὺ, συμπαγὲς καὶ ἀκατάλυτον.
 Ἐπρεπε λοιπὸν φυσικῶς τῷ λόγῳ καὶ ἡ
 ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ βα-
 σιλείου νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς
 καὶ μόνου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπί-
 σκοπος Ἀχρίδος, τῆς ἑδρας τοῦ Σαμου-
 ῆλ, ἀνεκηρύχθη Ἀρχιεπίσκοπος πάσης
 Βουλγαρίας τοιουτοτρόπως ὀνομαζόμενος
 ἔκτοτε μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα ὁμως προκόπτει τὸ ἀκόλου-
θον ζήτημα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κα-
θὼς καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐπὶ Σα-
μουήλ συστάντος Βουλγαρικοῦ βασιλείου
ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου βασιλείου πό-
θεν ἐξηρτάτο ἡ ἀνατολικὴ Βουλγαρία, ἡ
χώρα δηλ. : ἡ κυρίως Βουλγαρία καλου-
μένη μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1196 ἀνωρθώσε-
ως τῆς ἐν αὐτῇ αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας;
Περὶ τούτου ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον μαρ-
τυρίαν Νικηφόρου τοῦ Γρηγορά ἐκ πλα-
γίου λύουσας τὴν ἀπορίαν ἡμῶν. “ Τηνι-
καῦτα καὶ ὁ τοῦ Τυρνόβου ἐπίσκοπος αὐ-
τονομίαν λαμβάνει διηνέκῃ τέως ὑπὸ τὸν
Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης τελῶν Ἰου-
στινιανῆς. » Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης
συμπεραίνομεν, ὅτι μέχρις οὗτου ἀνακηρυ-
χθῇ αὐτόνομος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Τυρνό-
βου τῷ 1196 ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ Ἀρχιε-
πισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς πιθανῶς
ἀπὸ τοῦ Σαμουήλ καὶ ἐφεξῆς. Δὲν εἶναι
δὲ ὅλως ἀπίθανον, ὅτι καὶ σύμπασα ἡ λοι-

πὴ Βουλγαρία ἡ συναποτελέσασα μέρος τοῦ ἐπὶ Σαμουήλ Βουλγαρικοῦ βασιλείου ἐτέλει ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀγριδῶν, καὶ ὅχι μόνον τὸ Τύρνοβον διότι δὲν βλέπομεν διὰ ποίαν αἰτίαν ἡδύνατο ἅπασα μὲν ἡ ἄλλη Βουλγαρικὴ χώρα νὰ ἐξαρτᾷται ἐκκλησιαστικῶς ἄλλοθεν, μόνη δὲ ἡ ἐπαρχία Τυρνόβου νὰ ὑπόκειται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ὁ καταλύσας τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος ἀνεγνώρισε τὸν Ἀχριδῶν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἐξάρτησις τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ἔπαυσεν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς συνέστη αὐτόσε τὸ τρίτον Βουλγαρικὸν βασίλειον, ἰδρυτῆς τοῦ ὁποίου μνημονεύεται ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀσενιδῶν Ἰωάννης ὁ πρῶτος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1196-1207. Ὁ Ἀσεν δυσπιστῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον αἰείποτε ἐφάνη πολέμιον τῇ Βουλγαρικῇ ἐθνικότητι, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλ-

λάξη τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ, προσήγγισε τὴν Ρώμην, παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς ὁποίας ἐζητίσατο τὴν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπικύρωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησί-
ας ὡς αὐτονόμου· δυστυχῶς οἱ τότε ἄν-
θρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι καὶ ἐξουσία τις καὶ ἀξίωμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ ᾖ ἐπικεκυρωμένον καὶ ἠυλογημένον ὑπὸ ἀνεγνωρισμένης καὶ ὑ-
φεστῶσης τινὸς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἄλλως οὔτε πρὸς τὸν Πάππαν θὰ ἀπετεί-
νοντο ἐξαιτούμενοι τὴν ἐπικύρωσιν πραγ-
μάτων τετελεσμένων, οὔτε περὶ τῶν δια-
θέσεων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύ-
οντος Πατριάρχου θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ μά-
θωσι· διότι ἐκάτερον τῶν ἀγιωτάτων τούτων
θρόνων περιεχάρακον συνήθως ἐντὸς τοῦ
ἀδυνατοῦ ὅχι ὅρι ἐκκλησιαστικοί, ὅχι ἀ-
ποφάσεις συνοδικαί, ἀλλὰ συμφέροντα πρὸς
σύμπληξιν τῶν ὁποίων σπανίως ἔλειπεν
ἡ ζύμη τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοδοξίας.

Τὸν φόρον τῆς τότε καταστάσεως τῶν ἰδεῶν τελῶν καὶ ὁ Ἄσεν προσήγγισε τὴν Ρώμην, ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐπιβροχῆς τῆς ὁποίας προεφύλαξε τὴν Ὁρθόδοξον ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίαν ἡ πατροπαράδοτος εὐσέβεια τῶν Βουλγάρων Ἀρχιερέων, καὶ ἡ περὶ τὴν πίστιν ἀμετάπτωτος πεποίθησις τοῦ ὀρθοδόξου Βουλγαρικοῦ λαοῦ. Τοὺς κινδύνους δὲ τούτους, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ στήσῃ βραδύτερον ἡ Παππικὴ πονηρία, ἀπεσόβησε διὰ παντός ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Βορίσσης ὁ Β', ὁ κρατήσας τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ 1207-1217· οὗτος ἅμα ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας διαρρήξας μὲν τοὺς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συναφθέντας μετὰ τῆς Ρώμης δεσμοὺς, συγκαλέσας δὲ ἐν Τυρνόβῳ σύνοδον κατὰ τῶν Βογομήλων, τῶν ὁποίων ἐξηλέγχθησαν αἱ κακόδοξοι μεταιολογίαι.

Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν Τυρνόβου σύστασις

αὐτονόμου ἐκκλησίας ἀπέκειτο εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην Β΄ τὸν Ἄσεν (1217-1237). Συνοικήσας μετὰ Μαρίας θυγατρὸς Ἀνδρέου δ΄ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐγγαρίας ἐσυγγένευσε συγχρόνως μετὰ τοῦ Λατίνου βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτου, καὶ τοῦ εἰς Νίκαιαν καταφυγόντος βασιλέως τῶν Βυζαντινῶν Θεοδόρου τοῦ Λασκάρως. Ὁ γάμος οὗτος ἐξησφάλισε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούντων Λατίνων. Μόνος φιλοτάραχος γείτων ἐναπελείφθη ὁ Δεσπότης Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνός. Ἀλλ' ὁ Ἄσεν δὲν ἀπῆντησε δυσχερείας εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ συνενόησιν, καὶ περὶ τὰ 1226 ἡ ἄνω Θεσσαλία καὶ ἡ Ἀλβανία ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ παρεδέξαντο φρουρὰς ἐκ Βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Αἰτιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Ἄσεν ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐν Νικαίᾳ ἐδρεύοντος

αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν, ὅστις ὡς ἔξοχος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐνόησεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ εὖρῃ ἐν τῷ Ἄσεν Ἰκανώτατον συνεργὸν καὶ βοηθὸν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἔξωσιν τῶν Λατίνων, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μάλιστα περιεποιήθη τὴν μετ' αὐτοῦ σύμπνοιαν καὶ συμμαχίαν. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τὸν Ἄσεν, ἵνα συνάψῃ εἰς γάμου κοινωνίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λάσκαριν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄσεν Ἑλένης. Ὁ Γάμος ἐτελέσθη μεθ' ὅλης τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν ὁχθὴν τοῦ Ἑλλησπόντου κειμένη Λαμψάκῳ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους· ὁ Γρηγοράς καὶ ὁ Ἀχροπολίτης μνημονεύοντες ἐν παρόδῳ τὰ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου παραλείπουσι τὰς λεπτομερίας. Τὴν ἑλλειψιν ταύτην τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀναπληροῖ εὐτυχῶς τὸ Συγοδικὸν Βορίσσου

τοῦ Β', ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντῶμεν τὴν ἐ-
 ξιστόρησιν τοῦ γεγονότος τούτου· ὡς ἐ-
 ξῆς : « Κατ' αἵτησιν Ἰωάννου Ἀσεν τοῦ
 β' ὁ αὐτοκράτωρ Βατάσσης ἐπέστειλε τῷ
 οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Γερμανῷ, καὶ τοῖς
 ἄλλοις Πατριάρχαις τῆς Ἀνατολῆς Νι-
 κολάῳ Ἀλεξανδρείας, Συμεὼν Ἀντιοχείας,
 καὶ Ἀθανασίῳ Ἱεροσολύμων ἐπιστολὰς τοι-
 αῦτα περιεχούσας : « Ἡ ἡμετέρα αὐτοκρα-
 τορικὴ βασιλεία παρακαλεῖ καὶ προτρέπει-
 ται τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως μὴ
 ἀπορρίψῃ τὴν αἵτησιν ἡμῶν τοῦ ἀναδεῖξαι
 καὶ χορηγῆσαι τῇ ἐκκλησίᾳ Τυρνόβου τῇ
 ἐπὶ τῇ ἀναλύσει τοῦ Χριστοῦ τιμωμένη,
 ὡς μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βουλγαρι-
 κοῦ βασιλείου, Πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἶτον
 τῷ ὑμετέρῳ, καὶ ἐπικυρῶσαι τοῦτο δι' ὑ-
 μετέρου ἐγγράφου, καθ' ὅσον καὶ ὁ φιλό-
 χριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ὁ ἀδελ-
 φὸς καὶ κηδεστὴς τῆς ἡμετέρας βασιλικῆς
 μεγαλιότητος παρακαλεῖ νὰ ἐπισφραγισθῇ
 τὸ δῶρον τοῦτο διὰ τῆς συναινέσεως καὶ

ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.» Οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην παρεδέξαντο τὴν αἵτησιν τοῦ Βατάτση καὶ ἀπήντησαν δι' ἰδιαιτέρων πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν κοταφατικῶς. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν δὲ ἔννοιαν ἔγραψαν καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανόν. « Γερμανῶ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ χαίρειν. Ἐλάβομεν τὴν ὑπὸ σοῦ σταλεῖσαν ἡμῖν ἐπιστολὴν καὶ πέμπομεν τὸ παρὸν ιδιόγραφον ἡμῶν γράμμα εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς σέ ἡμετέρας ἀγάπης, καὶ ἐπικύρωσιν τῆς ὑπὸ σοῦ γενομένης πράξεως καὶ ἀποφάσεως. »

Ὁ Ἀὐτοκράτωρ Βατάτσης, ἐξακολουθεῖ ὁ χρονογράφος, λαβὼν (καθὼς καὶ ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς) τὰς ἐπιστολάς ταύτας συνήθροισεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου Μητροπολίτας, ἐπισκόπους, Ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Β' ὁ Ἄσεν συνεκάλεσεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου αὐτοῦ Μητροπολίτας

Ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, καὶ τινὰς τοῦ μοναχικοῦ καταλόγου ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἁθω, καὶ συνεκρότησαν Σύνοδον ἐν Λαμψάκῳ, ἣτις ἐξελέξατο ἄνδρα εὐλαβῇ λαμπρὸν ἀπὸ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ βίου καὶ τῆς ἀσκητικῆς Ζωῆς τὸν Ἰωακεῖμ κεχειροτονημένον ἤδη Ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου, καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Πατριάρχην οὐ μόνον δι' ἀπλοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφου μαρτυρικοῦ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς προσεπιθέντων καὶ τὰς ἰδίας ὑπογραφὰς καὶ σφραγίδας. Ἐν δὲ τοιοῦτον ἔγγραφον ἐνεχείρισαν εἰς τὸν εὐσεβῇ βασιλέα, καὶ ἕτερον εἰς τὸν νεοσύστατον Πατριάρχην « εἰς αἰδίον καὶ ἀναφαίρετον μνημόσυνον. » Δυστυχῶς ὅμως ἐξ ὅλου τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, παρὰ μόνη ἡ θλιβερά ἀνάμνησις, ὅτι τὸ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ἂν καὶ ἰδρύθη καθ' ἑαυτὸν ἀπαιτούμενους τύπους, καὶ ὁ-

μῶς οὔτε ἀποφάσεις συνοδικαί, οὔτε ἔγ-
 γραφα ἐπίσημα ἠδυνήθησαν νὰ προφυλά-
 ξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς
 Ἱερωσύνης κοσμικοῦ τύφου τῶν ἰσχυσάν-
 των ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Τὸ
 Συνοδικόν, ἡ Ἱερὰ αὕτη τῆς Σλαβωνικῆς
 ἀρχαιότητος παρακαταθήκη, ἀποπερατοῦ-
 ται μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ὀνομάτων
 τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου, τῶν ὁποίων
 πρῶτος ὡς εἶδομεν ὑπῆρξεν Ἰωακεῖμ ὁ
 Α΄ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἑλ-
 λήνων καὶ Βουλγάρων ἐπισκόπων. Ὅτε τῷ
 1234 ἀνεκηρίχθη Πατριάρχης, ἦτο, φαί-
 νεται, προβεβηκώς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀ-
 φῆκε μετ' αὐτὸν οὐδὲν ἵχνος τοῦ βίου αὐ-
 τοῦ, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἄχρι τοῦδε δὲν ἀνε-
 καλύφθη τίποτε· γνωρίζομεν μόνον τὸ ἔ-
 τος τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ,
 τοῦ ὁποίου μνημονεύει ὁ Ἀχροπολίτης συμ-
 πίπτοντος μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου πο-
 λιορκίας τῆς Τσορλοῦς « ὁ Ἄσεν, γρά-
 φει ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος, μαθὼν ταύ-

τοχρόνως τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀρχιερέως Τυρνόβου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεχώρησεν.» Τὸν Ἰωακεὶμ ἐπεδέχθη ὁ Βασίλειος (1237), ἐπὶ τοῦ οὗοῦ μετεκομίσθησαν ἐξ ἐπιβατῶν εἰς Τυρναβον τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (α). Ἡ Πατριαρχεὶα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐπίσης ὀλιγοχρόνιος· διότι περὶ τὰ 1240 ἀπαντῶμεν ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα τοῦ Σέρβου τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου κατὰ τὸ Συνοδικὸν Πατριάρχου Τυρνόβου Ἰωακεὶμ τοῦ Β' ὅστις ὑπεδέξατο τὸν ἅγιον Σάββαν περιοδεύοντα τὸ δεύτερον τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐλθόντα εἰς Τύρνοβον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου αὐτοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β' τοῦ Ἀσεν. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἐτελεύτησεν ἐν τῇ προτευοῦσι τῆς Βουλγαρίας, ἐκηδεύθη, καὶ ἐτάφη αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β' (β').

Καὶ οἱ τρεῖς ῥηθέντες Πατριάρχαι ἐπατριαρχευσαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β' τοῦ Ἀσεν ὡς μόνον μνημεῖον τῆς Πα-

τριαρχείας αὐτῶν ἐναπελείφθησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, αἵτινες κατὰ τὸ Συνοδικὸν ἦσαν αἱ ἐκόλουθοι, Μητροπόλεις μὲν, αἱ Σέρραι, ἡ Φιλιππούπολις καὶ ἡ Μεσημβρία, ἐπισκοπαὶ δὲ τὸ Κεστεντήλιον, τὸ Βρανίτσεβον, τὸ Βελιγράδιον καὶ ἡ Νύσσα· αἱ δὲ ἐπαρχίαι αὗται ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχείου μέχρι τῆς καταργήσεως οὗτοῦ τῷ 1463.

Ὁ τέταρτος Πατριάρχης Βουλγαρίας Ἰγνάτιος μνημονεύεται συχνότερόν πως παρὰ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Περὶ τῆς Πα-

(α.) Ἰδ. ἐν Γλασνικ. τοῦ Συλλόγου τῆς Σερβικῆς φιλολογίας φυλλ. VIII σελ. 131. τὸν βίον τῆς ἀγίας ταύτης συντεθέντα ὑπὸ τοῦ τελευταίου Πατριάρχου Τυρνάβου Εὐθυμίου.

(β.) Ἰδ. Γλάσνικ. τοῦ Συλ. Σερβικ. φιλολ. VIII σελ. 129.

(γ.) Γρηγόριεβιτς Περικλῆς. ἐν Τουρν, Καζαν 1848 σελ. 182.

τριαρχείας αὐτοῦ ἀπαντῶμεν ἐν τινι χειρογράφῳ Βουλγαρικῷ Εὐαγγελίῳ τὰς ἀχολούθους γραμμάς. « Ἐν ἔτει 6781 (1273) βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου (1265-1277) καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος πάντων τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Βουλγαρίας Ἰγνατίου ἤρχισε καὶ ἐπερατῶθη τὸ τετρααγγέλιον τοῦτο σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ πρεσβυτέρου Δραγάνου γραφῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει Τυρνόβου » (γ.). Καὶ ἄλλο γεγρονὸς ἀναφερόμενον εἰς τὴν Πατριαρχίαν τοῦ Ἰγνατίου ἦν αἱ μετὰ τῆς Μητροπόλεως Κιέβου σχέσεις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἐκ Βουλγαρίας τῷ 1270 ἀντίγραφον τοῦ νομοκάνονος, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ ἐρμηνευτοῦ αὐτοῦ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ζωναρᾶ.

Ὁ Πέμπτος τῶν ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχῶν Μακάριος ἀποκαλεῖται ἐν τῷ συνοδικῷ Ἱερομάρτυς· αἱ περιστάσεις ὅμως αἱ δικαιοῦσαι τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι ᾤ-

γνωστοί. Ἐκτος ὑπῆρξεν Ἰωακεῖμ ὁ Γ΄, περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν, ὅτι τῷ 1283 ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτωρα Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγων νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Τερτέρου Σβιατοσλάβου, ὅστις διέμεινεν ὡς ὄμηρος πρῶτον μὲν ἐν Νικαίᾳ, ἔπειτα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει (Παχυμερ. Τομ. 11 βιβλ. 111 σελ. 267). Ἀλλὰ τὸ 1294 καθ' ὑποβολὴν αὐτοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου ὁ Πατριάρχης Ἰωακεῖμ ἐρρίφθη κατὰ τῶν τυχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τιμωρηθῇ ὡς προδότης καὶ ὡς ἔχων μυστικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ταρτάρων εἰσβαλόντων εἰς τὴν μικρὰν Σχυθίαν (Δοπροτζαν) (αὐτόθι σελ. 265).

Ἀπὸ τοῦ 1294-1389 ἐκυβέρνησαν τὸ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ὀκτὼ Πατριάρχαι ὁ Δορώθεος, ὁ Ρωμανὸς, ὁ Θεοδόσιος, ὁ Ἰωαννίκιος ὁ Συμεὼν, Θεοδόσιος ὁ β΄, Ἰωαννίκιος ὁ β΄ καὶ ὁ Εὐθύμιος. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ

πράγματα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οὕτω ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου Δουσάν τοῦ Ἰσχυροῦ (1336-1356), ὅτε, ἡ Σερβικὴ αὐτοκρατορία εὗρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος αὐτῆς, διότι εἰς αὐτὴν ἀνῆκον οὐ μόνον ὀλόκληρος ἡ Μακεδονία, ἡ Ἀλβανία, ἡ Θεσσαλία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Βουλγαρία (Ἰδ. Σαφάρ. Σλαβ. Αρχαιοτ. τομ. 11 βιβλ. 1 σελ. 454). Ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, ὡς ὑποτελὴς τοῦ Δουσάν, « Βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων » παρῆν εἰς τὴν ἐν Σκοπίοις συστάσαν σύνοδον τῷ 1240. Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς (ἥτις ἐπίσης συμπεριλαμβάνετο εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Δουσάν) ἔστεψαν μὲν τὸν Δουσάν βασιλέα, συνέστησαν δὲ, κατ' αἵτησιν αὐτοῦ καὶ τὸ Σερβικὸν Πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπεχίου, διὰ τὸ

ὁποῖον ἐπεσπάσατο τὴν δυσμέ-ειαν τοῦ συγχρόνου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (τὸν XIV αἰῶνα) οἱ Πατριάρχαι Τυρνόβου ἐμερίμνων καὶ περὶ τῆς ὁμοφύλου Ρωσσικῆς ἐκκλησίας. Ἐξάγομεν δὲ τοῦτο ἐκ τῆς εἰς Μόσχαν ἀποστολῆς τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου Θεοδωρίτου, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἐν Μόσχα, Μητροπολιτικὴν ἑδραν. Ἡ ἐπεχείρησις ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν· διότι ὁ Μητροπολίτης Μόσχας Θεόγνωστος ὑπῆρχεν ἀκόμῃ ἐν τοῖς ζῶσι (1328-1353).

Ὁ ἔσχατος τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου Εὐθύμιος ὁ γνωστός διὰ τὸν εὐσεβῆ καὶ ὁσιον αὐτοῦ βίον, οἷονεὶ συναισθανόμενος τὸ προσεγγίζων τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου μεγίστην προσήνεγκεν ἐκδούλευσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ συλλέξας τὰς βιογραφίας τῶν ὑπ' αὐτῆς τιμωμένων ἀγίων, καὶ ὥς ἐκ τοῦτου ἐγένετο ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης οὐ μόνον τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν φίλων

τῆς Σλαβωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολο-
γίας. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαι βιογραφίαι
εἰσὶ γεγραμμέναι εἰς καθαρεύουσιν καὶ κα-
νονικὴν ἐκκλησιαστικὴν Σλαβωνικὴν γλῶσ-
σαν. Τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν, καθὼς ἡ βιο-
γραφία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐν Ρίλλῃ,
ἐξεδόθησαν ἰδίᾳ, ἄλλαι δὲ καθὼς ἡ βιο-
γραφία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἐδημοσι-
εύθησαν ὑπὸ τῶν φίλων τῆς Σλαβωνικῆς
φιλολογίας ἐν τῷ Περιοδικῷ τύπῳ (Ἰδ.
Γλασνικ. φυλλ. VIII σελ. 131). Πᾶσαι δὲ
αἱ βιογραφίαι αὗται περιελήφθησαν ἐν τοῖς
Μηναίοις τοῖς συνταχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἁγί-
ου Δημητρίου Ροστοβίας. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ
Πατριάρχου Εὐθυμίου τιμᾶται καὶ σήμε-
ρον ὑπὸ τῆς ἐν Τυρνόβου ἐκκλησίας. Ἐν
τῇ Μονῇ τῆς Ρίλλης σώζεται χειρόγρα-
φον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Πανηγυριστῆς »
γραφὲν τῷ 1479· ἐν τῷ χειρογράφῳ τού-
τῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις περιέχονται καὶ τὰ
ἀκόλουθα συγτάγματα τοῦ Πατριάρχου Εὐ-
θυμίου. « Τρεῖς Πανηγυρικοὶ λόγοι· εἰς τὴν ἁ-

γίαν Κυριακὴν τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ α.) πρὸς Νικόδημον, β.) πρὸς Κυπριανὸν γ.) πρὸς Ἀνθιμον Μητροπολίτην Οὐγγαροβλαχίας, καὶ ἡ βιογραφία Θεοδοσίου τοῦ ἐν Τυρνόβῳ.

Μετὰ τὴν ἄλποιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πατριάρχης αὐτῆς ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης πνευματικῆς δικαιοδοσίας ἐπὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν κατήργησε τὸ ἐν Τυρνόβῳ Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ κατάργησις αὕτη, κατὰ τὸν Ἑγγελον, συνέβη δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δηλ. τῷ 1463. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Τύρνοβον ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐνορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπέστελλεν ἕκτοτε ἐκεῖσε μητροπολίτας Γραικοὺς. Οὕτω εἰς τῶν Μητροπολιτῶν Τυρνόβου ὁ Διονύσιος ἐκ τῶν Παλαιολόγων καὶ Κατακουζηνῶν ἔλκων τὸ

γένος ἐστάλη τῇ 1590 ὑπὸ τῆς Συνόδου
τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς Ρωσσίαν
ἵνα ιδρύσῃ τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχαν καὶ
πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023855

ΑΚΑΔΗ

00

